

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

«Το Τουρκικό Προξενείο της Κομοτηνής και ο ρόλος του»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Σπυρίδων Ι. Φρίγγελης

Αθήνα, 2017

Τριμελής Επιτροπή:

Άγγελος Συρίγος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Πέτρος Λιάκουρας, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς

Μαρία - Ντανιέλλα Μαρούδα, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Σπυρίδων Φρίγγελης, 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διτηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	5
Περίληψη	6
Abstract	8
Εισαγωγή	10
I. Η Συνθήκη της Λωζάννης (1923)	10
II. Ο χαρακτήρας της μειονότητας.....	12
III. Η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης	14
Κεφάλαιο 1 ^ο : Ρυθμίσεις για τις προξενικές σχέσεις	18
I. Το Προξενικό Δίκαιο.....	18
II. Η καθιέρωση προξενικών σχέσεων και η εγκαθίδρυση προξενικών αρχών	19
III. Η προξενική Αρχή και το προσωπικό της	20
IV. Τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις των προξένων	22
V. Τα προνόμια και οι ασυλίες των προξενικών αρχών και του προσωπικού τους	24
VI. Τερματισμός των προξενικών καθηκόντων και λήξη των προξενικών σχέσεων	26
VII. Οι προξενικές σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας	28
Κεφάλαιο 2 ^ο : Η εγκατάσταση και η αρχική παρείσφρηση του Προξενείου	29
I. Η ίδρυση του Προξενείου της Κομοτηνής	29
II. Οι πρώτες δράσεις του Προξενείου	30
III. Η επιβολή του κεμαλισμού και ο διωγμός των «παλαιομουσουλμάνων».....	33
IV. Η «ενίσχυση» του Προξενείου μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	35
V. Τα Σεπτεμβριανά (1955).....	37
VI. Οι μορφωτικές συμφωνίες Ελλάδας – Τουρκίας (1951-1968).....	40
Κεφάλαιο 3 ^ο : Οι σύγχρονες πολιτικές του Προξενείου και οι στόχοι της Τουρκίας ..	44
I. Η παρεμβατικότητα στην κοινωνία της Θράκης.....	45

II. Οι πολιτικές παρεμβάσεις	51
III. Η σημασία του Προξενείου για την Τουρκία	54
IV. Ο νεο-οθωμανισμός και η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης	56
V. Η δράση των τουρκικών Προξενείων σε άλλα κράτη	60
VI. Το Προξενείο και οι μυστικές υπηρεσίες	63
Κεφάλαιο 4 ^ο : Η στάση της Ελλάδας.....	68
I. Η ελληνική πολιτική στο ζήτημα της Θράκης	68
II. Η αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων.....	70
α. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων της μειονότητας.....	70
β. Η μειονοτική εκπαίδευση.	72
γ. Το ζήτημα των μουφτήδων.	73
III. Αξιολόγηση της στάσης της ελληνικής πολιτείας	75
IV. Η αντίδραση του κράτους για το ρόλο του Προξενείου.....	76
V. Η αντίδραση της κοινωνίας της Θράκης.....	78
VI. Η διεθνής πρακτική στις προξενικές σχέσεις	80
Συμπεράσματα-Προτάσεις.....	82
Επίλογος.....	86
Πηγές - Βιβλιογραφία	88
Παράρτημα	92

Ευχαριστίες

Η ολοκλήρωση μιας διπλωματικής εργασίας με επιτυχία, απαιτεί επίπονη, εστιασμένη και διαρκή ενασχόληση με το θέμα που πραγματεύεται. Η υπομονή και η αφοσίωση, αποτελούν αρετές που βοηθούν στην επίτευξη του στόχου και την εκπόνηση μιας όσο το δυνατόν αρτιότερης εργασίας. Οι εμπειρίες που κερδίζονται κατά τη διάρκεια της συγγραφής, όπως και εκείνες κατά τη συμμετοχή στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα, είναι ποικίλες.

Η διαδρομή φθάνει στο τέλος της και είναι αδύνατον να μην αναλογιστεί κανείς τις δυσκολίες, αλλά και τις ευχάριστες στιγμές που προσέφερε. Η περαίωση μιας ακαδημαϊκής διαδικασίας, δεν είναι απόρροια μόνο των ατομικών προσπαθειών του φοιτητή. Είναι συνισταμένη πολλών παραγόντων και κυρίως των προσώπων εκείνων, που με τους δικούς τους κόπους, τη δική τους αρωγή και κατανόηση, βοηθούν ώστε το ταξίδι να φθάσει στον προορισμό του.

Σε αυτήν, λοιπόν, τη διαδρομή, δεν ήμουν μόνος, αλλά συνέδραμαν οι καθηγητές και λοιποί διδάσκοντες του Τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου, καθώς και οι «συνοδοιπόροι» συμφοιτητές – φίλοι που απέκτησα. Σε όλους οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ, για τις γνώσεις που αποκόμισα, τις εμπειρίες που έζησα και τη βοήθειά τους σε μια πληθώρα θεμάτων. Στην περάτωση της συγκεκριμένης εργασίας, καθοριστική ήταν η συμβολή του καθηγητή κ. Άγγελου Συρίγου, ο οποίος μου έκανε την τιμή να αναλάβει την επίβλεψή της και με τις καίριες επισημάνσεις του να με καθοδηγήσει κατάλληλα, για την επιτυχή ολοκλήρωσή της.

Τέλος, επιθυμώ να εκφράσω την απεριόριστη ευγνωμοσύνη μου, στους δικούς μου ανθρώπους. Εξάλλου, οι άνθρωποι που σε περιβάλλουν, φέρουν τεράστιο μερίδιο σε κάθε επιτυχία στη ζωή. Γι' αυτό το λόγο, θα ήθελα να ευχαριστήσω και να αφιερώσω το παρόν πόνημα στους γονείς μου, Ιωάννη και Αναστασία, στην αδερφή μου, Χρυσούλα, στον επιστήθιο φίλο μου, Γιώργο Μπ., και ιδιαίτερα στη σύντροφό μου Ελένη, για την κατανόηση, την ανοχή και την αμέριστη στήριξή τους, όλο αυτό το διάστημα.

Περίληψη

Στόχος της παρούσας ερευνητικής μελέτης, είναι να αναδείξει το ρόλο που διαδραματίζει το τουρκικό προξενείο της Κομοτηνής, τόσο στην καθημερινή ζωή της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη, όσο και στις ευρύτερες εξελίξεις στην περιοχή, με αναφορά στο προξενικό δίκαιο και σε συνάρτηση με τον αντίστοιχο ρόλο των τουρκικών προξενείων σε άλλες χώρες.

Στην παρούσα εργασία θα μελετηθεί η δράση του προξενείου και των οργάνων του, κατά την προσπάθεια υποκατάστασης των ελληνικών κρατικών αρχών και προώθησης των τουρκικών θέσεων και στρατηγικών. Συγκεκριμένα, θα διερευνηθεί η διείσδυση του προξενείου σε ποικίλους τομείς της ζωής στην περιοχή (οικονομία, πολιτική κ.λπ.), καθώς και η στάση της μειονότητας, αλλά και του επίσημου ελληνικού κράτους απέναντι στη δυναμική αυτή.

Στην εισαγωγή, παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο η Συνθήκη της Λωζάννης, καθόρισε τις εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή της Θράκης. Η ανταλλαγή των μειονοτικών πληθυσμών διαμόρφωσε το μέλλον για χιλιάδες ανθρώπους, καθώς οι δράσεις που αναπτύσσονταν στην περιοχή της Δυτικής Θράκης, είχαν άμεσο αντίκτυπο στους Έλληνες ομογενείς της Κωνσταντινούπολης. Οι βλέψεις του τουρκικού κράτους ήταν εξαρχής να γίνει η Θράκη αυτόνομη και να ενωθεί με την «μητέρα πατρίδα». Για το λόγο αυτό, η επίσημη τουρκική πολιτική, προκειμένου να εξυπηρετήσει την παραδοσιακά επεκτατική πολιτική της, θεωρεί όλη τη μειονότητα τουρκική και χρησιμοποιεί το προξενείο για την υλοποίηση της στρατηγικής της.

Στο 1^ο κεφάλαιο, αναπτύσσονται οι νομικές ρυθμίσεις που διέπουν τις προξενικές σχέσεις. Με τη Σύμβαση της Βιέννης περί Προξενικών Σχέσεων του 1963, που επικυρώθηκε από το ελληνικό κράτος, προβλέφθηκε ο τρόπος με τον οποίο καθιερώνονται οι προξενικές σχέσεις και εγκαθιδρύονται οι προξενικές αρχές μεταξύ κρατών. Καθορίζονται τα καθήκοντα των προξένων, αλλά και τα προνόμια και οι ασυλίες που απολαμβάνουν για την αποτελεσματική εκπλήρωσή τους. Ωστόσο, προβλέπονται ορισμένες υποχρεώσεις που απορρέουν από τη θέση τους και κυρώσεις που μπορεί να επιφέρουν, όταν η δράση τους βρίσκεται εκτός του προβλεπόμενου πλαισίου.

Στο 2^ο κεφάλαιο, περιγράφονται οι πρώτες δράσεις του τουρκικού προξενείου της Κομοτηνής, από την ίδρυσή του μέχρι τη δεκαετία του '70. Από την απαίτηση για απέλαση των παλαιομουσουλμάνων, με στόχο τον έλεγχο της ηγεσία της

μουσουλμανικής μειονότητας, μέχρι τις προπαγανδιστικές δράσεις που είχαν ως αποκορύφωμα τα Σεπτεμβριανά του 1955, το προξενείο εκμεταλλεύτηκε τα δικά μας λάθη και δημιούργησε σχέσεις εξάρτησης με το μουσουλμανικό στοιχείο.

Στο 3^ο κεφάλαιο, αναδεικνύεται ο ρόλος του προξενείου στη σύγχρονη πραγματικότητα, τόσο στην καθημερινή ζωή της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη, όσο και στις ευρύτερες εξελίξεις στην περιοχή. Η διείσδυση του προξενείου σε ποικίλους τομείς της ζωής στην περιοχή (οικονομία, πολιτική, κοινωνία κ.λπ.) είναι αποφασιστική στην προσπάθεια υποκατάστασης των ελληνικών αρχών και προώθησης των θέσεων και στρατηγικών του τουρκικού κράτους. Η αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος, επηρέασε τις πολιτικές της Τουρκίας τόσο στο προξενείο της Κομοτηνής, όσο και σε προξενία της Τουρκίας σε άλλες χώρες.

Στο 4^ο κεφάλαιο, γίνεται μια προσέγγιση της ελληνικής πολιτικής στο ζήτημα της Θράκης και του τρόπου αντιμετώπισης των σύγχρονων προκλήσεων. Στη συνέχεια, αξιολογείται η στάση της ελληνικής πολιτείας και η αντίδρασή της στο ρόλο του τουρκικού προξενείου. Παράλληλα, παρατηρούνται πρωτοβουλίες που αναπτύσσονται από την πλευρά της κοινωνίας της θρακικής περιοχής στα τεκταινόμενα. Στο πλαίσιο αυτό, διερευνάται η διεθνής πρακτική που ακολουθείται σε αντίστοιχες περιπτώσεις.

Τέλος, εξάγονται συμπεράσματα για τις επικρατούσες συνθήκες στη Θράκη και το ρόλο του τουρκικού προξενείου και μελετώνται προτάσεις που θα συνεισέφεραν στη βελτίωση της κατάστασης στο μέλλον. Επισημαίνεται ότι στην αξιολόγηση της δράσης του προξενείου της Κομοτηνής, δίνεται έμφαση στο διάστημα που ακολουθεί την υπογραφή της διεθνούς Σύμβασης της Βιέννης για τις Προξενικές Σχέσεις, της οποίας Ελλάδα και Τουρκία είναι συμβαλλόμενα μέρη.

Λέξεις-κλειδιά: μουσουλμανική μειονότητα, τουρκικό Γενικό Προξενείο Κομοτηνής, Συνθήκη της Λωζάννης, Σύμβαση της Βιέννης για τις Προξενικές Σχέσεις.

The Turkish Consulate of Komotini and its role

Spyridon Fringelis

Abstract

The aim of this research study is to emphasize the role that has been played by the Turkish Consulate in Komotini, Greece, both in the daily life of the Muslim minority in Thrace and in the broader framework of development in the region, with reference to the consular law and in relation to the respective role of the Turkish consulate in other countries.

In the present research and analysis will be unraveled the activity of the Consulate and its institutions with regard to their effort to replace the Greek State authorities and promote the Turkish political views and strategies. In particular, it will cast light on the insidious actions of the Consulate into various activities of life in this particular region, including the economy, politics etc. Moreover, it will explain the stance adopted by the Greek State and the local Muslim minority.

In the introduction is presented the way with which the Treaty of Lausanne defined the development in the wider area of Thrace. The exchange of minority population shaped the socio-economic future for thousands of people, as the actions that had been developed in the West Thrace region had a direct impact on the Greek expatriates in Constantinople. The aspirations of the Turkish State were from the outset to turn Thrace autonomous and unite it with the “motherland”. For this reason, the official Turkish policy, with the purpose of serving its traditional expandable policy, utilizes the entire Turkish minority and uses the Consulate to implement its strategy.

In the first chapter, the legal arrangements governing the consular relations are managed. More specifically, the Vienna Convention on Consular Relations concluded at Vienna in 1963, ratified by the Greek State, provided for the establishment of consular relations and authorities between the States. The duties of the Consuls are defined, and in addition the privileges and immunities they enjoy with the purpose of fulfilling them effectively. Nevertheless, in this convention there is a vast array of obligations stemming from their legal duties, and the penalties which can be imposed if their potential actions are considered beyond the prescribed framework they have been provided for.

In the second chapter are described the deeds of the Turkish Consulate in Komotini, since his establishment till the 1970s. Beginning with the requirement of expulsing the Paleo-Muslims, with the aim of controlling the leadership of the Muslim minority until the propaganda actions that culminated in the violent course of the pogrom of September 1955, the Consulate took advantage of the Greek political mistakes and built relations of dependence with the local Muslim population.

In the third chapter, it emerges the role of the Consulate in the contemporary reality, both in the everyday life of the Muslim minority in Thrace and the extensive development in the region. The infiltration of the Consulate into various aspects of life in the region, including the economy, politics and the society is decisive in an attempt to replace the Greek authorities and promote the political attitudes and policies of the Turkish State. The failure of the attempted coup d'état in Turkey in 2016 affected to an extent the policies of Turkey both at the Consulate of Komotini and the Turkish Consulates in other countries.

In the fourth chapter it has been attempted an approach of the Greek politics of the Greek politics to the Thrace issue and on the way our country deals with modern challenges. Moreover, the attitude of the Greek State and its reaction towards the role of the Turkish Consulate are evaluated. At the same time, initiatives are observed developing by the Thracian society in the proceedings. In this context, the international practice followed in similar cases will be investigated.

Finally, conclusions are drawn from the prevailing conditions in Turkey and the role of the Consulate, and proposals are considered that show potential contribution to improving the political situation in the future. It should be noticed that during the evaluation of the actions of the Turkish Consulate in Komotini, emphasis has been placed on the period following the ratification of the Vienna Convention on Consular Relations of which Greece and Turkey are contracting parties.

Keywords: Muslim minority, Turkish General Consulate of Komotini, Treaty of Lausanne, Vienna Convention on Consular Relations.

Εισαγωγή

I. Η Συνθήκη της Λωζάννης (1923)

Η συνθήκη της Λωζάννης που υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1923 στην ομώνυμη ελβετική πόλη, καθόρισε σε σπουδαίο βαθμό τη σύγχρονη ελληνική ιστορία. Δυστυχώς, με τη συνθήκη αυτή συντελέστηκε η τριχοτόμηση της ενιαίας Θράκης, δηλαδή της γεωγραφικής περιοχής, που περιλαμβάνει το νοτιοανατολικό τμήμα της Βαλκανικής χερσονήσου, το οποίο σήμερα είναι μοιρασμένο σε τρία κράτη: στην Ελλάδα (Δυτική Θράκη), στην Τουρκία (Ανατολική Θράκη) και στη Βουλγαρία. Σχεδόν έναν αιώνα μετά, εξακολουθεί να ρυθμίζει την κατάσταση στην περιοχή και να προσδιορίζει το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί να κινηθεί η πολιτική του ελληνικού κράτους έναντι της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη.

Κατά τη διάρκεια της συνδιάσκεψης της Λωζάννης τέθηκε ως ζήτημα η υποχρεωτική ή εθελούσια ανταλλαγή των μειονοτικών πληθυσμών από Ελλάδα και Τουρκία. Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, η πλειοψηφία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας είχε έρθει στην Ελλάδα, ωστόσο παρέμεναν θύλακες ελληνικής παρουσίας κυρίως στην Κωνσταντινούπολη, στον Πόντο και στην Καισάρεια, που ανέρχονταν σε 400.000 με 450.000 άτομα περίπου. Αντίστοιχα, στην Ελλάδα παρέμεναν περίπου 460.000 μουσουλμάνοι από τη Μακεδονία, τη Θράκη και την Κρήτη. Το πλέον ακμαίο και εύπορο τμήμα των Ελλήνων που παρέμεναν σε τουρκικά εδάφη ήταν οι κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης. Ήταν φανερό ότι στόχος της τουρκικής πολιτικής ήταν η πλήρης εξαφάνιση των Ελλήνων που κατοικούσαν σε τουρκικά εδάφη. Επειδή όμως η Κωνσταντινούπολη παρέμενε και μετά τη Μικρασιατική καταστροφή υπό διασυμμαχικό έλεγχο, δεν μπορούσαν να εξωθήσουν το ελληνικό στοιχείο σε φυγή με τις ίδιες βίαιες μεθόδους που είχαν ακολουθήσει στη Σμύρνη και στις μικρασιατικές ακτές.

Όταν συζητήθηκε για πρώτη φορά το θέμα της ανταλλαγής των πληθυσμών, ο Βενιζέλος ζήτησε ρητώς την εξαίρεση των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης, θεωρώντας ότι τυχόν μετακίνησή τους θα δημιουργούσε πολιτική, κοινωνική και οικονομική καταστροφή, τη στιγμή που η Ελλάδα φιλοξενούσε ήδη ένα εκατομμύριο πρόσφυγες. Η αρχική θέση της Τουρκίας απέναντι στο θέμα της ανταλλαγής των πληθυσμών ήταν ότι έπρεπε να υπάρξει πλήρης απομάκρυνση όλων των Ελλήνων περιλαμβανομένων και των κατοίκων της Κωνσταντινούπολης. Ο πρόεδρος της Συνδιάσκεψης, Λόρδος Κέρζον, ο οποίος συμφωνούσε με τις απόψεις Βενιζέλου,

πρότεινε συμβιβαστικά, να παραμείνει επ' αμοιβαιότητα προς τους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης ο μουσουλμανικός πληθυσμός της Θράκης.

Τις πρώτες ημέρες των συζητήσεων για την ανταλλαγή των πληθυσμών οι Τούρκοι παρέμεναν σταθεροί στις απόψεις τους. Έφθασαν μάλιστα στο σημείο, να ζητήσουν την εξαίρεση από την ανταλλαγή, μόνο των μουσουλμάνων της Θράκης. Τελικά, μπροστά στην αντίδραση όλων σχεδόν των εκπροσώπων των χωρών που συμμετείχαν στη Συνδιάσκεψη και στην απειλή αυτή να διαλυθεί, υποχρεώθηκαν να αναθεωρήσουν τις απόψεις τους, με αποτέλεσμα στις 13 Δεκεμβρίου του 1922 να αποδεχθούν την παραμονή των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης και των μουσουλμάνων της Θράκης.

Την 30^η Ιανουαρίου 1923 υπεγράφη η Σύμβαση της Λωζάννης και το πρωτόκολλο «περί ανταλλαγής των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών». Από την ανταλλαγή, εξαιρέθηκαν οι Έλληνες που κατοικούσαν στην Κωνσταντινούπολη, την Ίμβρο και την Τένεδο, καθώς και οι μουσουλμάνοι της δυτικής Θράκης, το τμήμα δηλαδή εκείνο που θα παρέμενε στη χώρα μας.

Το τελικό κείμενο της Συνθήκης της Λωζάννης υπεγράφη στις 24 Ιουλίου 1923 και εκτός από την συνθήκη περί ειρήνης, περιείχε ακόμα δεκαεπτά συμβάσεις, πρωτόκολλα και δηλώσεις. Η υπογραφή των δύο πρώτων συμβατικών κειμένων για την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών και την ανταλλαγή των αιχμαλώτων πολέμου και κρατουμένων, είχαν προηγηθεί διότι θεωρήθηκε ότι αποτελούσαν ζητήματα ανθρωπιστικής σημασίας, αλλά στην πραγματικότητα επειδή μπορούσαν να επιλυθούν σε διμερές επίπεδο.¹

Η συμφωνία αυτή, καθόρισε το μέλλον εκατομμυρίων ανθρώπων, με μόνο κριτήριο τη θρησκεία, αφήνοντας απ' έξω άλλα χαρακτηριστικά που συνέθεταν το λαό της Θράκης. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την αδιαφορία του ελληνικού κράτους για την ανάπτυξή της, κατέστησε τη συγκεκριμένη περιοχή, ως μια από τις πιο φτωχές περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Θράκη μετατράπηκε σε μια παραμεθόρια περιοχή, τόπο συνόρων και εξορίας για ανεπιθύμητους δημοσίους υπαλλήλους και στρατιωτικούς και η φράση «θα σε στείλω στον Έβρο», πέρασε από τον κινηματογράφο μέχρι τη λογοτεχνία².

¹ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, 2^η έκδοση, Αθήνα, Πατάκη, 2016, σελ. 50.

² Κοσματόπουλος Α., *Ταξίδι στην Αλεξανδρούπολη*, Αθήνα, Κέδρος, 1994.

Οι σκέψεις του τουρκικού κράτους ήταν εξ αρχής να γίνει η Θράκη αυτόνομη ώστε να ενωθεί με την πατρίδα. Για να επιτευχθεί αυτό, έπρεπε φυσικά να διατηρηθεί και να ενισχυθεί το τουρκικό στοιχείο της Δυτικής Θράκης και να υπονομευθεί το ελληνικό. Αυτή ήταν η κεντρική γραμμή που ακολούθησε με υπομονή, με προσεκτικές κινήσεις και με μακροπρόθεσμο σχεδιασμό η Κεμαλική Τουρκία.

II. Ο χαρακτήρας της μειονότητας

Ένα από τα ακανθώδη θέματα που σχετίζονται με τη μειονότητα στη Θράκη είναι ο χαρακτηρισμός της, ως θρησκευτικής, εθνικής ή γλωσσικής. Το μειονοτικό ζήτημα απασχόλησε έντονα τις διαπραγματεύσεις της Λωζάννης.

Η φιλοσοφία της ελληνικής αντιπροσωπείας ήταν να υπάρξει θρησκευτική μουσουλμανική μειονότητα στους νομούς Ξάνθης και Ροδόπης, ως αντιστάθμισμα για την προστασία της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη, στην Ίμβρο και στην Τένεδο.

Η Τουρκία από την πρώτη στιγμή της Συνδιάσκεψης επέμεινε στη χρήση όρων συνδεδεμένων με το σύστημα των μιλλέτ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας όπως οι όροι «μουσουλμάνοι» και «μουσουλμανικές μειονότητες». Εκ πρώτης όψεως ήταν περίεργο, ο εκπρόσωπος ενός κράτους, το οποίο διακήρυττε σε όλους τους τόνους ότι ήταν κοσμικό, να εμμένει σε οθωμανικούς εθνο-θρησκευτικούς όρους. Ο λόγος της εμμονής οφειλόταν στο ότι κατά τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης οι Τούρκοι υποστήριζαν ότι όλοι οι μουσουλμάνοι της Τουρκίας θα έπρεπε να θεωρούνται συλλήβδην Τούρκοι. Συνεπώς όλες οι διατάξεις για την προστασία των μειονοτήτων θα έπρεπε να αναφέρονται αποκλειστικώς σε θρησκευτικές και όχι εθνικές μειονότητες και δεν θα μπορούσαν να τις επικαλεσθούν οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της Τουρκίας που δεν ήταν τουρκικής καταγωγής. Επομένως η χρήση του όρου «μουσουλμάνος» και κατ' επέκταση «μουσουλμανική μειονότητα» ξεπήδησε από την ανάγκη του τουρκικού κράτους να αποκτήσει ομοιογένεια στο εσωτερικό του μέσω της ισοπεδώσεως των φυλετικών και γλωσσικών διαφορών όσων ήταν μουσουλμάνοι.

Τελικά, στη Συνθήκη της Λωζάννης αναφέρεται αποκλειστικώς ο θρησκευτικός χαρακτήρας της μειονότητας και χρησιμοποιείται ο όρος «μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης».³

Το θέμα της ονομασίας της μειονότητας έχει γίνει αντικείμενο αρκετών προστριβών κατά καιρούς. Κατά τη δεκαετία του 1920 εμφανίστηκαν στο χώρο της Θράκης οι πρώτοι σύλλογοι που έφεραν την επωνυμία «τουρκικός» και είχαν ιδρυθεί από τους οπαδούς των τουρκικών νεωτεριστικών μεταρρυθμίσεων⁴ και απ' το τουρκικό προξενικό γραφείο. Ο συγκεκριμένος αυτοπροσδιορισμός δεν έδειχνε να ενοχλεί τις ελληνικές αρχές, μια που και οι ίδιες είχαν λίγο πολύ την ίδια αντίληψη για την ταυτότητα του πληθυσμού. Η μη αντίδραση, στην ουσία, των ελληνικών αρχών στη χρήση του αυτοπροσδιορισμού «τουρκικός» σε συλλόγους και άλλους θεσμούς υποδήλωνε την έλλειψη διάθεσης αντιπαράθεσης με την Τουρκία, σε μια εποχή κατά την οποία τα προβλήματα της χώρας ήταν τόσο μεγάλα, ώστε ένα μέτωπο σ' αυτό το επίπεδο δεν θα είχε νόημα.

Έτσι, τις πρώτες δεκαετίες του Ψυχρού Πολέμου το ελληνικό κράτος, σε μια εσφαλμένη κίνηση, προσπάθησε να επιβάλλει το χαρακτηρισμό όλης της μειονότητας ως τουρκικής. Με το Νόμο 3065/1954 και δύο οδηγίες του τότε Γενικού Διοικητή Θράκης Φεσσόπουλου προς τις διοικητικές αρχές του τόπου, ορίσθηκε να γίνεται χρήση των όρων «Τούρκος-τουρκικός» αντί του «Μουσουλμάνος-μουσουλμανικός» στις δημόσιες επιγραφές και στα έγγραφα που αφορούν τη μειονότητα. Με το Νόμο 1109 /1972 απαγορεύθηκε η χρήση της λέξεως τουρκικός. Έκτοτε, αυτό το καθεστώς έχει επιβεβαιωθεί και με δικαστικές αποφάσεις όπου απαγορεύεται η χρήση των λέξεων «Τούρκος-τουρκικός» από μέλη της μειονότητας. Επί παραδείγματι η χρήση του όρου «τουρκικός» σε σύλλογο θεωρήθηκε από τα δικαστήρια ότι μπορεί να δημιουργήσει σύγχυση ως προς τους όρους εγγραφής και την υπηκοότητα των μελών και ειδικότερα ως προς το εάν αυτά είναι Έλληνες υπήκοοι μουσουλμάνοι ως προς το θρήσκευμα ή Τούρκοι κατά τη εθνότητα και την υπηκοότητα. Το πλέον πρόσφατο

³ Συρίγος Α., *Ο Άγγελος Συρίγος για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://slpress.gr/eidiseis/o-aggelos-syrigos-gia-tis-ellinoturkik> (8.8.2017).

⁴ Συγκεκριμένα η «Ένωση Αλυτρώτων Τούρκων», η «Ένωση Τουρκικής Νεολαίας» κ.α., βλ. Τσιούμης Κ., *Η μουσουλμανική Μειονότητα της Δυτικής Θράκης και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις (1923-1940)*, Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ., 1994, σ.119-122.

παράδειγμα είναι η δικαστική απόφαση 117/99 του Εφετείου Θράκης με την οποία διατάσσεται η διαγραφή από το σχετικό βιβλίο σωματείων του Πρωτοδικείου Ξάνθης της «Τουρκικής Ενώσεως Ξάνθης» επειδή: «δημιουργείται σύγχυση ως προς το καταστατικό εάν είναι μουσουλμάνοι ελληνικής υπηκοότητας ή Τούρκοι κατά την εθνικότητα και την υπηκοότητα, δείχνοντας ότι στην ελληνική επικράτεια υπάρχει και λειτουργεί οργάνωση Τούρκων, ότι το ελληνικό σωματείο που λειτουργεί στα όρια της ελληνικής επικράτειας επιδιώκει ευθέως πολιτειακό σκοπό ξένου κράτους δηλαδή την επικράτηση ξένων ιδεωδών και ότι πρόκειται περί ενώσεως προσώπων ξένης και μάλιστα τουρκικής υπηκοότητας, ενώ στην πραγματικότητα τα μέλη του σωματείου είναι Έλληνες υπήκοοι, μουσουλμάνοι το θρήσκευμα και το καθ' ού σωματείο έχει συσταθεί προς εξυπηρέτηση των Ελλήνων της μουσουλμανικής μειονότητας της δυτικής Θράκης και ειδικότερα αυτών που κατοικούν στην πόλη της Ξάνθης».

III. Η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης

Μια σοβαρή παράμετρος των ελληνοτουρκικών σχέσεων είναι η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, όπου η Τουρκία προσπαθεί να λειτουργήσει ως παράλληλο κράτος. Αξίζει να επισημανθεί ότι για άγνωστο λόγο, το ελληνικό κείμενο της συνθήκης της Λωζάννης, αναφέρει τον όρο «μουσουλμανικές μειονότητες» στον πληθυντικό. Το κείμενο όμως στη γαλλική γλώσσα, που είναι και το επίσημο της Συνδιασκέψεως, αναφέρει τον όρο μόνον στον ενικό αριθμό ως “*la minorité mousoulmane*”.

Η ζώσα πραγματικότητα μαρτυρεί την ύπαρξη τριών διακριτών εθνοτικών μουσουλμανικών ομάδων που μιλούν τουρκικά, πομακικά και ρομανί και φέρουν ξεχωριστά πολιτισμικά γνωρίσματα. Το χαρακτηριστικό των μειονοτήτων αυτών είναι η ανομοιογένειά τους. Στο πληθυσμιακό σύνολο της θρησκευτικής μειονότητας, υπάρχουν υποσύνολα με προσδιοριστικά στοιχεία τη γλώσσα και την καταγωγή. Έτσι, η σύνθεση του μουσουλμανικού πληθυσμού της Θράκης με βάση την γλώσσα και την καταγωγή αποτελείται από τους Μουσουλμάνους τουρκόφωνους ή τουρκογενείς που αποτελούν και την πλειοψηφία, τους Μουσουλμάνους

σλαβόφωνους και βλαχόφωνους που αυτοπροσδιορίζονται ως Πομάκοι, και τους Ρομά μουσουλμάνους.⁵

Οι Τουρκόφωνοι αποτελούν τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή ομάδα της μειονότητας, αφού το ποσοστό τους ανέρχεται περίπου στο 50%. Είναι απόγονοι των τουρκικών φύλων (Γιουρούκων, Τατάρων καθώς και άλλων τουρκογενών φύλων από τη Μικρά Ασία), οι οποίες εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Θράκης κυρίως μεταξύ των ετών 1305 και 1371. Ακόμα, ορισμένοι εξ αυτών είναι απόγονοι εξισλαμισθέντων Ελλήνων. Βασικό χαρακτηριστικό τους είναι η σύνδεση με τη γη και τις αγροτικές εργασίες και η προσήλωσή τους στη μουσουλμανική θρησκεία.

Οι Πομάκοι αποτελούν περίπου το 30% του συνόλου της μειονότητας. Η εκτίμηση αυτού του ποσοστού αφορά εκείνους που είναι εθνοτικά Πομάκοι. Πολλά στοιχεία όμως, συνηγορούν στο ότι η πλειοψηφία του μουσουλμανικού στοιχείου ήταν πριν από αρκετά χρόνια πομακικής εθνοτικής καταγωγής. Μέσω της προπαγάνδας, της τουρκικής παιδείας και της συνάφειας με τον τουρκόφωνο πεδινό πληθυσμό απώλεσαν τα ξεχωριστά εθνοτικά τους χαρακτηριστικά και τη γλώσσα τους και όσοι τουλάχιστον κατοικούν στον κάμπο αισθάνονται εθνικά Τούρκοι. Αν και υπάρχουν αρκετές αμφισβητήσεις για την καταγωγή τους, οι Πομάκοι φαίνεται ότι είναι γηγενές φύλο της Θράκης. Εκτός από την Ελλάδα, Πομάκοι υπάρχουν σήμερα και στη Βουλγαρία, όπου ο αριθμός τους υπολογίζεται στις 150.000. Ουσιαστικά οι Πομάκοι κατοικούν σε όλη την περιοχή της Ροδόπης, ελληνική και βουλγαρική. Ασχολούνται κυρίως με την καλλιέργεια καπνών, την κτηνοτροφία και την υλοτομία. Το βασικό στοιχείο που τους διαφοροποιεί από τις δύο άλλες ομάδες της μειονότητας είναι η γλώσσα. Πιο συγκεκριμένα, μιλούν ένα ιδίωμα σλαβο-βουλγαρικό που έχει αρκετά στοιχεία από τα τουρκικά, τα ελληνικά καθώς και τα αραβικά. Η γλώσσα αυτή δεν υπήρχε σε γραπτή μορφή μέχρι το 1995 και εξακολουθεί και σήμερα να μεταβιβάζεται μόνον προφορικά από τους γονείς στα παιδιά, διότι δεν διδάσκεται πουθενά. Άλλο χαρακτηριστικό των Πομάκων είναι ότι παραμένουν απομονωμένοι σε ορεινές περιοχές και δεν έρχονται σε επιμειξία με τα άλλα φύλα της περιοχής, είτε χριστιανικά, είτε μουσουλμανικά. Το αποτέλεσμα αυτής της καταστάσεως απομονωτισμού είναι η διατήρηση της φυλετικής τους

⁵ Συρίγος Α., *Ο Άγγελος Συρίγος για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://slpress.gr/eidiseis/o-aggelos-syrigos-gia-tis-ellhnotourpik> (8.8.2017).

καθαρότητας με ξεχωριστά ανθρωπολογικά χαρακτηριστικά. Πιο συγκεκριμένα σε αντίθεση με τους Τουρκογενείς και Αθιγγάνους, οι Πομάκοι είναι ως επί το πλείστον ψηλοί, ξανθοί και γαλανοί. Οι Πομάκοι έπесαν θύματα του εμφυλίου πολέμου και της ψυχροπολεμικής περιόδου. Επειδή η γλώσσα που μιλούν είναι ένα βουλγαρικό ιδίωμα η ελληνική κυβέρνηση θεωρούσε ότι θα στραφούν προς τη Βουλγαρία, η οποία είχε καταλάβει τις περιοχές τους κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Γι' αυτό το λόγο, την περίοδο που ακολούθησε έγινε μια συνειδητή προσπάθεια να εκτουρκισθούν, αφού η Τουρκία άνηκε στο Δυτικό συνασπισμό και ήταν σύμμαχός μας στο ΝΑΤΟ. Παρόλα αυτά, οι Πομάκοι έχουν δώσει δείγματα στο παρελθόν ότι θέλουν να διατηρήσουν μια ξεχωριστή ταυτότητα από την τουρκική. Στα χρόνια μετά το 1974 έγινε προσπάθεια από ελληνικής πλευράς να καλλιεργηθεί η αντίληψη ότι οι Πομάκοι είναι ελληνικής καταγωγής, απόγονοι των αρχαίων Αγριανών. Οποιαδήποτε όμως και αν είναι η ιστορική αλήθεια, η προσπάθεια αυτή δεν φαίνεται να συγκίνησε τους Πομάκους οι οποίοι σήμερα προσδιορίζονται με βάση της θρησκεία τους και όχι από την πιθανή ιστορική τους προέλευση.

Η τρίτη και μικρότερη ομάδα της μειονότητας είναι οι Αθίγγανοι ή Ρομά. Οι Αθίγγανοι αναφέρονται για πρώτη φορά στη Θράκη το 1068 και θεωρείται ότι η μακρινή καταγωγή τους, εντοπίζεται στις δυτικές περιοχές των Ινδιών. Με την εφαρμογή αυστηρών μέτρων από τους Οθωμανούς κατά των χριστιανών Αθιγγάνων, κάποιο τμήμα τους (πιθανόν η πλειοψηφία που παρέμεινε στη Θράκη) εξισλαμίσθηκε. Είναι αρκετά ελεύθεροι ως προς τη θρησκευτική τους συνείδηση και μπορεί να θεωρηθεί σε μεγάλο βαθμό τυπικό το γεγονός ότι είναι μουσουλμάνοι. Έχουν συνήθως τουρκικά ονόματα και μιλούν τη γλώσσα τους (ρομανί) εμπλουτισμένη με στοιχεία από την τουρκική γλώσσα. Η φτώχεια και ο αναλφαβητισμός της συγκεκριμένης ομάδας φθάνει σε πολύ υψηλά ποσοστά.

Η επίσημη τουρκική πολιτική, για να εξυπηρετήσει τη στρατηγική διείσδυσής της στα Βαλκάνια, επιμένει στο να θεωρεί όλη τη μειονότητα τουρκική. Η ελληνική πλευρά, αν και από τη δεκαετία του 1990 αποδέχεται ρητορικά την ύπαρξη τριών διακριτών ομάδων στο εσωτερικό της μειονότητας, στην πράξη τις αντιμετωπίζει ως ένα τουρκόφωνο σύνολο το οποίο διδάσκεται υποχρεωτικώς στο σχολείο την τουρκική γλώσσα και πολιτισμό. Στην περίπτωση των Μουσουλμάνων της ελληνικής Θράκης έχουμε μία κλασική περίπτωση «μειονοτήτων μέσα στη μειονότητα» ή «εσωτερικών μειονοτήτων», όπως επίσης χαρακτηρίζονται. Οι «μειονότητες μέσα στη μειονότητα», οι Πομάκοι και οι Τσιγγάνοι, δεν κινδυνεύουν να αφανισθούν από

την κυρίαρχη πληθυσμιακή ομάδα, τους χριστιανούς, αλλά από την κυρίαρχη εντός της μειονότητας πληθυσμιακή ομάδα, τους Τουρκόφωνους.

Δυστυχώς από το 1923 έως και το 1991 το ελληνικό κράτος αντιμετώπιζε τη μειονότητα εχθρικά, επιδιώκοντας να την απομονώσει κι όχι να την προσεγγίσει. Πολλές φορές μάλιστα επέλεξε να ενισχύσει εμμέσως τη θέση της Τουρκίας στην περιοχή, βοηθώντας τη να περιορίσει την επιρροή της τάσης των Παλαιομουσουλμάνων, που θεωρούνταν εχθροί της κεμαλικής ηγεσίας, κι ως εκ τούτου να επικρατήσει στη μειονότητα η τάση που ήθελε την Τουρκία να επεμβαίνει και να την έχει υπό την κηδεμονία της. Το ελληνικό κράτος επέμενε να βλέπει τους μειονοτικούς ως αλλοεθνείς και αντιμετώπιζε τα δικαιώματά τους εχθρικά. Αυτό άφησε πολύ χώρο στην Τουρκία να δραστηριοποιηθεί μέσω του τουρκικού προξενείου και σταδιακά οδήγησε τη μειονότητα να στραφεί σε αυτήν, για να αντιμετωπίσει τα προβλήματά της, κυρίως στους τομείς της παιδείας και της θρησκευτικής λατρείας, αφού το ελληνικό κράτος αρνούνταν να τα αντιληφθεί. Χρειάστηκαν δεκαετίες για να γίνουν αντιληπτές οι καταστροφικές συνέπειες που είχε η πολιτική αυτή για την περιοχή, με μεγάλο μέρος της μειονότητας να ελέγχεται από την Τουρκία και ως εκ τούτου να προκύπτει έντονος ο κίνδυνος να αποκτήσει η τελευταία επιρροή στην περιοχή.

Κεφάλαιο 1^ο: Ρυθμίσεις για τις προξενικές σχέσεις

Ο θεσμός της προξενείας αναπτύχθηκε ιδιαίτερα στην κλασική αρχαιότητα, στις σχέσεις μεταξύ των ελληνικών πόλεων. Οι πρόξενοι στην αρχαία Ελλάδα διορίζονταν από την πόλη διαμονής τους και είχαν την υποχρέωση να φροντίζουν για τη διαμονή των πολιτών της πόλης καταγωγής τους και να μεσολαβούν για την επικοινωνία μεταξύ των δύο πόλεων.

Την περίοδο του Μεσαίωνα, ο θεσμός γενικεύτηκε με την εξέλιξη των εμπορικών συναλλαγών και πήρε πιο συγκεκριμένη μορφή, αποβλέποντας στην προστασία των αλλοδαπών. Μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις, όπως η Βενετία, η Γένοβα, το Μιλάνο, το Άμστερνταμ διατηρούσαν προξενικές σχέσεις. Μετά το τέλος του 17^{ου} αιώνα, με την εγκαθίδρυση του θεσμού των «διομολογήσεων» στην Ανατολή, οι πρόξενοι απέκτησαν μεγάλη ισχύ και οι αρμοδιότητές τους διευρύνθηκαν σημαντικά. Στην Οθωμανική αυτοκρατορία και την Κίνα ασκούσαν ακόμα και δικαστικά καθήκοντα στις διαφορές μεταξύ των ιθαγενών και των ξένων υπηκόων.

Το νομικό καθεστώς των προξένων καθοριζόταν πάντα από διμερείς συμφωνίες μεταξύ των κρατών. Μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Επιτροπή του Διεθνούς Δικαίου επιχείρησε να κωδικοποιήσει τις νομικές ρυθμίσεις που αφορούσαν τόσο τις διπλωματικές, όσο και τις προξενικές σχέσεις. Οι προσπάθειές τους απέφεραν αποτελέσματα και στις δύο διεθνείς συνδιασκέψεις που συγκλήθηκαν στη Βιέννη το 1961 και το 1963, υπογράφησαν δύο διεθνείς συμβάσεις, που διέπουν τις διπλωματικές και προξενικές σχέσεις, αντίστοιχα μεταξύ των συμβαλλομένων χωρών.⁶

I. Το Προξενικό Δίκαιο

Το προξενικό δίκαιο, που διέπεται από μεγάλο αριθμό προξενικών συμβάσεων, κωδικοποιήθηκε με τη Σύμβαση της Βιέννης «περί των προξενικών σχέσεων», η οποία υπογράφηκε στις 24 Απριλίου 1963 και τέθηκε σε ισχύ το 1967. Στη Σύμβαση προσχώρησε σημαντικός αριθμός κρατών, μεταξύ των οποίων η Ελλάδα το 1975 και

⁶ Ρούκουνας Εμμ., *Δημόσιο Διεθνές*, 2^η έκδοση, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σελ. 423.

η Τουρκία το 1976.⁷ Στην χώρα μας, επικυρώθηκε με το Νόμο 90/1975 (ΦΕΚ Α' 150 της 23.7.1975).

Η Σύμβαση του 1963, που ρυθμίζει τις αρμοδιότητες, τις ασυλίες και τα προνόμια των προξενικών αντιπροσώπων, παρουσιάζει το γενικό χαρακτηριστικό ότι δεν περιέχει σε ευρεία κλίμακα κωδικοποίηση προϋπάρχοντος εθιμικού δικαίου, επειδή θεωρήθηκε ότι ήταν δύσκολο να διευκρινισθεί το έθιμο σε κάθε διαδικασία των προξενικών σχέσεων. Κατά συνέπεια, σε κάθε περίπτωση πρέπει να διαπιστώνεται αν τα κράτη έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση και αν υπάρχουν άλλες διμερείς συμβάσεις μεταξύ τους.

Χαρακτηριστικό στοιχείο της, αποτελεί επίσης το γεγονός ότι δεν θίγει τις ισχύουσες διεθνείς (διμερείς ή πολυμερείς) συμβάσεις, ούτε εμποδίζει τα κράτη να συνάπτουν νέες προξενικές συμβάσεις που θα επιβεβαιώνουν ή θα επεκτείνουν το πεδίο εφαρμογής της (άρθρο 73 παρ. 1 και 2). Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί η Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, που υπογράφηκε στις 11 Δεκεμβρίου 1967 στο Παρίσι, η οποία διευρύνει σημαντικά τα προξενικά καθήκοντα, σε σχέση με τη Σύμβαση της Βιέννης. Η Ελλάδα επικύρωσε τη Σύμβαση αυτή με το Νόμο 1363/1983, που τυγχάνει εφαρμογής στις σχέσεις της με τα υπόλοιπα συμβαλλόμενα κράτη του Συμβουλίου.

Τέλος, οι αρμοδιότητες των προξένων εξαρτώνται και από την εσωτερική νομοθεσία του κράτους αποστολής.⁸

II. Η καθιέρωση προξενικών σχέσεων και η εγκαθίδρυση προξενικών αρχών

Οι προξενικές σχέσεις, είναι το σύνολο των σχέσεων που δημιουργούνται μεταξύ των δύο κρατών – του κράτους αποστολής και του κράτους διαμονής, σύμφωνα με την ορολογία της Σύμβασης της Βιέννης του 1963 – από το γεγονός της άσκησης προξενικών καθηκόντων από όργανα του πρώτου στο έδαφος του δεύτερου.⁹

⁷ United Nation Treaty Collection, κράτη που έχουν προσχωρήσει στη Σύμβαση της Βιέννης για τις Προξενικές Σχέσεις του 1963 μέχρι σήμερα, διαθέσιμο στο διαδικτυακό ιστότοπο https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=III-6&chapter=3&lang=en (20.11.2017)

⁸ Ρούκουνας Εμμ., *Δημόσιο Διεθνές*, 2^η έκδοση, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σελ. 424.

⁹ Οικονομίδης Κ., *Εισαγωγή στο διπλωματικό και προξενικό δίκαιο: Τα όργανα του Κράτους στις διεθνείς σχέσεις*, Αθήνα, 1991, σελ. 109.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την εγκαθίδρυση προξενικών σχέσεων, είναι η συμφωνία και η αμοιβαία συναίνεση μεταξύ του κράτους αποστολής και του κράτους διαμονής. Επομένως αποκλείονται μονομερείς ενέργειες, που θα ήταν αντίθετες προς την έννοια της κρατικής κυριαρχίας. Ο εν λόγω κανόνας της αμοιβαίας συναίνεσης είναι αναντίρρητα εθιμικός και αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αρχές του προξενικού δικαίου.

Από την άλλη πλευρά, οι προξενικές σχέσεις μπορούν να καθιερωθούν και σιωπηρώς με τη συγκατάθεση για την καθιέρωση διπλωματικών σχέσεων. Έτσι, παρότι οι διπλωματικές σχέσεις είναι τυπικά ανεξάρτητες από τις προξενικές, η συμφωνία για τις μεν υποδηλώνει και την καθιέρωση των δε. Η διακοπή των διπλωματικών σχέσεων, ωστόσο, δεν συνεπάγεται αυτοδικαίως τη διακοπή των αντίστοιχων προξενικών.¹⁰

Η καθιέρωση προξενικών σχέσεων δεν πρέπει να συγχέεται με την εγκαθίδρυση προξενικών αρχών στο έδαφος του άλλου κράτους. Βέβαια, αποτελεί ομαλή και λογική συνέπεια αυτού, υπόκειται όμως και το θέμα αυτό σε ειδικούς όρους, τους οποίους προβλέπει η Σύμβαση της Βιέννης του 1963 (άρθρο 4). Απαιτείται πάντοτε η συγκατάθεση του κράτους διαμονής, τόσο για την εγκαθίδρυση της προξενικής αρχής, όσο και για τον καθορισμό της έδρας, της τάξης και της περιφέρειας της προξενικής αρχής. Εξάλλου, η νεότερη πρακτική απαιτεί την έγκριση για περισσότερα ζητήματα, όπως για τον καθορισμό της δύναμης του προσωπικού της προξενικής αρχής. Οι παραπάνω ρυθμίσεις δεν μπορούν να τροποποιηθούν παρά μόνο με νέα συμφωνία μεταξύ των δύο κρατών.¹¹

III. Η προξενική Αρχή και το προσωπικό της

Η Προξενική Αρχή ενός κράτους, μπορεί να είναι Γενικό Προξενείο, Προξενείο, Υποπροξενείο και Προξενικό Πρακτορείο¹². Οι αρμοδιότητές της είναι πιο

¹⁰ Άρθρο 2 της Σύμβασης της Βιέννης για τις Προξενικές Σχέσεις και Νάσκου-Περράκη Π., Ζάικος Ν., *Εισαγωγή στο Δίκαιο των Διπλωματικών και Προξενικών Σχέσεων*, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2003, σελ. 83-84.

¹¹ Οικονομίδης Κ., *Εισαγωγή στο διπλωματικό και προξενικό δίκαιο: Τα όργανα του Κράτους στις διεθνείς σχέσεις*, Αθήνα, 1991, σελ. 110-111.

¹² Η Ελλάδα δεν θεωρεί το προξενικό πρακτορείο ως προξενική αρχή.

περιορισμένες σε σχέση με εκείνες της διπλωματικής αρχής. Αφορούν κυρίως στην προστασία των οικονομικών και εμπορικών συμφερόντων των υπηκόων του κράτους αποστολής και τις μορφωτικές και επιστημονικές σχέσεις μεταξύ των κρατών και ασκούνται σε ορισμένη μόνο εδαφική περιφέρεια του κράτους διαμονής.

Το προσωπικό της προξενικής αρχής αποτελείται από τους προξενικούς λειτουργούς (Fonctionnaires Consulaires), τους προξενικούς υπαλλήλους (διοικητικό και τεχνικό προσωπικό) και το υπηρετικό προσωπικό. Στους προξενικούς λειτουργούς, υπάρχουν ο αρχηγός της προξενικής αρχής και τα υπόλοιπα μέλη. Διακρίνονται σε έμμισθους, οι οποίοι συνήθως είναι υπάλληλοι του κράτους αποστολής και άμισθους ή επίτιμους, οι οποίοι μπορούν να επιλέγονται μεταξύ των υπηκόων του κράτους αποστολής ή του κράτους διαμονής ή τρίτου κράτους, για ορισμένο χρόνο.

Ο επικεφαλής ή αρχηγός μιας Προξενικής Αρχής, ονομάζεται γενικός πρόξενος, πρόξενος, υποπρόξενος ή προξενικός πράκτορας, αντίστοιχα. Ο διορισμός του, γίνεται από το κράτος αποστολής, με έγγραφο που ονομάζεται «Προξενικό Δίπλωμα» (Patentel Lettre de Provision)¹³. Στο έγγραφο αυτό, αναγράφεται το όνομα του προσώπου που αναλαμβάνει προξενικά καθήκοντα, ο βαθμός του, η έδρα του, η περιφέρεια άσκησης των καθηκόντων του και το καθεστώς του προσωπικού της προξενικής αποστολής, σε συμφωνία με το κράτος διαμονής.

Ο αρχηγός του κράτους διαμονής, αν δεν έχει κάποια αντίρρηση, επιδίδει το εκτελεστήριο έγγραφο (exequatur), ως πιστοποιητικό συγκατάθεσης για την εγκατάσταση και την άσκηση των καθηκόντων του επικεφαλής των προξενικών αρχών¹⁴. Ωστόσο, έχει το δικαίωμα άρνησης της εγκατάστασης των προξενικών αρχών και μάλιστα χωρίς να προβάλει αιτιολογία. Τα υπόλοιπα μέλη του προσωπικού της προξενικής αρχής, διορίζονται ελεύθερα από το κράτος αποστολής και δεν απαιτείται ρητή αποδοχή του κράτους διαμονής.

Το μέγεθος της προξενικής αποστολής, έχει γίνει κατά καιρούς αντικείμενο διμερών συμφωνιών μεταξύ των κρατών. Η Σύμβαση της Βιέννης του 1963 αναγνωρίζει το δικαίωμα στο κράτος διαμονής να απαιτεί ο αριθμός των μελών της

¹³ Νάσκου-Περράκη Π., Ζάικος Ν., *Εισαγωγή στο Δίκαιο των Διπλωματικών και Προξενικών Σχέσεων*, Θεσσαλονίκη, Σάκουλας, 2003, σελ. 85.

¹⁴ Άρθρα 10-15 της Σύμβασης της Βιέννης για τις Προξενικές Σχέσεις.

προξενικής αρχής να είναι μέσα στα όρια που εκείνο θεωρεί λογικά και κανονικά, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες περιστάσεις που συντρέχουν και σε διαφορετική περίπτωση να ζητά τον περιορισμό του.¹⁵ Οι περιστάσεις μπορεί να αφορούν τον αριθμό των υπηκόων, των επισκεπτών, των τουριστών, των επιχειρηματιών κ.λπ. του κράτους αποστολής, τον οποίο ο πρόξενος καλείται να διαχειριστεί. Πολλές φορές, η αναλογία του προσωπικού της προξενικής αρχής σε σχέση με τα καθήκοντα που έχει να διαχειριστεί είναι δυσανάλογη και μη ρεαλιστική. Για παράδειγμα, το 1961 σε συνέχεια της επιδείνωσης των διπλωματικών σχέσεων, η κυβέρνηση της Κούβας ζήτησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής τον αμοιβαίο περιορισμό, εντός 48 ωρών, του διπλωματικού και προξενικού προσωπικού σε 11, στις αντίστοιχες πρωτεύουσες. Η πρεσβεία και το προξενείο των Ηνωμένων Πολιτειών στην Αβάνα, απασχολούσαν 300 υπαλλήλους, οι οποίοι προέβαιναν στη θεώρηση χιλιάδων αιτήσεων για visa εισόδου κάθε μήνα.¹⁶

IV. Τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις των προξένων

Μεταξύ των διπλωματικών και των προξενικών καθηκόντων, υφίσταται σημαντική διαφοροποίηση. Έτσι, ενώ τα πρώτα είναι γενικής φύσεως και έχουν πολιτικό χαρακτήρα, τα δεύτερα, καίτοι πολυάριθμα και ποικίλα, είναι ως επί το πλείστον ειδικά και περιορίζονται στις πράξεις εκείνες των οποίων η τέλεση επιτρέπεται από το διεθνές δίκαιο, κυρίως συμβατικό ή από την εσωτερική νομοθεσία του κράτους διαμονής. Γενικότερα πάντως, ο χαρακτήρας της προξενικής εντολής είναι περιορισμένος¹⁷.

Τα προξενικά καθήκοντα, λοιπόν, προσδιορίζονται στο άρθρο 5 της Σύμβασης για τις Προξενικές Σχέσεις. Πρώτιστο καθήκον των προξενικών λειτουργιών, είναι να μεριμνούν για την προστασία των συμφερόντων του κράτους αποστολής και των πολιτών του, εντός πάντα των ορίων του διεθνούς δικαίου. Η αρμοδιότητα τους δεν είναι απεριόριστη, αλλά περιορίζεται στην προξενική τους

¹⁵ Βλ. άρθρο 20 της Σύμβασης της Βιέννης για τις Προξενικές Σχέσεις.

¹⁶ Gore-Booth L., *Satow's guide to diplomatic practice*, Longman Group Limited, 1979, σελ. 215.

¹⁷ Βλ. αναλυτικά και Κούφα Κ., *Η ετεροδικία προξενικού υπαλλήλου*, τ. 9, Αρμενόπουλος, 1981, σελ. 744-752.

περιφέρεια, η οποία αποτελεί ένα μόνο τμήμα του εδάφους του κράτους διαμονής¹⁸. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, με τη συγκατάθεση του κράτους, δύνανται να ασκήσουν τα καθήκοντά τους και εκτός αυτής. Αν η προσβολή των συμφερόντων του κράτους αποστολής, έγινε σε περιοχή που δεν υπάγεται στη δικαιοδοσία κάποιας προξενικής αρχής, τότε το έργο της προστασίας το αναλαμβάνει η διπλωματική αποστολή.

Επίσης, ο πρόξενος αποτελεί τον διάυλο που μεσολαβεί για την ανάπτυξη και προαγωγή εμπορικών, οικονομικών, πνευματικών και επιστημονικών, σχέσεων μεταξύ των κρατών και προάγει τις μεταξύ τους φιλικές σχέσεις. Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί να χρησιμοποιεί όλα τα θεμιτά μέσα και να παρέχει τις απαιτούμενες πληροφορίες στο κράτος αποστολής. Στα καθήκοντά του περιλαμβάνεται ακόμη η έκδοση και ανανέωση διαβατηρίων στους υπηκόους του κράτους αποστολής, καθώς και η θεώρηση των ταξιδιωτικών τους εγγράφων, αν επιθυμούν να μεταβούν στο αποστέλλον κράτος.

Ο κύκλος των καθηκόντων των προξένων διευρύνεται και με μια σειρά από διοικητικές, κυρίως ενέργειες. Έτσι ενεργούν ως συμβολαιογράφοι και ληξίαρχοι και ασκούν παρόμοια λειτουργήματα και καθήκοντα διοικητικής φύσης, εφόσον δεν αντίκεινται στους νόμους και κανονισμούς του κράτους διαμονής. Φροντίζουν για τη διαφύλαξη των συμφερόντων και τα δικαιώματων των υπηκόων του κράτους αποστολής, στις περιπτώσεις που αυτοί αδυνατούν. Διαβιβάζουν δικαστικές και εξώδικες πράξεις ή εκτελούν δικαστικές παραγγελίες, με βάση τις ισχύουσες διεθνείς και διμερείς συμφωνίες. Τέλος, παρέχουν συνδρομή σε μέσα μεταφοράς και ασκούν άλλα καθήκοντα που τους ανατίθενται, στα οποία δεν αντιτίθεται το κράτος διαμονής.

Οι πρόξενοι ως ειδικοί διπλωματικοί εκπρόσωποι του κράτους αποστολής, δεν πρέπει να ασχολούνται με πολιτικά ζητήματα. Έχουν, όμως τη δυνατότητα να έρχονται σε επαφή με τις τοπικές αρχές για οικονομικά ή διοικητικά θέματα και προς εξυπηρέτηση των πολιτών του κράτους που εκπροσωπούν.

Πάντως, σε κάθε περίπτωση, υποχρεούνται να σέβονται τους νόμους και τους κανονισμούς του κράτους διαμονής και απαγορεύεται να αναμιγνύονται στις

¹⁸ Νάσκου-Περράκη Π., Ζάικος Ν., *Εισαγωγή στο Δίκαιο των Διπλωματικών και Προξενικών Σχέσεων*, Θεσσαλονίκη, Σάκουλας, 2003, σελ. 89.

εσωτερικές υποθέσεις του κράτους διαμονής¹⁹, προς όφελος του δικού τους κράτους και των πολιτών του.

V. Τα προνόμια και οι ασυλίες των προξενικών αρχών και του προσωπικού τους

Ο προξενικός θεσμός, από την εποχή της εμφάνισής του μέχρι σήμερα, πέρασε από διάφορες φάσεις. Αρχικά, δεν συνοδεύτηκε από την παροχή προνομίων για τους προξενικούς λειτουργούς, όπως αυτό συνέβη στην περίπτωση του θεσμού των μόνιμων διπλωματικών αποστολών, αλλά από την παροχή ορισμένων διευκολύνσεων για την εκπλήρωση των καθηκόντων τους και από μια εθιμοτυπικού χαρακτήρα συμπεριφορά προς αυτούς. Όταν όμως ο προξενικός θεσμός άρχισε να χρησιμοποιείται ως συνεπικουρος του διπλωματικού, τότε δημιουργήθηκε η ανάγκη να περιβληθούν οι προξενικοί λειτουργοί με ορισμένα προνόμια, τα οποία βέβαια δεν θα μπορούσαν να είναι ίδια με αυτά που απολαμβάνουν οι διπλωματικοί πράκτορες, αλλά ανάλογα του ρόλου τους.²⁰ Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, στις εργασίες της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου που οδήγησαν στη Σύμβαση για τις προξενικές σχέσεις να συμπεριληφθούν διατάξεις που θα αναγνώριζαν προνόμια και ασυλίες, τόσο για τις προξενικές αρχές, όσο και για το προσωπικό τους, οι οποίες ωστόσο δεν έγιναν στο σύνολό τους αποδεκτές στην υπογραφείσα Σύμβαση.

Κατά πρώτο λόγο, η Σύμβαση προβλέπει την προστασία των χώρων της προξενικής αποστολής. Θεσπίζεται το απαραβίαστο των προξενικών χώρων, που συνίσταται στην απαγόρευση για τις αρχές του κράτους διαμονής να εισέρχονται στο τμήμα εκείνο που η προξενική αρχή χρησιμοποιεί αποκλειστικά για τις ανάγκες της υπηρεσίας της. Η είσοδος, επιτρέπεται μόνο με τη συναίνεση του αρχηγού της προξενικής αρχής, ή σε περίπτωση που εκδηλωθεί πυρκαγιά ή υπάρξει κίνδυνος που απαιτεί άμεσα μέτρα προστασίας. Συνακόλουθα, αναγνωρίζεται το απαραβίαστο των αρχείων και των εγγράφων και προβλέπεται η ελευθερία επικοινωνίας της προξενικής αρχής, για όλους τους επίσημους σκοπούς της. Έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί προς τούτο, όλα τα κατάλληλα μέσα επικοινωνίας, στα οποία περιλαμβάνονται οι προξενικοί ταχυδρόμοι και σάκοι, καθώς και τα μηνύματα με χρήση κρυπτογραφικού

¹⁹ Άρθρο 55 της Σύμβασης της Βιέννης για τις Προξενικές Σχέσεις.

²⁰ Παπακώστας Α., *Δίκαιο Διπλωματικών & Προξενικών Σχέσεων*, Αθήνα – Κομοτηνή, Σάκκουλα, 1989, σελ. 269.

κώδικα. Η επίσημη αλληλογραφία και ο προξενικός σάκος με τα δέματα που τον συνοδεύουν, είναι απαραβίαστα, αλλά πρέπει να φέρουν ενδείξεις για το περιεχόμενο τους, το οποίο πρέπει να αφορά αποκλειστικά στην αλληλογραφία της προξενικής αρχής. Όπως είναι φυσικό, βασική προϋπόθεση είναι ότι οι προξενικοί χώροι δεν θα χρησιμοποιούνται κατά τρόπο που δεν συμβιβάζεται με την άσκηση των προξενικών καθηκόντων.

Οι προξενικοί λειτουργοί, όπως και οι διπλωμάτες, έχουν μία σειρά από διευκολύνσεις, προνόμια και ασυλίες για να επιτελέσουν τα καθήκοντά τους. Κατά κανόνα, η Σύμβαση του 1963 προβλέπει γενική υποχρέωση προστασίας των προξενικών λειτουργών, η οποία είναι διαβαθμισμένη. Στην περίπτωση των έμμισθων υπαλλήλων (άρθρο 40), το κράτος έχει υποχρέωση να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για την παρεμπόδιση κάθε προσβολής κατά του προσώπου, της ελευθερίας και αξιοπρέπειάς του, όπως και για τους διπλωμάτες. Στην περίπτωση των επίτιμων ή άμισθων υπαλλήλων (άρθρο 64), υποχρεούται να παρέχει την προστασία που είναι αναγκαία εκ της επίσημης θέσης του, δηλαδή μειωμένη μορφή προστασίας, η οποία δεν υπάρχει καθόλου αν ο επίτιμος έχει την ιθαγένεια του κράτους διαμονής.

Όσον αφορά το απαραβίαστο του προσώπου των προξένων, πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ των πράξεων που τελούνται κατά την άσκηση των καθηκόντων και των ιδιωτικών πράξεων. Για τις πρώτες, το απαραβίαστο είναι απόλυτο, ανεξάρτητα αν οι πράξεις αυτές χαρακτηρίζονται ως πταίσματα, πλημμελήματα ή κακουργήματα. Ακόμα, επεκτείνεται στην ετεροδικία, δηλαδή οι πρόξενοι δεν υπόκεινται στη δικαιοδοσία των δικαστικών και διοικητικών αρχών του κράτους διαμονής (σύλληψη, παραπομπή, εκδίκαση). Αντίθετα, οι τυχόν ασκηθείσες αγωγές για πράξεις που δεν έγιναν υπό την ιδιότητα του αντιπροσώπου του αποστέλλοντος κράτους, δεν καλύπτονται από ετεροδικία.

Στη Σύμβαση και ειδικότερα, στα άρθρα 46 έως 52, προβλέπεται επιπλέον μια σειρά από απαλλαγές που απολαμβάνουν οι προξενικοί λειτουργοί και οι ειδικοί προξενικοί υπάλληλοι. Περιλαμβάνουν τη φορολογική απαλλαγή, την απαλλαγή από το καθεστώς των κοινωνικών ασφαλίσεων, από τους τελωνειακούς δασμούς και ελέγχους και από προσωπικές παροχές. Σε συνδυασμό με πρόσθετες ρυθμίσεις, στοχεύουν στη διευκόλυνση του έργου τους και στην αποτελεσματικότερη εκτέλεση των καθηκόντων τους.

Τα προνόμια όμως, δεν σημαίνουν και ατιμωρησία. Σε περίπτωση άσκησης ποινικής δίωξης εναντίον προξενικού υπαλλήλου, το κράτος διαμονής είναι

υποχρεωμένο να ειδοποιήσει τον αρχηγό της προξενικής αρχής ή, αν και αυτός είναι διωκόμενος, το κράτος αποστολής. Συνήθως, οι υπάλληλοι αυτοί, είτε ανακαλούνται, είτε παύουν να ασκούν τα καθήκοντά τους. Το ίδιο ισχύει και για τις προξενικές αρχές. Αν οι αρχές του κράτους διαμονής θεωρούν ότι ο προξενικός σάκος περιέχει παράνομο περιεχόμενο, μπορούν να ζητήσουν να ανοιχθεί. Η προξενική αρχή έχει δικαίωμα να αρνηθεί, οπότε ο σάκος επιστρέφει στον τόπο προέλευσης.

VI. Τερματισμός των προξενικών καθηκόντων και λήξη των προξενικών σχέσεων

Ο τερματισμός των προξενικών καθηκόντων μπορεί να γίνει είτε με πρωτοβουλία του κράτους αποστολής, είτε με πρωτοβουλία του κράτους διαμονής. Ειδικότερα, προβλέπεται στη διάταξη του άρθρου 25 της Σύμβασης της Βιέννης του 1963 για τις προξενικές σχέσεις, η οποία ορίζει ότι τα προξενικά καθήκοντα, τερματίζονται κυρίως²¹:

α. Με τη γνωστοποίηση από το κράτος της αποστολής στο κράτος της διαμονής ότι τερματίστηκαν τα καθήκοντά του.

Ο τερματισμός των καθηκόντων που γίνεται με τη σχετική γνωστοποίηση από το κράτος αποστολής στο κράτος διαμονής, μπορεί να οφείλεται σε υπηρεσιακή μεταβολή, ανάκληση, απαλλαγή από τα καθήκοντα, παραίτηση ή αποχώρηση από την υπηρεσία του μέλους της προξενικής αρχής. Η γνωστοποίηση όταν αφορά τον αρχηγό της προξενικής αρχής, γίνεται μέσω της διπλωματικής οδού και όταν αφορά τα μέλη του προξενικού προσωπικού, πραγματοποιείται από τον αρχηγό της προξενικής αρχής.

β. Με την ανάκληση του εκτελεστηρίου εγγράφου (exequatur).

γ. Με τη γνωστοποίηση από το κράτος της διαμονής στο κράτος της αποστολής ότι έπαυσε να θεωρεί το συγκεκριμένο πρόσωπο, ως μέλος του προξενικού προσωπικού.

Οι δύο τελευταίοι τρόποι τερματισμού των καθηκόντων, μπορεί να οφείλονται σε πράξεις του μέλους της προξενικής αρχής, που δεν ανταποκρίνονται προς τις

²¹ Η λέξη «κυρίως» που περιέχεται στη διάταξη, επιτρέπει να εννοηθεί ότι η απαρίθμηση είναι ενδεικτική και τα καθήκοντα μέλους της προξενικής αρχής τερματίζονται και με άλλους τρόπους.

υποχρεώσεις του ή μπορεί να οφείλονται σε ενέργεια του κράτους της διαμονής που έχει το χαρακτήρα της ανταπόδοσης.²²

Είναι αυτονόητο, ότι ο τερματισμός των προξενικών καθηκόντων με πρωτοβουλία του κράτους διαμονής, από πολιτική άποψη συνιστά ένα ιδιαίτερα σοβαρό γεγονός και μπορεί να οδηγήσει σε ένταση τις σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών, προϋποθέτει δε βαρύ παράπτωμα του υπό απομάκρυνση μέλους της προξενικής αρχής. Για το λόγο αυτό, η Σύμβαση ορίζει ότι το κράτος της διαμονής πληροφορεί το κράτος της αποστολής ότι κάποιος προξενικός λειτουργός δεν είναι αρεστός ή ότι κάποιο μέλος του προξενικού προσωπικού δεν είναι δεκτό. Η συγκεκριμένη περίπτωση ισοδυναμεί ουσιαστικά με την κήρυξη του προξένου ως «*persona non grata*» και των μελών της προξενικής αντιπροσωπείας ως «*non acceptable*».²³

Η δυνατότητα κήρυξης ενός προσώπου ως μη αποδεκτού, ανήκει στη διακριτική ευχέρεια του κράτους της διαμονής και κατ' επέκταση παρέχεται ανά πάσα στιγμή, χωρίς μάλιστα να είναι υποχρεωμένο να ανακοινώσει τους λόγους της απόφασής του. Το κράτος αποστολής πρέπει να ανακαλέσει το συγκεκριμένο πρόσωπο ή να το απαλλάξει από τα καθήκοντά του. Στην περίπτωση που αρνηθεί, το κράτος της διαμονής μπορεί να ανακαλέσει το εκτελεστήριο έγγραφο ή να παύσει να θεωρεί το συγκεκριμένο πρόσωπο ως μέλος του προξενικού προσωπικού.²⁴ Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό του Τούρκου πρόξενου στο Ντύσσελντορφ Χακάν Κιβάντς (Hakan Kivanç), του οποίου η Γερμανία ζήτησε την ανάκληση το Μάιο του 2009, λόγω της εθνικιστικής δράσης που ανέπτυξε στην τουρκική κοινότητα της περιοχής.

Εντούτοις, στη Σύμβαση της Βιέννης δεν περιέχεται διάταξη για τους λόγους που επιφέρουν τη λήξη των προξενικών σχέσεων μεταξύ των κρατών (δηλαδή, απομάκρυνση, όχι μόνο του προξένου ή προξενικού υπαλλήλου, αλλά του προξενείου συνολικά). Αυτονόητες είναι οι περιπτώσεις της εξαφάνισης ή της κατάργησης του

²² Παπακώστας Α., *Δίκαιο Διπλωματικών & Προξενικών Σχέσεων*, Αθήνα – Κομοτηνή, Σάκκουλα, 1989, σελ. 297-298.

²³ Οικονομίδης Κ., *Εισαγωγή στο διπλωματικό και προξενικό δίκαιο: Τα όργανα του Κράτους στις διεθνείς σχέσεις*, Αθήνα, 1991, σελ. 139.

²⁴ Άρθρα 12 και 23 της Σύμβασης της Βιέννης για τις Προξενικές Σχέσεις.

κράτους αποστολής ή του κράτους διαμονής, του κλεισίματος του προξενείου (π.χ. για οικονομικούς ή πολιτικούς λόγους) και της ένοπλης σύρραξης. Εκτός αυτών, ο συνηθέστερος τρόπος που οδηγεί στο προαναφερόμενο αποτέλεσμα, είναι η διακοπή των προξενικών σχέσεων. Η τελευταία είναι μια μονομερής πράξη διακριτικού χαρακτήρα και αποφασίζεται κατά κανόνα σε περιόδους ιδιαίτερα έντονης κρίσης μεταξύ του κράτους αποστολής και του κράτους διαμονής. Πάντως, η διακοπή των διπλωματικών σχέσεων δεν συνεπάγεται αυτοδικαίως και διακοπή των προξενικών σχέσεων.²⁵

VII. Οι προξενικές σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας

Τα κράτη, αναπτύσσουν μεταξύ τους διπλωματικές και προξενικές σχέσεις, συνήθως, κατ' αμοιβαιότητα, δηλαδή η δημιουργία ενός προξενείου σε ένα κράτος (διαμονής), συνοδεύεται από τη δημιουργία ενός αντίστοιχου προξενείου στο έτερο κράτος (αποστολής).

Η Ελλάδα διατηρεί σχέσεις με την Τουρκία, τόσο σε διπλωματικό, όσο και σε προξενικό επίπεδο. Η πρεσβεία της Ελλάδας στην Άγκυρα, αντιστοιχεί στην πρεσβεία της Τουρκίας στην Αθήνα (όπου διατηρεί και προξενείο), το γενικό προξενείο Κωνσταντινούπολης αντιστοιχεί στο γενικό προξενείο Θεσσαλονίκης, το γενικό προξενείο Σμύρνης αντιστοιχεί στο γενικό προξενείο Κομοτηνής και το προξενείο Αδριανούπολης αντιστοιχεί στο προξενείο Ρόδου.

Όπως προκύπτει από τα προλεχθέντα, υπάρχει ανισομερής εκπροσώπηση μεταξύ των δύο χωρών. Σύμφωνα με τον Αλεξανδρή, η ελληνική κυβέρνηση, το 1930 έχασε την ευκαιρία να ζητήσει κατ' αμοιβαιότητα τη δημιουργία ελληνικού προξενείου στην Ίμβρο. Η δεύτερη ευκαιρία χάθηκε όταν το 1950 η Τουρκία αναβάθμισε το προξενείο της Κομοτηνής σε γενικό προξενείο.

²⁵ Οικονομίδης Κ., *Εισαγωγή στο διπλωματικό και προξενικό δίκαιο: Τα όργανα του Κράτους στις διεθνείς σχέσεις*, Αθήνα, 1991, σελ.. 140.

Κεφάλαιο 2^ο: Η εγκατάσταση και η αρχική παρείσφρηση του Προξενείου

Με την εγκατάσταση του προξενείου από το 1923 και έπειτα, το τουρκικό κράτος επιχείρησε να μετατραπεί σε ελεγκτή των συνθηκών διαβίωσης των μουσουλμάνων της περιοχής και της εφαρμογής των όρων της Συνθήκης της Λωζάννης.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η Τουρκία συνέδεσε το ζήτημα της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη με τους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης. Όμως, οι Έλληνες της Πόλης σε σύγκριση με τους δυτικοθρακιώτες μουσουλμάνους βρίσκονταν σε καλύτερη οικονομική και πνευματική κατάσταση, με αποτέλεσμα η θέση της Τουρκίας έναντι της Ελλάδας στο μειονοτικό ζήτημα να είναι πάντα πλεονεκτική. Τα μέσα πίεσης τα οποία διέθετε η Άγκυρα έναντι της Αθήνας ήταν ασύγκριτα ισχυρότερα από τα τυχόν αντίποινα που θα μπορούσε ενδεχομένως να λάβει η Ελλάδα κατά της μουσουλμανικής μειονότητας.²⁶

Με την ίδρυση και αναβάθμιση του προξενείου της Κομοτηνής και την εγκαθίδρυση κατάλληλων μηχανισμών, το τουρκικό κράτος εκμεταλλεύτηκε τα ελληνικά λάθη, δημιούργησε σχέσεις εξάρτησης με το μουσουλμανικό στοιχείο και επιχείρησε να δημιουργήσει ένα παράλληλο κράτος στην περιοχή.

I. Η ίδρυση του Προξενείου της Κομοτηνής

Το τουρκικό προξενείο στην Κομοτηνή δημιουργήθηκε το 1923, αρχικά ως προξενικό γραφείο, υπό την εποπτεία του τουρκικού προξενείου της Θεσσαλονίκης. Το 1930 αναβαθμίστηκε σε προξενείο με τη σύμφωνη γνώμη της κυβέρνησης Βενιζέλου. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι παρά την αναβάθμιση της τουρκικής διπλωματικής αντιπροσώπευσης στη Ροδόπη, η ελληνική κυβέρνηση στο πλαίσιο της αμοιβαιότητας, δεν κατάφερε να εξασφαλίσει αντίστοιχη αντιπροσώπευση στο νησί της Ίμβρου, όπου υπήρχε ελληνικός μειονοτικός πληθυσμός. Τη δεύτερη ευκαιρία, απώλεσε το 1950, όταν αναβαθμίστηκε εκ νέου και πλέον λειτουργεί ως γενικό προξενείο, σε αντιστοιχία της δημιουργίας του γενικού προξενείου της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη. Παρά την εντύπωση που επικρατεί, το γενικό προξενείο

²⁶ Αλεξανδρής Αλ., *Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων 1923-1954* σε Αλεξανδρής Αλ., Βερέμης Θ., Καζάκος Π. κ.ά, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*, Γνώση, Αθήνα, 1988, σελ. 142-143.

Κομοτηνής δεν είναι σε αμοιβαιότητα με το αντίστοιχο ελληνικό της Κωνσταντινούπολης, αλλά με το γενικό προξενείο της Ελλάδας στη Σμύρνη.

Ο λόγος της δημιουργίας και της αντιστοιχίας των προξενείων Κομοτηνής και Κωνσταντινούπολης ήταν προφανής και δεν ήταν άλλος, από την προστασία των μειονοτήτων, που εξαιρέθηκαν από την ελληνοτουρκική συμφωνία ‘περί ανταλλαγής των πληθυσμών’.

Η ελληνική μειονότητα στην Κωνσταντινούπολη, το 1923 αριθμούσε, περίπου 292.000 χριστιανούς, που αντιστοιχούσε στο 30% του συνολικού πληθυσμού της (1.000.000), ενώ οι Έλληνες της Ίμβρου και της Τενέδου ήταν περίπου 12.000. Στις μέρες μας, η ελληνική μειονότητα έχει σχεδόν εξανεμισθεί και υπολογίζεται περίπου στα 2.000 άτομα, από τα οποία οι περισσότεροι είναι υπέργηροι. Από την άλλη πλευρά, αξιοσημείωτο είναι ότι το 1923 οι μουσουλμάνοι της Θράκης ήταν περίπου 87.000 άτομα και σήμερα ξεπερνούν τα 110.000.

Το γενικό προξενείο της Τουρκίας στην Κομοτηνή έχει σήμερα μεγάλο αριθμό υπαλλήλων (υπολογίζεται σε 20), 15 έως 20 εκατομμύρια ευρώ ετήσιο προϋπολογισμό και 3.500 έμμισθους συνεργάτες.

Η Ροδόπη και ειδικότερα η Κομοτηνή, είναι ο χώρος όπου συμβολικά και πραγματικά διαμορφώνεται και προωθείται η «σκληρή» γραμμή διεκδίκησης της τουρκικής ταυτότητας²⁷. Δεν είναι τυχαίο ότι στην πόλη της Κομοτηνής συγκεντρώνεται το μεγάλο μέρος της μειονοτικής ηγεσίας και των φορέων της, όλες πλην μίας οι μειονοτικές εφημερίδες, ενώ αποτελεί και έδρα του τουρκικού προξενείου.

Με την εγκατάσταση του τουρκικού προξενείου στη Θράκη, η Τουρκία αυτοεχρίσθη ελεγκτής των συνθηκών διαβίωσης των μουσουλμάνων της περιοχής και της εφαρμογής της συνθήκης της Λωζάννης. Το προξενείο επεδίωξε από την πρώτη στιγμή να εκτουρκίσει τη μειονότητα και σήμερα προσπαθεί, αρκετές φορές με επιτυχία, να λειτουργήσει ως παράλληλο κράτος με δικά του οράματα, στρατηγικές και μεθόδους.

II. Οι πρώτες δράσεις του Προξενείου

Αμέσως μετά το 1922, χιλιάδες χριστιανοί πρόσφυγες κατέφυγαν στην ελληνική Θράκη, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν σοβαρά προβλήματα στους

²⁷ Ασκούνη Ν., *Η εκπαίδευση της μειονότητας στη Θράκη*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2006, σελ. 305.

μουσουλμάνους. Όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα, το κράτος είχε επιτάξει οικήματα και ιδιοκτησίες μουσουλμάνων, για την άμεση στέγαση των προσφύγων από την ανατολική Θράκη, τη Μικρά Ασία, τη Βουλγαρία και τον Καύκασο. Η τουρκική πλευρά ως αντίποινα, έλαβε μέτρα σε βάρος της ακίνητης περιουσίας της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη. Αυτό οδήγησε, την ελληνική κυβέρνηση το 1927 να μετακινήσει τους μισούς, περίπου, από τους πρόσφυγες σε άλλες περιοχές της Ελλάδας και να αποκαταστήσει πλήρως τις μουσουλμανικές περιουσίες. Αυτή ήταν η πρώτη επιτυχής επέμβαση της Τουρκίας στο εσωτερικό της μειονότητας με την ενεργό συμμετοχή του προξενείου, επέμβαση η οποία είχε ως σκοπό να διαμορφώσει τη νοοτροπία στους μειονοτικούς ότι η τουρκική κυβέρνηση είναι ο προστάτης τους.

Στο διάστημα 1925 έως 1927, το πλέον εύπορο τμήμα της μειονότητας επέλεξε να φύγει από την περιοχή, πουλώντας την περιουσία του. Οι μικροκαλλιεργητές και κτηνοτρόφοι που παρέμειναν, δεν είχαν κάποιες ιδιαίτερες απαιτήσεις πέραν της διατήρησης των παραδόσεων και της προστασίας της θρησκείας τους. Η απομάκρυνση της παραδοσιακής ηγέτιδας τάξης των μουσουλμάνων είχε αποτέλεσμα να τεθούν επικεφαλής της μειονότητας, θρησκευτικοί ηγέτες και δάσκαλοι.

Την επικρατούσα κατάσταση, στα πρώτα χρόνια ισχύος της Συνθήκης της Λωζάννης και τη δράση του τουρκικού προξενείου, δίνουν οι Γενικοί Διοικητές της Θράκης, οι οποίοι ήταν εκπρόσωποι της κρατικής εξουσίας στην περιοχή. Κύριο μέλημα της ελληνικής πολιτείας τότε, σε μια τόσο δύσκολη φάση ανασυγκρότησης, ήταν να κυβερνηθούν οι λεγόμενες «Νέες Χώρες». Αντί να επεκταθεί το ισχύον σύστημα των νομαρχιών, προτιμήθηκε το σύστημα των ανεξάρτητων περιφερειακών Διοικήσεων, που ονομάστηκε σύστημα Γενικών Διοικήσεων. Αρχικά, δημιουργήθηκαν πέντε Γενικές Διοικήσεις (Μακεδονία, Κρήτη, Αιγαίο, Ήπειρος και Σάμος – Ικαρία). Ο σκοπός του νομοθέτη ήταν προφανής, να κυβερνηθούν με ένα πιο σφιχτό και άμεσο σύστημα, ώστε να γίνονται όλες οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις και προσαρμογές κατά τον ταχύτερο και αποτελεσματικότερο τρόπο. Στις Γενικές Διοικήσεις προϊστάτο ο αντίστοιχος Γενικός Διοικητής (Κυβερνήτης) στον οποίο είχαν εκχωρηθεί ευρύτατες αρμοδιότητες, (νομοθετικές και εκτελεστικές εξουσίες). Το 1922 με την προσάρτηση της Θράκης συστήνεται και η αντίστοιχη Γενική Διοίκηση Θράκης με έδρα την Αλεξανδρούπολη (Ν. 2782/1922).

Έτσι λοιπόν, το 1926 ο τότε Γενικός Διοικητής Θράκης Γ. Μπούμπουλης, αποστέλει έγγραφο προς το Υπουργείο Εξωτερικών, στο οποίο επισημαίνει το ρόλο του τουρκικού προξενείου. Αναφέρει ότι: *«η μόνη οργάνωσις κατά της ασφαλείας του Κράτους γίνεται παρά του Τούρκου Προξένου, αλλ' ευτυχώς λόγω της αμερολήπτου και πατρικής διοικήσεώς μας του τουρκικού στοιχείου, ούτος κατέστη ανίκανος να εύρη κατάλληλον έδαφος. Δια τον λόγον τούτον προσπαθεί ίνα δια ψευδών διαμαρτυριών, φθάση εκβιάζων το τουρκικόν στοιχείον εις το ποθούμενόν του. Το ότι πάντοτε ενεργεί κακή τη πίστη εφάνη εμπράκτως εκ του τελευταίου επεισοδίου το οποίον ήθελε να δημιουργήση μετά του στρατού ότι δήθεν οι στρατιώται εφώναζον “Κάτω η Τουρκία”, “Κάτω ο Κεμάλ”. Τούτο εν γνώσει ότι δεν είναι αληθές το εδημιούργησε δια να φανατίση το τουρκικόν στοιχείον αλλά δυστυχώς δι' αυτόν εύρε τούτον απαθέστατον και δεν ηδυνήθη να το εξεγείρη. Αυτή είναι η Πολιτεία του Τούρκου προξένου...»*.

Το 1927 ο Γενικός Διοικητής Θράκης Ι. Ζαφειρόπουλος, αποστέλλει νέο έγγραφο προς το Υπουργείο Εξωτερικών. Περιγράφει την κατάσταση των μουσουλμάνων της Θράκης και την προπαγάνδα που πραγματοποιείται μέσα από τα δημοσιεύματα των μειονοτικών εφημερίδων. Αναφέρει ότι: *«Η κατάσταση των μουσουλμάνων Θράκης είναι από πάσης απόψεως ικανοποιητική. Ούτοι τυγχάνουν εξαιρετικής προστασίας, ευνομίας και δικαιοσύνης των ελληνικών αρχών. Έχομεν ασφάλειαν παραδειγματικήν, οίαν ουδέποτε ασφαλώς εις προηγούμενα καθεστώτα είχαν καθ' όλην την ύπαιθρον χώραν και δύναται να επιδίδονται ανενοχλήτως και φόβως εις τας εργασίας των. Οι μουσουλμάνοι των χωρίων, ως και η πλειοψηφία των εν ταις πόλεσι παραμενόντων, διακρίνονται δια την φιλέργιαν και νομιμόφρονα αυτών στάσιν και, αν δεν υπήρχαν μεταξύ αυτών μερικοί επιτήδαιοι εκμεταλλευταί, οίτινες χρησιμεύουσιν ως όργανα του Τούρκου προξένου, ουδέν παράπονον θα εξεδηλούτο ποτέ υπ' αυτών. Τρανωτάτη απόδειξις, είναι ότι οι μουσουλμάνοι Θράκης, δεν εποιήσαντο χρήσιν του δικαιώματος επιλογής της τουρκικής ιθαγενείας εντός της ταχθείσης προθεσμίας, εξαιρέσει διακοσίων ατόμων ακτημόνων και καταγομένων εξ Ανατολής της Θράκης, καίτοι εκλήθησαν δια προκηρύξεως, παρά της Γεν.Διοικήσεως»*.

Σημαντικό ρόλο στην τουρκική εξωτερική πολιτική προσεταιρισμού των μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης, διαδραμάτισε και ο τύπος. Οι εφημερίδες θεωρούνταν από τα προσφορότερα μέσα της εποχής, για την προώθηση της τουρκικής προπαγάνδας. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του δάσκαλου Mehmet Hilmi, ο οποίος πρωτοστάτησε στην ίδρυση και στην κυκλοφορία της εφημερίδας «Yeni Ziya» (Νέο Φως). Η συγκεκριμένη τοπική φυλλάδα αποτέλεσε το επίσημο

όργανο του συλλόγου Μουσουλμάνων Καπνεργατών και τόνιζε, πέραν των θρησκευτικών αναφορών, την κοινή εθνική τους καταγωγή. Οικονομική στήριξη στην έκδοση και διανομή της εφημερίδας, παρείχε το τουρκικό προξενείο της Κομοτηνής.

III. Η επιβολή του κεμαλισμού και ο διωγμός των «παλαιομουσουλμάνων»

Μία από τις πρώτες κινήσεις του προξενείου της Κομοτηνής, ήταν να εισαχθούν οι αρχές του Κεμαλισμού²⁸ στη Θράκη. Από το 1923, το κεμαλικό καθεστώς επιχείρησε να διεισδύσει στην ελληνική Θράκη και να καλλιεργήσει τον εθνικιστικό τουρκισμό.

Οι εφημερίδες της εποχής περιγράφουν τη συμμετοχή του προξενείου στις προσπάθειες επιβολής των κεμαλικών αρχών, η οποία υλοποιείται με διάφορους τρόπους, όπως με την οικονομική ενίσχυση και ενεργό υποστήριξη της δράσης των μειονοτικών συλλόγων που ιδρύονται εκείνη τη χρονική περίοδο. Το 1927 ιδρύεται στην Ξάνθη το «Σωματείο της Νεολαίας», το οποίο θεωρείτο παράρτημα του λαϊκού κόμματος του Μουσταφά Κεμάλ.²⁹ Το 1936 μετονομάζεται με απόφαση των ελληνικών δικαστηρίων σε «Τουρκική Ένωση Ξάνθης»³⁰, γεγονός που επαναλαμβάνεται το 1946. Η «Τουρκική Ένωση Ξάνθης», όπως και το αδελφό σωματείο «Τουρκική Νεολαία Κομοτηνής» αποτέλεσαν τη μεταφορά στην Ελλάδα των λεγομένων «Τουρκικών Εστιών» (Türk Ocakları), που είχαν ιδρύσει οι Νεότουρκοι το 1912 και ανέπτυξε ο Μουσταφά Κεμάλ μετά το 1924. Οι «Τουρκικές

²⁸ Στόχος των κεμαλικών ήταν η εκκοσμίκευση της μειονότητας, με την επιβολή π.χ. της χρήσης στη γραφή του λατινικού αλφαβήτου, αντί για το αραβικό που χρησιμοποιείτο έως τότε.

²⁹ ΑΥΕ 1928, Α/2/Π Αρ. Πρ. 7080, Αθήνα 6.3.1928, δημοσίευμα της 28.2.1928 στην εφημερίδα «Εφημερίς των Βαλκανίων», που εκδιδόταν στη Θεσσαλονίκη.

³⁰ Το 1984 τα ελληνικά δικαστήρια, μετά από προσφυγή του τότε Νομάρχη Ξάνθης, διέγραψαν από το βιβλίο σωματείων του Πρωτοδικείου την «Τουρκική Ένωση Ξάνθης». Το 2005 η υπόθεση κατέληξε στον Άρειο Πάγο, ο οποίος αποδέχθηκε τη διαγραφή του, αν και η Ένωση συνέχισε κανονικά τη λειτουργία της. Το 2008 η Ελλάδα καταδικάστηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για παραβίαση του δικαιώματος του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ακολούθως η «Τουρκική Ένωση Ξάνθης» προσέφυγε στον Άρειο Πάγο, ζητώντας εφαρμογή της απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου και επανεγγραφή στο βιβλίο σωματείων του Πρωτοδικείου Ξάνθης, αλλά η προσφυγή απορρίφθηκε. Τελευταία έχει ανακινηθεί το ζήτημα για ανεύρεση οριστικής λύσης σχετικά με την ονομασία του συλλόγου.

Εστίες» επεδίωκαν την επιβολή των κεμαλικών αρχών, μέσω της δημιουργίας κοινωνικών και αθλητικών εκδηλώσεων που ξέφευγαν από τη θρησκεία. Σε απόλυτη ταύτιση στο καταστατικό της «Τουρκικής Ενώσεως Ξάνθης» αναφερόταν ρητώς ως στόχος: «να συμβάλει εις την μεταξύ των Τούρκων της Δυτικής Θράκης διάδοση των πνευματικών, κοινωνικών και θρησκευτικών μεταρρυθμίσεων των προελθουσών εκ της τουρκικής μεταπολιτεύσεως», δηλαδή τις αλλαγές που είχε επιβάλλει ο Κεμάλ μετά το 1923.³¹ Επομένως, εμπόδιο στις βλέψεις της Ένωσης αποτελούσαν οι Παλαιομουσουλμάνοι, ζήτημα που θα αναλυθεί στη συνέχεια.

Το 1930 υπογράφονται μια σειρά από συμφωνίες στο πλαίσιο της ελληνοτουρκικής φιλίας Βενιζέλου – Κεμάλ. Το κλίμα που επικρατούσε στην ελληνική κυβέρνηση και η προσέγγιση του ζητήματος από τον Βενιζέλο, φανερώνεται από το γεγονός ότι προτείνει τον Κεμάλ για το βραβείο Νόμπελ ειρήνης. Στο πλαίσιο αυτό, όμως, υποπίπτει σε μια λανθασμένη κίνηση, όταν η κυβέρνησή του αποφασίζει να εκδιώξει την ηγεσία των Παλαιομουσουλμάνων από τη Θράκη, όπου είχε καταφύγει.

Οι λεγόμενοι «παλαιομουσουλμάνοι», πολλοί από τους οποίους είχαν πολεμήσει στο πλευρό των Ελλήνων στη Μικρά Ασία, είχαν καταφύγει στη Θράκη, επειδή ανέπτυξαν δραστηριότητα εναντίον των κεμαλικών ιδεών. Αυτή η ομάδα των αντικαθεστωτικών, που έμεινε γνωστή ως η ομάδα των «εκατόν πενήντα» (yuz ellilikler)³², είχε ως ηγέτη τον τελευταίο θρησκευτικό αρχηγό (seyhulisalm - σεϊχουλισλάμη) της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας Μουσταφά Σαμπρή Εφέντη, ιδιότητα που του έδινε αυξημένο κύρος και επιρροή στους κόλπους της μειονότητας, αλλά ταυτόχρονα τον καθιστούσε και σοβαρό εμπόδιο στα σχέδια της Τουρκίας για απόκτηση ερεισμάτων στην περιοχή. Για το λόγο αυτό, το 1926-1927, η τουρκική πρεσβεία της Αθήνας και το τουρκικό προξενείο στην Κομοτηνή, αποτέλεσαν τον δίαυλο για την τουρκική απαίτηση απέλασής τους.³³

³¹ Συρίγος Α., *Η τροπολογία Κοντονή και η “Τουρκική Ένωση Ξάνθης”*, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο slpress.gr/ethnika/i-tropologia-kontoni-kai-i-tourkiki-enosi-xanthis/ (23.9.2017).

³² Επειδή η συνθήκη της Λωζάννης δε τους συμπεριέλαβε στη γενική αμνηστία.

³³ Μαλκίδης Θ., *Η διαμάχη «παλαιομουσουλμάνων» - κεμαλικών στην ελλαδική Θράκη στην περίοδο του Μεσοπολέμου*, Νέα Κοινωνιολογία, τ. 39, 2004, σελ. 73-88

Ο Βενιζέλος δέχεται να εκδιώξει τους 150 ανεπιθύμητους, οι οποίοι απελάθηκαν κυρίως στη Συρία και στην Αίγυπτο. Αυτό έγινε, γιατί υπήρχε η πεποίθηση ότι η Τουρκία από την πλευρά της επρόκειτο να υιοθετήσει μια πιο ελαστική στάση απέναντι στην ελληνική μειονότητα στην Κωνσταντινούπολη. Ωστόσο, ούτε η απέλαση των παλαιομουσουλμάνων, ούτε το φιλικό κλίμα της εποχής, βελτίωσε τη θέση των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης. Αντίθετα, με την κίνησή αυτή, οι κεμαλιστές κέρδισαν κατά κράτος στην εσωτερική μάχη, που διεξαγόταν στους κύκλους της μειονότητας και τους δόθηκε η δυνατότητα να αυξήσουν την επιρροή τους. Ο διωγμός των παλαιομουσουλμάνων σε συνδυασμό με την ίδρυση του τουρκικού προξενείου (από προξενικό γραφείο) στην Κομοτηνή το 1930 έγειρε σταδιακά κατά τις επόμενες δεκαετίες την πλάστιγγα υπέρ των κεμαλικών στο εσωτερικό της μειονότητας.³⁴

Το 1936 αναλαμβάνει Γενικός Διοικητής Θράκης ο Αθανάσιος Σουλιώτης-Νικολαΐδης, ο οποίος αντιλαμβάνεται την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί στην περιοχή και την τουρκική προπαγάνδα που ασκείται μέσω του τουρκικού προξενείου. Ιδρύει στα πλαίσια της Γενικής Διοίκησης το Τμήμα Πολιτικών Υποθέσεων, που μέχρι σήμερα έχει ως αρμοδιότητα την παρακολούθηση της εφαρμογής των διατάξεων της Συνθήκης της Λωζάννης για τις μειονότητες, με άλλα λόγια δηλαδή, την παρακολούθηση της δραστηριότητας του τουρκικού προξενείου Κομοτηνής.

IV. Η «ενίσχυση» του Προξενείου μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Οι εξελίξεις στις αρχές της δεκαετίας του '40 υπήρξαν πολύ σημαντικές για τη διαμόρφωση του κλίματος των επόμενων δεκαετιών. Η άρνηση της Τουρκίας να συνδράμει αμυντικά την Ελλάδα κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου και οι πολιτικές κινήσεις που έλαβαν χώρα από τουρκικής πλευράς, εναντίον των Ελλήνων της Τουρκίας, υπονόμευσαν ουσιαστικά το ήδη εύθραυστο κλίμα στις σχέσεις των δυο χωρών³⁵. Η έκδηλη καχυποψία που αναπτύχθηκε επηρέασε αναμφίβολα τη στάση της μιας χώρας απέναντι στην άλλη. Στο διάστημα αυτό, κατά το οποίο δεν υπήρχε ελληνική διοίκηση στο χώρο της Θράκης, συντελέστηκαν

³⁴ Συρίγος Α., *Το ελληνικό κράτος και η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης*, 2014, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=427648> (27.4.2014).

³⁵ Αρχείο Κωνσταντίνου Καραμανλή / Αρχείο Κωνσταντίνου Τσαλδάρη / Φακ. 33 υποφ. 5, Θ. Δημητριάδης προς Κ. Τσαλδάρη, 30.3.1948.

σημαντικές μεταβολές που επηρέασαν τον τρόπο διαχείρισης της ταυτότητας των μουσουλμάνων μειονοτικών. Σε μια περίοδο κατά την οποία οι μειονοτικοί αισθάνονταν ότι η ταυτότητά τους βάλλεται από τη βουλγαρική πλευρά, η νεότερη γενιά ανέλαβε την υπεράσπιση της ταυτότητας της μειονότητας, αλλά και τη διαμόρφωση συγκλίσεων και συμμαχιών στο εσωτερικό της για την αντιμετώπιση της κρίσης³⁶.

Η διαδικασία αυτή σαφώς ωφέλησε τους υποστηρικτές της τουρκικής ταυτότητας της μειονότητας, που βρέθηκαν ενισχυμένοι μετά το τέλος του πολέμου και αυτό καταγράφηκε με διάφορους τρόπους. Το γεγονός αυτό, παράλληλα με την πολιτική της Τουρκίας στο μειονοτικό στις αρχές της δεκαετίας του '40, η οποία είχε ως στόχο τη συσπείρωση της μουσουλμανικής μειονότητας και την αποσταθεροποίηση - οικονομική και κοινωνική - της ελληνορθόδοξης μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη, μετέβαλαν ουσιαστικά το τοπίο. Η απουσία ελληνικών αρχών, έκανε το προξενείο τον μοναδικό πόλο στήριξης της μειονότητας, ενώ οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, συνέχιζαν να υφίστανται διακρίσεις από το τουρκικό κράτος.

Η έκδηλη νευρική κατάσταση των ελληνικών αρχών σε ό,τι αφορά την αντιμετώπιση της κατάστασης φάνηκε από τον τρόπο διαχείρισης των ζητημάτων ταυτότητας των μειονοτικών και της μειονοτικής εκπαίδευσης. Οι ελληνικές αρχές της Θράκης βρέθηκαν μπροστά σε μια αυξημένη δυσκολία να προσαρμοστούν στην απολύτως ορατή ηγεμονική επιρροή των «Ενώσεων Τούρκων Νέων» και του τουρκικού προξενείου. Η ανάδειξη του νεωτεριστή βουλευτή Οσμάν Νουρή σε δεσπόζουσα μορφή αυτής της περιόδου με τη δυναμική επικουρία μιας δυναμικής νέας γενιάς ηγητόρων της μειονότητας προβλημάτισε έντονα τους αρμόδιους φορείς³⁷. Ο τρόπος αντιμετώπισης της κατάστασης υπήρξε αμυντικός και πυροσβεστικός. Η επιλογή της προσπάθειας για απλή περιστολή των δραστηριοτήτων της νέας ηγεσίας της μειονότητας, ήταν εκ των πραγμάτων δύσκολο να αποδώσει. Η οικονομική

³⁶ ΓΑΚ/ΑΝΚ/ΑΔΘΤΕΜΣ/Φακ.95, Υπουργείον Εσωτερικών, Διεύθυνσις Αλλοδαπών «Περί των εν Ελλάδι βιούντων Μουσουλμάνων, Ιούλιος 1952.

³⁷ ΓΑΚ/ΑΝΚ/ΑΔΘΤΕΜΣ/Φακ 95, Εμπιστευτικόν Σημείωμα Αθ. Παπαευγενίου προς τον Γενικόν Διοικητήν Θράκης, Θεσσαλονίκη 28.9.1945.

δυσπραγία, η καταστροφή των υποδομών και η μεγάλη απόσταση από το κέντρο ήταν εύλογο να λειτουργήσουν αρνητικά³⁸.

V. Τα Σεπτεμβριανά (1955)

Μετά το 1952, λόγω της συμμετοχής αμφοτέρων των χωρών στη βορειοατλαντική συμμαχία (ΝΑΤΟ), οι σχέσεις μεταξύ τους εξομαλύνθηκαν. Όμως, διάφορα περιστατικά στον ελλαδικό και κυπριακό χώρο, αποτέλεσαν αφορμή για την ανάπτυξη των πιο ακραίων εθνικιστικών στοιχείων από την τουρκική πλευρά. Αυτό που έφερε στην επιφάνεια όλες τις εγγενείς αδυναμίες της ελληνοτουρκικής φιλίας και επηρέασε αποφασιστικά τα κλασικά ελληνοτουρκικά θέματα (μειονοτικό, ομογένεια, Πατριαρχείο), ήταν το κυπριακό ζήτημα.³⁹

Το βράδυ της 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1955 εξερράγησαν δύο βόμβες στον κήπο που βρίσκεται ανάμεσα στο φερόμενο ως σπίτι του Mustafa Kemal και το τουρκικό προξενείο Θεσσαλονίκης. Οι εκρήξεις αναστάτωσαν το σχετικά ήρεμο κλίμα της περιόδου αυτής, καθώς ακολούθησαν βίαιες επιθέσεις που είχαν ως σκοπό το διωγμό των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης.

Από την αρχή φάνηκε ότι η ενέργεια ήταν προσχεδιασμένη και αποτελούσε έργο των ίδιων των Τούρκων. Τη στιγμή της έκρηξης, στο προξενείο βρισκόταν μόνο ο νυχτοφύλακας Mehmet Ogin Hasan, ο οποίος ερωτώμενος για τα αίτια της έκρηξης υπέπεσε σε αντιφάσεις και εν τέλει ομολόγησε ότι αυτός τοποθέτησε τη βόμβα, που του είχε δώσει ο Oktay Egin. Ο τελευταίος, φοιτητής στη Νομική του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, καταγόταν από την Κομοτηνή και ήταν γιος του Faik Egin, που εργαζόταν ως δάσκαλος στο σχολείο της Σαλμώνης Ροδόπης και είχε υποστηριχθεί μαζί με τον Osman Ustunder, από το τουρκικό προξενείο της Κομοτηνής, ως υποψήφιος βουλευτής το 1952. Ο Oktay συνελήφθη, δήλωσε πλήρη άγνοια και ισχυρίσθηκε ότι πρόκειται για σκευωρία σε βάρος του. Στο ίδιο κελί όπου κρατηθηκε ο Oktay, φέρεται ότι τοποθετήθηκε και ένας αστυνομικός που εμφανίστηκε ως σεσημασμένος κακοποιός, στον οποίο ομολόγησε την δράση του. Τελικά, αποφυλακίσθηκε με εγγύηση και επέστρεψε στη Θράκη, όπου μετά από λίγο καιρό ο

³⁸ Τσιούμης Κ., *Οι Πομάκοι κατά την πρώτη περίοδο μετά από το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και οι προσπάθειές τους για ανασυγκρότηση, Ενδοχώρα*, 1997, σελ.57.

³⁹ Αλεξανδρής Αλ., *Το μειονοτικό ζήτημα 1954-1987* σε Αλεξανδρής Αλ., Βερέμης Θ., Καζάκος Π. κ.ά, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*, Γνώση, Αθήνα, 1988, σελ. 496.

Τούρκος πρόξενος Κομοτηνής Ahmet Umar, τον έβαλε στον χώρο των αποσκευών του αυτοκινήτου του και τον φυγάδευσε στην Τουρκία. Εκεί εργάστηκε αρχικά στον ραδιοφωνικό σταθμό της Κωνσταντινούπολης, στη συνέχεια σε κρίσιμες υπηρεσίες της Αστυνομίας και στην Υπηρεσία Πληροφοριών (MIT), ενώ το 1993 διορίστηκε νομάρχης στην Καππαδοκία. Από τις έρευνες, αποκαλύφθηκε ότι η βόμβα είχε μεταφερθεί από την Τουρκία μέσα στον διπλωματικό σάκο του προξενείου Κομοτηνής.

Η είδηση της έκρηξης δημοσιεύθηκε αμέσως στην εφημερίδα «İstanbul Ekspres», η οποία παραποίησε τα γεγονότα, παρουσιάζοντας ότι καταστράφηκε το σπίτι του Κεμάλ και προέτρεψε σε επεισόδια εναντίον των Ελλήνων⁴⁰. Όπως επιβεβαιώνουν και Τούρκοι μελετητές, εθνικιστικές κρατικές και παρακρατικές οργανώσεις, πραγματοποίησαν βίαια πογκρόμ σε βάρος των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης. Σε λιγότερο από 10 ώρες, έδρασαν οργανωμένα και με σαφές σχέδιο και επιτέθηκαν σε καταστήματα, περιουσίες, εκκλησίες, ξενοδοχεία και κακοποίησαν του Έλληνες ομογενείς. Οι αριθμοί που καταγράφηκαν είναι εντυπωσιακοί και δείχνουν την ένταση της βιαιότητας και το εύρος των καταστροφών. Περίπου 1.004 σπίτια καταστράφηκαν ολοσχερώς, ενώ άλλα 2.500 υπέστησαν σοβαρές ζημιές. Καταστράφηκαν επίσης 4.348 καταστήματα, 27 φαρμακεία, 26 σχολεία, 5 σύλλογοι, εγκαταστάσεις 3 εφημερίδων, 12 ξενοδοχεία, 11 κλινικές, 21 εργοστάσια, 110 ζαχαροπλαστεία και εστιατόρια, 73 εκκλησίες, ενώ συλήθηκαν πάρα πολλοί τάφοι, μεταξύ των οποίων και οι τάφοι των πατριαρχών στη Μονή Βαλουκλή. Τουλάχιστον 30 Έλληνες σκοτώθηκαν και εκατοντάδες κακοποιήθηκαν και διαπομπεύθηκαν, ενώ καταγγέλθηκαν τουλάχιστον 200 βιασμοί, αν και ο αριθμός τους υπολογίζεται στο πολλαπλάσιο.⁴¹

Επεισόδια όμως έγιναν και στη Σμύρνη. Στις 6 Σεπτεμβρίου 1955, η εφημερίδα «Cele Postasi» εμφανίστηκε με τον τίτλο «Αφού οι Έλληνες βομβαρδίσανε το τουρκικό προξενείο, δεν μπορεί να κυματίζει πια η σημαία τους στην πλατεία Konak». Πραγματικά, το ίδιο βράδυ, η ελληνική σημαία που λόγω μιας

⁴⁰ Μαλκίδης Θ., *Διπλωματικές και πολιτικές συνιστώσες της δραστηριότητας του Γενικού Προξενείου της Τουρκίας στην Κομοτηνή*, Γόρδιος, 2012, σελ. 50.

⁴¹ Μαλκίδης Θ., *Διπλωματικές και πολιτικές συνιστώσες της δραστηριότητας του Γενικού Προξενείου της Τουρκίας στην Κομοτηνή*, Γόρδιος, 2012, σελ. 51.

διεθνούς έκθεσης που γινόταν στη Σμύρνη, κυμάτιζε στην πλατεία Konak έγινε στόχος μιας ομάδας νεαρών που την κατέβασαν και την έκαψαν φωνάζοντας συνθήματα όπως «Η Κύπρος είναι τούρκικη», «Θάνατος στους απίστους».⁴² Πολλά περιστατικά αν και μικρότερης έκτασης, συνέβησαν και σε άλλες περιοχές, όπως στην πρωτεύουσα της Τουρκίας, την Άγκυρα.

Αν οι οπαδοί της οργάνωσης «Η Κύπρος είναι τουρκική» υπήρξαν οι πρωτεργάτες των «σεπτεμβριανών γεγονότων», ο κύριος εμπνευστής των βιαιοτήτων ήταν η κυβέρνηση Menderes. Παρά τις αρχικές προσπάθειες αποσιώπησης των πραγματικών γεγονότων, σήμερα είναι γνωστός ο καθοριστικός ρόλος της τουρκικής κυβέρνησης στα έκτροπα του 1955. Μετά το στρατιωτικό κίνημα της 21^{ης} Μαΐου 1960 του στρατηγού Gursel, στο έκτακτο δικαστήριο που συστήθηκε για την εκδίκαση του έκπτωτου καθεστώτος του Menderes και συνεδρίασε στο νησί του Μαρμαρά Πλάτη, εξετάσθηκε και η υπόθεση των «Σεπτεμβριανών». Στις δίκες αυτές, παρουσιάσθηκαν ακράδαντα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι οι κύριοι ένοχοι των ανθελληνικών βιαιοπραγιών σε Κωνσταντινούπολη και Σμύρνη ήταν ο τότε πρωθυπουργός Adnan Menderes και ο Υπουργός Εξωτερικών Fatin Zorlu. Το ανθελληνικό μένος, όμως, στην Κωνσταντινούπολη έλαβε τέτοιες διαστάσεις ώστε η κυβέρνηση, βλέποντας ότι έχανε τον έλεγχο, αναγκάστηκε να επιβάλει στρατιωτικό νόμο στις τρεις μεγάλες πόλεις της Τουρκίας. Μάλιστα, για να τηρήσει τα προσχήματα προέβη στη σύλληψη περίπου 2.214 διαδηλωτών, ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο κύριος οργανωτής των καταστροφών, ο Hikmet Bil. Πολλά χρόνια αργότερα ο ίδιος αποκάλυψε ότι το απόγευμα της 6^{ης} Σεπτεμβρίου συναντήθηκε στην Κωνσταντινούπολη με τον Τούρκο πρόεδρο της Δημοκρατίας και τον πρωθυπουργό για την κατάστροψη του σχεδίου, βάσει του οποίου διεξήχθησαν οι ανθελληνικές ταραχές.⁴³ Αποδείχθηκε επιπρόσθετα ότι τουλάχιστον 250 αστυνομικοί με πολιτική περιβολή έλαβαν μέρος στις βιαιότητες κατά των Ελλήνων.

Οι κατηγορίες που αποδόθηκαν στον πρωθυπουργό Menderes, τον υπουργό Εξωτερικών Zorlu και τον υπουργό Οικονομικών Polat Kan αφορούσαν κυρίως στην παραβίαση των συνταγματικώς κατοχυρωμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων των μη

⁴² ΓΔΑ ΓΠ 11834/479, έκθεση του ελληνικού προξενείου Σμύρνης, 13.9.1955.

⁴³ Αλεξανδρής Αλ., *Το μειονοτικό ζήτημα 1954-1987* σε Αλεξανδρής Αλ., Βερέμης Θ., Καζάκος Π. κ.ά., *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*, Γνώση, Αθήνα, 1988, σελ. 500-501.

μουσουλμάνων (ως υπηκόων του τουρκικού κράτους) και στην υποκίνηση Τούρκων πολιτών σε διαδηλώσεις και πράξεις βίας. Κηρύχθηκαν ένοχοι και καταδικάστηκαν σε θάνατο δια απαγχονισμού στις 5 Ιανουαρίου 1961. Ο γενικός πρόξενος στη Θεσσαλονίκη Ali Balin, ο αναπληρωματικός πρόξενος, Ali Tekinalp, ο Oktay Egin και ο θυρωρός του προξενείου, Ogün Hasan, κατηγορήθηκαν ότι είχαν προμηθεύσει τη βόμβα και ότι είχαν προκαλέσει την έκρηξη, αλλά κηρύχθηκαν αθώοι.

Η αρχική αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης υπήρξε άτονη, αφενός εξαιτίας της κυβερνητικής αποδιοργάνωσης που επικρατούσε (ο πρωθυπουργός Παπάγος ήταν ετοιμοθάνατος) και αφετέρου εξαιτίας της έντονης επέμβασης της Ουάσινγκτον. Καθώς λοιπόν στην Αθήνα η αντιπολίτευση ζητούσε την παραίτηση της κυβέρνησης Παπάγου, στο Παρίσι στις 8 Σεπτεμβρίου 1955 οι μόνιμοι αντιπρόσωποι των κρατών - μελών του NATO συζήτησαν σε έκτακτη συνεδρίαση την ελληνοτουρκική κρίση. Δέκα μέρες αργότερα, ο υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ John Foster Dulles, σε ταυτόσημες επιστολές του προς Αθήνα και Άγκυρα, καλούσε κυνικά τους θύτες και τα θύματα, χωρίς διάκριση, να συμφιλιωθούν «για το συμφέρον του ελεύθερου κόσμου» και να αποκαταστήσουν «χωρίς χρονοτριβή την ενότητα της βορειοατλαντικής συμμαχίας, που κλονίστηκε με την επιδείνωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων».⁴⁴

Τελικά, η Ελλάδα δεν προέβη σε καμίας μορφής αντίποινα εναντίον των μουσουλμάνων, αποσκοπώντας να προβάλει σε διεθνές επίπεδο μια θετική εικόνα της μεταχείρισης της μουσουλμανικής μειονότητας και να μην διαταράξει τις σχέσεις της με τα υπόλοιπα κράτη του βορειοατλαντικού συμφώνου.

VI. Οι μορφωτικές συμφωνίες Ελλάδας – Τουρκίας (1951-1968)

Αμέσως μετά τον εμφύλιο πόλεμο και λίγο πριν τη δημιουργία του κυπριακού, η Τουρκία εμφανιζόταν ως ο μοναδικός φίλος σε μία περιοχή που κατακλυζόταν από εχθρούς. Αντιθέτως, ένα τμήμα της μειονότητας, οι Πομάκοι, λόγω του σλαβικού ιδιώματος που μιλούσαν, εκλαμβάνονταν ως φυσικοί σύμμαχοι των Βουλγάρων. Ο εκτουρκισμός τους σήμαινε αποξένωση από τη Βουλγαρία και κατ' επέκταση από την κομμουνιστική προπαγάνδα.

⁴⁴ Αλεξανδρής Αλ., *Το μειονοτικό ζήτημα 1954-1987* σε Αλεξανδρής Αλ., Βερέμης Θ., Καζάκος Π. κ.ά, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*, Γνώση, Αθήνα, 1988, σελ. 503-504.

Με δεδομένα τα παραπάνω, στις 20 Απριλίου 1951, ύστερα από σύσταση της Επιτροπής των Υπουργών Εξωτερικών του Συμβουλίου της Ευρώπης, υπογράφεται μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ένα μορφωτικό σύμφωνο. Το σύμφωνο προέβλεπε την ίδρυση μορφωτικών ινστιτούτων, την ανταλλαγή επισκέψεων καθηγητών και σπουδαστών, την καθιέρωση υποτροφιών και τη διδασκαλία της γλώσσας, της λογοτεχνίας και της ιστορίας της Τουρκίας στα μορφωτικά ιδρύματα της Ελλάδας, σε αμοιβαιότητα με αντίστοιχες υποχρεώσεις που αναλάμβανε η γείτονα χώρα. Αν και το σύμφωνο δεν όριζε πουθενά ότι η επίσημη γλώσσα της μειονότητας είναι η τουρκική, στην πράξη εισήχθη τότε στα μειονοτικά σχολεία και άρχισε να ακολουθείται το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του τουρκικού Υπουργείου Παιδείας. Ως απόρροια της Συμφωνίας και του Παραρτήματός της άρχισαν να έρχονται μετακλητοί δάσκαλοι από την Τουρκία, ο αριθμός των οποίων ποτέ δεν ξεπέρασε τους τριάντα πέντε (35). Από τότε πάντως η Άγκυρα, αφουγκραζόμενη ίσως, ότι η αχίλλειος πτέρνα της στο χώρο της μουσουλμανικής μειονότητας ήταν η παρουσία των Πομάκων, πίεζε έντονα για την αποστολή μετακλητών διδασκάλων στα πομακικά χωριά της Ξάνθης και της Ροδόπης, κάτι που δεν έγινε ποτέ μέχρι και σήμερα δεκτό.⁴⁵

Την ίδια εποχή η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε στην ίδρυση και χρηματοδότηση δύο εξαταξίων μουσουλμανικών γυμνασίων στην Κομοτηνή και στην Ξάνθη. Χαρακτηριστικό του πολιτικού κλίματος της περιόδου αυτής, είναι ότι στο μειονοτικό γυμνάσιο στην Κομοτηνή, δόθηκε το όνομα του Τούρκου Πρωθυπουργού Celal Bayar.⁴⁶ Η διδασκαλία στα δύο αυτά γυμνάσια ακολουθούσε το ωρολόγιο πρόγραμμα του τουρκικού Υπουργείου Παιδείας. Κατ' αυτόν τον τρόπο μέσα στο διάστημα της δεκαετίας του '50 εκτουρκίζεται η παιδεία που παρέχεται στους μουσουλμάνους στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αν και δεν απαγορεύθηκε ρητώς η διδασκαλία άλλων γλωσσών, τα τουρκικά διδάσκονταν ως η μοναδική γλώσσα της μειονότητας. Μαρτυρία και συμβολισμός της πολιτικής

⁴⁵ Η Μορφωτική Συμφωνία του 1951 καταργήθηκε ρητά από την Ελληνοτουρκική Συμφωνία Πολιτιστικής Συνεργασίας του 2000.

⁴⁶ Με το Ν.Δ.2203/1952 ιδρύθηκε το «Γυμνάσιο Τζελάλ Μπαγιάρ» στην Κομοτηνή, το οποίο μετά την πτώση του Τούρκου πρωθυπουργού από την εκουσία, μετονομάστηκε σε «Μουσουλμανικό Λύκειο Κομοτηνής» και με την Υ.Α.38767/1965 ιδρύθηκε το «Μειονοτικό Γυμνάσιο Ξάνθης» ως φορέας ιδιωτικού δικαίου.

ενίσχυσης του τουρκικού εθνικού προσδιορισμού είναι το νομοθετικό διάταγμα 3065 της 6^{ης} Οκτωβρίου 1954, στο οποίο τα μειονοτικά σχολεία αναφέρονται συλλήβδην ως τουρκικά.⁴⁷

Τον πλήρη εκτουρκισμό της μειονοτικής εκπαίδευσης επέφερε το μορφωτικό πρωτόκολλο της 20^{ης} Δεκεμβρίου 1968. Με το συγκεκριμένο πρωτόκολλο αποφασίσθηκε η εκατέρωθεν ανταλλαγή βιβλίων προς χρήση των μειονοτικών μαθητών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ενώ από το 1954 η ελληνική κυβέρνηση είχε χρησιμοποιήσει ειδικά μεταφρασμένα βιβλία για τους μαθητές της μειονότητας, τα απέσυρε και στη θέση τους δέχθηκε διδακτικά βιβλία που προέρχονταν από την Τουρκία. Στο πρωτόκολλο προβλεπόταν πάντως, ότι τα μαθήματα τα οποία διδάσκονταν έως το 1968 στην ελληνική γλώσσα θα συνέχιζαν να διδάσκονται στην ίδια γλώσσα. Όλα τα υπόλοιπα μαθήματα συμφωνήθηκε να διδάσκονται στη γλώσσα της μειονότητας, η οποία εθεωρείτο ως δεδομένο ότι ήταν η τουρκική.

Έτσι, επιβλήθηκε⁴⁸ η διδασκαλία της τουρκικής γλώσσας και ο χαρακτηρισμός της μειονότητας ως τουρκικής. Ο χαρακτηρισμός αυτός, ενισχύθηκε και από τις κυβερνήσεις εκείνης της περιόδου. Αξιοσημείωτο είναι ότι μετά από διάβημα του Τούρκου πρέσβη στην Αθήνα, Τζεμάλ Χουσνί, η Ελλάδα ψήφισε τα νομοθετικά διατάγματα 2203/1952 και 3065/1954 και αποφάσισε εφεξής την χρήση του όρου «Τούρκος-Τουρκικός» αντί του όρου «Μουσουλμάνος-Μουσουλμανικός», γεγονός που προκάλεσε αντιδράσεις στον μουσουλμανικό πληθυσμό της Θράκης και ιδιαίτερα στους Πομάκους.

Τα παραπάνω, έδωσαν την ευκαιρία στο τουρκικό προξενείο να αναμιχθεί στη λειτουργία των μειονοτικών σχολείων. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 το προξενείο χρηματοδοτούσε τη λειτουργία αρκετών μειονοτικών σχολείων στην πομακική περιοχή προσπαθώντας να επηρεάσει τον αυτοπροσδιορισμό τους⁴⁹. Τις δραστηριότητες του προξενείου και των «νεωτεριστών» (κεμαλικών) δασκάλων, που

⁴⁷ Παπαδημητρίου Π., *Οι Πομάκοι της Ροδόπης: Από τις εθνοτικές σχέσεις στους βαλκανικούς εθνικισμούς (1870-1990)*, Αδελφών Κυριακίδη α.ε., 2003, σελ. 177.

⁴⁸ Παρά τη ρητή αναφορά της Συνθήκης της Λωζάννης στα άρθρα 35 έως 47 περί προστασίας των μειονοτήτων, για διδασκαλία στη μητρική γλώσσα.

⁴⁹ Τσιούμης Κ., *Η μουσουλμανική μειονότητα 1950-1960. Πολιτικοκοινωνικές διεργασίες και εκπαιδευτική πολιτική*, Αντ.Σταμούλης, Θεσσαλονίκη, 2007, σελ.234-235.

καθοδηγούνταν από αυτό, καταδίκασαν η «Ένωσις Μουσουλμάνων Ελλάδος» και οι «συντηρητικοί» (μη κεμαλικοί μουσουλμάνοι) δάσκαλοι της περιοχής. Οι τελευταίοι διαμαρτυρήθηκαν έντονα για τις διευκολύνσεις που παρέχονταν στους συναδέλφους τους από το τουρκικό κράτος και τη δράση του «Συλλόγου Μουσουλμάνων Διδασκάλων», που λειτουργούσε ως τυφλό όργανο και φερέφωνο του προξενείου.

Η Άγκυρα εκμεταλλεύτηκε τόσο τη διεθνή ευνοϊκή συγκυρία, όσο και την κατευναστική ελληνική πολιτική, ώστε να παρεμβαίνει ευθέως σε εσωτερικά θέματα του ελληνικού κράτους, που αφορούσαν τη μειονότητα και να εμφανίζεται στην περιοχή, με τον αέρα της εγγυήτριας δύναμης. Φυσικά, καθοριστική συμβολή είχε η έντονη δράση του προξενείου, ο ρόλος του οποίου ανεξάρτητα από τις επίσημες τοποθετήσεις της εκάστοτε τουρκικής κυβέρνησης, παρέμεινε σαφώς προσδιορισμένος. Στόχος της ασκούμενης πολιτικής υπήρξε η γλωσσική και πολιτισμική ενοποίηση του μουσουλμανικού πληθυσμού της Δυτικής Θράκης, ώστε να αποκτήσει σαφή τουρκικά χαρακτηριστικά.

Η έλλειψη μιας συνεπούς πολιτικής απέναντι στη μουσουλμανική μειονότητα είχε ως αποτέλεσμα η ελληνική πλευρά να «αποδεχθεί» την τουρκική πολιτική, η οποία αποσκοπούσε στην εμπέδωση της τουρκικής ταυτότητας στη μειονότητα. Όπως εύστοχα έχει επισημάνει ο Aarbakke, το βασικό ενδιαφέρον των νεωτεριστών ηγετών της μειονότητας ήταν τα μέλη της μειονότητας να μάθουν καλά τουρκικά και να αποκτήσουν τουρκική εθνική συνείδηση⁵⁰.

⁵⁰ Aarbakke V., *The Muslim Minority in Greek Thrace*, DPhil Dissertation, Bergen 2000, σελ.140.

Κεφάλαιο 3^ο: Οι σύγχρονες πολιτικές του Προξενείου και οι στόχοι της Τουρκίας

Η Τουρκία προσπαθεί, αρκετές φορές με επιτυχία, να λειτουργήσει στην ελληνική Θράκη ως παράλληλο κράτος δίπλα στο επίσημο κράτος, ως προς τα θέματα που αφορούν στη μουσουλμανική μειονότητα. Το προξενείο, με τις δράσεις που αναπτύσσει παρεμβαίνει στην κοινωνία της Θράκης, αλλά και στην πολιτική ζωή της χώρας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση μειονοτικών με τους οποίους διατηρεί στενές σχέσεις, ως υποψηφίων στις πολιτικές, δημοτικές και περιφερειακές εκλογές. Ένα άλλο σημείο ενδιαφέροντος, εντοπίζεται στην οικονομική διείσδυση στην περιοχή. Αμετακίνητος στόχος παραμένει βεβαίως η συγχώνευση των Πομάκων και των Ρομά με τους Τουρκογενείς.⁵¹ Στο πλαίσιο αυτό, τα πρόσωπα που επιλέγονται για τη στελέχωσή του, αναδεικνύουν τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζει το προξενείο, για τους στόχους της Τουρκίας στην περιοχή.

Συγχρόνως, η τουρκική ηγεσία φαίνεται όχι μόνο να διατηρεί, αλλά και να εντείνει την διαχρονικά αναθεωρητική της πολιτική έναντι της Ελλάδας. Το Νοέμβριο του 2016, ο Τούρκος πρόεδρος Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, δήλωσε ότι «η συνθήκη της Λωζάννης δεν είναι ένα αδιαμφισβήτητο ιερό κείμενο. Και βέβαια θα το συζητήσουμε... Έχουμε επίγνωση ότι θα θίξουμε τα συμφέροντα αρκετών, αλλά και πάλι θα το πράξουμε»⁵². Σε μια άλλη αποστροφή των λόγων του, είχε τονίσει ότι η Τουρκική Δημοκρατία αποτελεί τη συνέχεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και για αυτό «άλλα είναι τα φυσικά σύνορα της χώρας μας και άλλα τα σύνορα της καρδιάς μας»⁵³.

Οι δηλώσεις αυτές δεν είναι τυχαίες, ούτε και αποτελούν μεμονωμένες περιπτώσεις εθνικιστικής ρητορικής, καθώς είναι σύμφωνες με τα όσα διακηρύσσονται στον λεγόμενο «Εθνικό Όρκο» της Τουρκίας (Misakı Milli). Το

⁵¹ Συρίγος Α., *Ο Άγγελος Συρίγος για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://slpress.gr/eidiseis/o-aggelos-syriyos-gia-tis-ellinotourkikes-scheseis> (8.8.2017).

⁵² Πολλάτος Μ., *Ο Ερντογάν αμφισβητεί τη Συνθήκη της Λωζάννης και ανοίγει θέμα συνόρων*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο www.protothema.gr/politics/article/630728/o-erdogan-amfisvitei-ti-sunthiki-tis-lozanis-kai-anoigei-thema-sunoron (23.11.2016).

⁵³ Ερντογάν: «Άλλα είναι τα φυσικά σύνορα και άλλα τα σύνορα της καρδιάς μας», δημοσίευμα διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο www.kathimerini.gr/882975/article/epikairothta/kosmos/erntogan-alla-einai-ta-fysika-synora-kai-alla-ta-synora-ths-kardias-mas (10.11.2016).

κείμενο αυτό θεωρείται ο Καταστατικός Χάρτης της Τουρκίας και αποτελεί αντικείμενο εκπαίδευσης στα σχολεία και σχολές όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης. Για να γίνει πλήρως αντιληπτή η ουσία του «Εθνικού Όρκου», παρατίθεται η ακόλουθη φράση του Μουσταφά Κεμάλ που αναφέρεται εντός αυτού: «Κάθε έδαφος όπου ζουν Τούρκοι περιλαμβάνεται στο Misaki Milli. Με τη βοήθεια του Αλλάχ, θα πάρω πίσω τη Μοσούλη, το Κιρκούκ και τα νησιά (τα νησιά του Αιγαίου και την Κύπρο), καθώς επίσης θα ενσωματώσω εντός των συνόρων της Τουρκίας, τη Θεσσαλονίκη και τη Θράκη». Ο ίδιος ο Ερντογάν αναφερόμενος στον «Εθνικό Όρκο» έχει δηλώσει ότι: «Η Τουρκία πάντοτε αγκάλιαζε όλους τους καταπιεσμένους πληθυσμούς και τα θύματα και ποτέ δεν εγκαταλείψαμε τους ομοεθνείς μας μόνους... Γίνεται να φανταστεί κανείς την Αδριανούπολη χωριστά από τη Θεσσαλονίκη ή το Κίρτζαλι;»⁵⁴.

Στις πάγιες πολιτικές και προθέσεις της τουρκικής πολιτικής, ήρθε να προστεθεί η αντιπαράθεση μεταξύ του καθεστώτος Ερντογάν και του θρησκευτικού κινήματος Γκιουλέν. Μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου του 2016, η κινητικότητα των διπλωματικών και μυστικών υπηρεσιών του τουρκικού κράτους, έχει επεκταθεί σε πολλές χώρες, με αποτέλεσμα να κατηγορείται επίσημα η Τουρκία ότι χρησιμοποιεί άτομα τουρκικής καταγωγής εντός των κρατών-μελών της Ε.Ε. για να εξυπηρετήσει τους σκοπούς της και προβαίνει σε παρακολουθήσεις ατόμων. Επόμενο είναι, ότι τέτοιες δράσεις αναπτύσσονται και στη δική μας επικράτεια, με το προξενείο της Κομοτηνής, να αποτελεί την κινητήρια δύναμη για την υλοποίηση των στρατηγικών του τουρκικού κράτους.

I. Η παρεμβατικότητα στην κοινωνία της Θράκης

Η τουρκική παρεμβατικότητα στη Θράκη, εντείνεται και μετεξελίσσεται κυρίως μετά την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, που έπληξε τη χώρα μας και είχε ως συνέπεια την εκμετάλλευση της αδιαφορίας, των λαθών και των παραλείψεων των ελληνικών κυβερνήσεων στην περιοχή.

⁵⁴ *Ερντογάν: Δεν μπορούμε να αγνοήσουμε τους ομοεθνείς μας σε Δυτική Θράκη και Κύπρο*, δημοσίευμα διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο www.kathimerini.gr/879543/article/epikairothta/politikh/erntogan-den-mporoyme-na-agnohsoyme-toys-omoe8neis-mas-se-dytikh-8rakh-kai-kypro (17.10.2016).

Το προξενείο διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο στην καθημερινή ζωή πολλών μουσουλμάνων και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό το μέλλον τους, ιδιαίτερα εκείνων που έχουν συγγενείς ή οικονομικά συμφέροντα στην Τουρκία. Η δημιουργία «μαύρης λίστας», για πολλά χρόνια αποτέλεσε μοχλό πίεσης και χειραγώγησης των μειονοτικών. Ουσιαστικά, πρόκειται για μια ονομαστική κατάσταση ανεπιθύμητων μουσουλμάνων. Σε όσους περιλαμβάνονταν σ' αυτή, δεν επιτρεπόταν η χορήγηση βίζας που απαιτείται για την είσοδο στην Τουρκία και τα παιδιά τους δεν μπορούσαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους σε πανεπιστήμια της χώρας. Με την τακτική της «μαύρης λίστας» οι μειονοτικοί αργά ή γρήγορα, βρίσκονταν σε κατάσταση εξάρτησης από το προξενείο. Η αδυναμία εκμετάλλευσης της περιουσίας τους και επίσκεψης των οικογενειών τους, που διέμεναν σε τουρκικό έδαφος, τους ανάγκαζε να ενδώσουν στις όποιες απαιτήσεις της προξενικής αρχής.

Ένα σημαντικό στοιχείο, στο οποίο εστιάζει το προξενείο και οι άνθρωποί του, είναι οι μη τουρκογενείς μουσουλμάνοι της περιοχής. Με εργαλείο τη θρησκεία και σε κάποιες περιπτώσεις τη γλώσσα, επιδιώκεται συστηματικά η τουρκοποίηση των άλλων δύο ομάδων της μειονότητας, των Πομάκων και των Ρομά. Όποιος αποφασίζει να διαφοροποιηθεί από τη γραμμή «μουσουλμάνος = Τούρκος» βρίσκει μπροστά του, τους μηχανισμούς αυτούς.⁵⁵

Οι Πομάκοι, ανέκαθεν υφίστανται σε μεγάλο βαθμό τις παρεμβάσεις του τουρκικού προξενείου. Οι εσφαλμένες και μέχρι κάποιο διάστημα εχθρικές πολιτικές του ελληνικού κράτους, δημιούργησαν στους Πομάκους ένα αίσθημα αποστροφής προς τη χώρα μας και επέτρεψαν στους μηχανισμούς του προξενείου να εμφυλοχωρήσουν. Πλέον, επιχειρούν να θέσουν εμπόδια σε κάθε προσπάθεια δημιουργίας ενός πολιτιστικού συλλόγου από Πομάκους, διότι εκλαμβάνεται ότι μπορεί να αποτελέσει έναν άλλο πόλο συσπείρωσης της μειονότητας, πλην του προξενικού. Όταν το ελληνικό κράτος και ο στρατός διοργανώνει δωρεάν ιατρικές εξετάσεις για τους πληθυσμούς στα απομακρυσμένα πομακοχώρια, προστρέχουν

⁵⁵ Μαλκίδης Θ. – Κόκκας Ν. (επιμ.), *Μετασχηματισμοί της συλλογικής ταυτότητας των Πομάκων*, Ξάνθη, 2006.

άνθρωποι του προξενείου και των μηχανισμών που καθοδηγεί για την ίδια ακριβώς «προσφορά».⁵⁶

Ο γνωστός πομάκος δημοσιογράφος Σεμπαϊδίν Καραχότζα, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «το τουρκικό προξενείο προσπαθεί με κάθε τρόπο και μέσο να παρουσιάσει όλους τους μουσουλμάνους της Θράκης ως Τούρκους κι όσους δε συμφωνούν μ' αυτό, προσπαθεί να τους εκτουρκίσει με κάθε τρόπο. Ήδη έχει ανθρώπους σε κάθε μέρος που κατοικούν μουσουλμάνοι, η δουλειά των οποίων είναι να κάνουν πλύση εγκεφάλου στους συντοπίτες τους και να τους πείσουν πως οι μουσουλμάνοι της Θράκης είναι μόνο Τούρκοι και τίποτα άλλο. Αυτό γίνεται κυρίως μέσα στα τζαμιά όπου στα κηρύγματα των ιμάμηδων γίνεται πολλές φορές αναφορά σε Τούρκους μουσουλμάνους της Θράκης, αλλά και στο ότι η Τουρκία είναι αυτή που ενδιαφέρεται περισσότερο για τους μουσουλμάνους της Θράκης και όχι η Ελλάδα. Όταν όμως αυτό δεν αποδίδει τότε εφαρμόζονται και άλλες πρακτικές όπως οι απειλές, οι φραστικές ή και σωματικές επιθέσεις σε μουσουλμάνους που δηλώνουν οτιδήποτε άλλο εκτός από Τούρκοι, ενώ τους μουσουλμάνους που δηλώνουν Πομάκοι, Έλληνες κλπ τους παρουσιάζουν κυρίως μέσω του τουρκόφωνου τύπου της περιοχής ως ανθρώπους του ελληνικού παρακράτους και ως προδότες του μεγάλου τουρκικού έθνους. Το πρόβλημα που δημιουργείται είναι ότι κάνει τους μουσουλμάνους να φοβούνται να μιλήσουν ανοιχτά και να πουν αυτό που αισθάνονται. Υπάρχουν εκατοντάδες περιπτώσεις Πομάκων οι οποίοι ενώ είναι και αισθάνονται Έλληνες Πομάκοι ποτέ δεν τόλμησαν να το πουν ανοιχτά για να μην έρθουν αντιμέτωποι με το τουρκικό προξενείο και τις πρακτικές τους στις οποίες αναφέρθηκα παραπάνω».⁵⁷

Στις προσπάθειες εκτουρκισμού της μειονότητας, σημαντική είναι η παρουσία του προξενείου σε πομακικά πανηγύρια και άλλες εκδηλώσεις, τα οποία υιοθετούνται ως τουρκικά. Ειδικότερα, στα δύο μεγαλύτερα σε μέγεθος πανηγύρια της Ροδόπης, στον Ακρίτα (Alanat στα πομακικά – Alan Tepe στα τούρκικα) και στα Χίλια (Secak

⁵⁶ Μαλκίδης Θ., *Διπλωματικές και πολιτικές συνιστώσες της δραστηριότητας του Γενικού Προξενείου της Τουρκίας στην Κομοτηνή*, Γόρδιος, 2012, σελ. 73-74.

⁵⁷ «Είμαι Πομάκος!», συνέντευξη Πομάκου δημοσιογράφου Σεμπαϊδίν Καραχότζα στην ηλεκτρονική εφημερίδα XanthiTimes, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο pomakohoria.blogspot.gr/2014/05/blog-post.html?m=1 (14.5.2014).

στα τούρκικα) κατεβλήθησαν επίπονες προσπάθειες για να χάσουν τον πομακικό τους χαρακτήρα και να αποκτήσουν όλα τα τυπικά χαρακτηριστικά ενός τουρκικού πανηγυριού. Τον Ιούλιο του 2010, ο Τούρκος πρόξενος Κομοτηνής Mustafa Sarnic επισκέφθηκε το πρώην πομάκικο (και πλέον εκτουρκισμένο) πανηγύρι του Ακρίτα στην ορεινή Ροδόπη και η είσοδος του πραγματοποιήθηκε υπό τους ήχους οθωμανικών εμβατηρίων. Η ομιλία του περιείχε προκλητικές αναφορές στην «τουρκική μειονότητα της Δυτικής Θράκης», ενώ δήλωσε ότι το εν λόγω πανηγύρι αποτελεί στοιχείο του τουρκικού πολιτισμού.⁵⁸ Το άλλο μεγάλο πομακικό πανηγύρι, του Χίλια, που πραγματοποιείται στην ανατολική ορεινή Ροδόπη, σε μικρή απόσταση από το χωριό Γονικό (μέσα στα όρια του νομού Έβρου) ήταν για αιώνες ένα πανηγύρι με έντονο αλεβίτικο χαρακτήρα μια και διοργανωνόταν στο κέντρο μιας περιοχής που περιβάλλεται από αλεβίτικα χωριά, τόσο μέσα στην ελληνική όσο και στη βουλγαρική πλευρά των συνόρων. Όμως, όπως και το πανηγύρι του Ακρίτα, αποτέλεσε στόχο των μηχανισμών του προξενείου. Μία πλειάδα άστοχων ενεργειών παραγόντων της Θράκης, σε συνδυασμό με την άγνοια των ιδιαιτεροτήτων της περιοχής από την πολιτεία, συνετέλεσαν ώστε με τον καιρό και ο θεσμός αυτός με την μακραίωνη ιστορία να καταλήξει σε μια φιάστα του κεμαλισμού στη Θράκη.

Στον τομέα της εκπαίδευσης, παρατηρείται η έντονη αντίδραση των μηχανισμών και η παρεμπόδιση των μουσουλμάνων που επιθυμούν να φοιτήσουν στα δημόσια σχολεία. Παρά τη θέληση των περισσότερων γονέων, προωθείται η μειονοτική εκπαίδευση, σε βάρος της δημόσιας, προκειμένου να διατηρηθεί μια διάκριση μεταξύ των παιδιών των χριστιανών και των μουσουλμάνων. Ακόμα και για τα παιδιά που αποφοιτώντας από ελληνικό σχολείο εισάγονται σε ελληνικά πανεπιστήμια, ο Σύλλογος Επιστημόνων Μειονότητας, που συχνά δρα ως εργαλείο του προξενείου, έχει ιδρύσει ανά την Ελλάδα συλλόγους νεολαίας, προκειμένου να διατηρήσει έναν έλεγχο πάνω τους.⁵⁹ Προωθείται, μάλιστα, ένα σύστημα υποτροφιών σε σπουδαστές που επιλέγονται από το προξενείο, ο αριθμός των οποίων

⁵⁸ Στιγμιότυπα από την επίσκεψη του Τούρκου προξένου στο πανηγύρι του Ακρίτα, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://www.youtube.com/watch?v=zDdhn9IK6g>.

⁵⁹ Μαλκίδης Θ., *Διπλωματικές και πολιτικές συνιστώσες της δραστηριότητας του Γενικού Προξενείου της Τουρκίας στην Κομοτηνή*, Γόρδιος, 2012, σελ. 73.

υπολογίζεται σε 500, για συνέχιση των σπουδών σε τουρκικά πανεπιστήμια, ενώ ασκείται έλεγχος των ανεπιθύμητων σπουδαστών μέσω της βίζας

Η δραστηριότητά του προξενείου, εντοπίζεται και στην υποστήριξη προσώπων που εξυπηρετούν τα τουρκικά συμφέροντα. Για παράδειγμα, όσοι μειονοτικοί δάσκαλοι απολύονται από τα σχολεία, επειδή άσκησαν φιλοτουρκική προπαγάνδα, προσλαμβάνονται και μισθοδοτούνται από το τουρκικό κράτος. Επίσης, η συμμετοχή του είναι εμφανής και σε εκδηλώσεις με φιλοτουρκικό ενδιαφέρον. Στις περισσότερες επισκέψεις του, ο πρόξενος συνοδεύεται από τους ψευδομουφτήδες και φιλότουρκους ιμάμηδες, ενώ άνθρωποί του έχουν δώσει πολλές φορές το παρόν σε διχαστικά κηρύγματα στα τεμένη.

Με ιδιαίτερη θέρμη στηρίζει τουρκικούς συλλόγους και μη κυβερνητικές οργανώσεις, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, που προωθούν το μειονοτικό ζήτημα. Στο θρακικό επίπεδο, συχνές είναι οι εθιμοτυπικές επισκέψεις της ηγεσίας των τουρκικών συλλόγων π.χ. Τουρκική Ένωση Ξάνθης κ.λπ. στο γραφείο του προξένου και προφανής η ενεργός στήριξή της από το προξενείο.⁶⁰ Εκτός Θράκης, ο μεγαλύτερος Σύνδεσμος Αλληλοβοήθειας των Τούρκων της Δυτικής Θράκης, έχει έδρα στην Κωνσταντινούπολη (ανάλογη συσπείρωση αποτελεί και η «Ένωση Δυτικοθρακιωτών - Bau Trakyalilar Dernegi» που εδρεύει στην Άγκυρα), με παραρτήματα σε πολλές πόλεις της Τουρκίας και του εξωτερικού. Τα περισσότερα βρίσκονται κυρίως στη Γερμανία και εντάσσονται στην «Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Τούρκων Δυτικής Θράκης - Avrupa Bat' Trakya Turk Federasyonu», ενώ λιγότερα δραστηριοποιούνται και σε άλλες χώρες (ΗΠΑ, Αυστραλία κ.λπ.). Η «Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Τούρκων Δυτικής Θράκης, είναι αποτέλεσμα του μεταναστευτικού ρεύματος των μουσουλμάνων προς τις χώρες της κεντρικής και βορειοδυτικής Ευρώπης. Η Ομοσπονδία Τούρκων Δυτικής Θράκης αναφέρει ότι «οι μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης εγκατέλειψαν τον τόπο τους λόγω της καταπίεσης από την Ελλάδα, ακολούθησαν τους χριστιανούς και εγκαταστάθηκαν στη τότε δυτική Γερμανία και λιγότεροι στο Βέλγιο, στην Ολλανδία και άλλες χώρες». Οι οργανώσεις της Γερμανίας που χρηματοδοτούνται από τη γείτονα χώρα, τα τελευταία χρόνια προπαγανδίζουν με ακραίο τρόπο την «Αυτονομία της Θράκης» και δε διστάζουν να κυκλοφορούν ακόμα και σημαία της αποκαλούμενης «Ανεξάρτητης Θράκης».

⁶⁰ Δημοσίευμα διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο tourkikanea.gr/2017/05/kons-221/ (8.5.2017) για την εθιμοτυπική επίσκεψη της νέας ηγεσίας της «Τουρκικής Ένωσης Ξάνθης» στο προξενείο Κομοτηνής.

Η οικονομική παρουσία της Τουρκίας στη Θράκη, αποτελεί μια νέα παράμετρο για την πολιτική της στην περιοχή. Έντονη είναι η κριτική που ασκείται, ότι δια του προξενείου και άλλων μηχανισμών της, επιχειρεί να παρέμβει στην τοπική οικονομία της Θράκης. Η λειτουργία της αγροτικής τράπεζας Ziraat Bankasi, κρατικών συμφερόντων, παρουσιάζει σημειολογικό ενδιαφέρον. Με τα χαμηλά επιτόκια (της τάξης του 5%, όταν στις υπόλοιπες τράπεζες ξεπερνά το 10%) που παρέχει στους μουσουλμάνους, δίνει σημαντικό πλεονέκτημα σε κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα. Πυκνώνουν οι προσπάθειες χειραγωγημένης ή αυθόρμητης οικονομικής διείσδυσης στη Θράκη από επιχειρηματίες ή ιδιώτες που εξαγοράζουν ακίνητα ή επιδιώκουν να αγοράσουν επιχειρήσεις στην περιοχή. Κατά καιρούς, βγαίνουν στην επιφάνεια πληροφορίες για μυστικά κονδύλια που μοιράζει το προξενείο σε μουσουλμάνους, για ιδιαίτερους σκοπούς, όπως αγορές επιλεγμένων ακινήτων από χριστιανούς και επιχορηγήσεις μουσουλμανικών καταστημάτων.⁶¹ Δημιουργούνται καταστήματα από τουρκικούς ομίλους που διαθέτουν αποκλειστικώς τουρκικά προϊόντα σε χαμηλές τιμές. Με κρατικές επιχειρήσεις και επιχειρηματίες που έχουν διασυνδέσεις με το κράτος, επιδιώκει να ενισχύσει την παρουσία της στην περιοχή, παρά την εμφανή οικονομική τους ζημιά. Η επιχειρηματική συνεργασία σε ένα ελεύθερο περιβάλλον αμοιβαίας εμπιστοσύνης θα ήταν ίσως πρόοδος. Η χειραγωγημένη όμως επιχειρηματικότητα, όταν εξαρτάται από σκοπιμότητες εξωτερικής πολιτικής και εκλογικής παρεμβατικότητας της γείτονος χώρας στη μειονότητα, είναι όχι μόνο ανησυχητική, αλλά και επικίνδυνη.⁶²

Τελευταία και με τον πιο επίσημο τρόπο, το τουρκικό προξενείο κάλεσε τους μουσουλμάνους της Θράκης να δώσουν από το υστέρημά του, για μια κρατική υπηρεσία της Τουρκίας. Ο έρανος, αναρτήθηκε στην επίσημη σελίδα του προξενείου της Κομοτηνής στο Twitter, στο οποίο αναφερόταν χαρακτηριστικά: «Σε αυτό το Ραμαζάνι με την θρησκευτική σας ελεημοσύνη στηρίζτε την Ιπτάμενη Τουρκική Νεολαία... Οι δωρεές σας να κερδίσουν νόημα στην Τουρκική Υπηρεσία

⁶¹ Στοφορόπουλος Θ., *Η Θράκη μία άλλη Κύπρος;*, Πρακτικά Παγκοσμίου Θρακών, Αλεξανδρούπολη, 1994, σελ. 76-79.

⁶² Στυλιανίδης Ευρ., *Θράκη: Το επόμενο βήμα...*, άρθρο στην εφημερίδα Realnews, (18.6.2017).

Αεροπορίας» και δίνονταν οι σχετικοί τραπεζικοί λογαριασμοί.⁶³ Την ίδια στιγμή, δημιουργήθηκαν αντιδράσεις στους μουσουλμάνους της Θράκης για τον προκλητικό έρανο, γιατί στην περίοδο του ραμαζανιού αποτελεί έθιμο να δίνουν χρήματα σε φτωχές οικογένειες και όχι σε κρατικές υπηρεσίες και μάλιστα της Τουρκίας.

II. Οι πολιτικές παρεμβάσεις

Οι πολιτικές παρεμβάσεις σε προεκλογικές περιόδους είναι ίσως η πιο γνωστή δραστηριότητα του προξενείου. Η προσπάθεια χειραγώγησης της εκλογικής συμπεριφοράς της μειονότητας, τόσο από το προξενείο όσο και από άλλους χρηματοδοτικούς μηχανισμούς ή δίκτυα, γίνεται με στόχο τον έλεγχο όχι μόνο στην τοπική αυτοδιοίκηση, αλλά και στην κοινοβουλευτική εκπροσώπηση.

Στη μεταπολιτευτική ιστορία της χώρας, η πρώτη παρουσία ανεξάρτητων μειονοτικών συνδυασμών στους νομούς Ροδόπης και Ξάνθης καταγράφηκε στις εκλογές του 1985. Σε εκείνες τις εκλογές χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά ο μηχανισμός απειλών του προξενείου για να στραφούν οι μειονοτικές ψήφοι προς τους ανεξάρτητους συνδυασμούς.⁶⁴ Ωστόσο, η εκλογική τους επιτυχία ήταν μικρή, αφού και οι δύο συνδυασμοί συγκέντρωσαν ποσοστά που κυμάνθηκαν περίπου στο 15%.

Στις εκλογές του Ιουνίου του 1989, άλλαξε ο εκλογικός νόμος, με αποτέλεσμα να δίνεται η δυνατότητα εκλογής μειονοτικών βουλευτών. Σε αυτές τις εκλογές όσοι καθοδηγούσαν τη μειονότητα έκριναν ότι είχε έλθει ο καιρός να αποκοπεί από τα πανελλαδικά πολιτικά κόμματα και να αποστασιοποιηθεί από το πολιτικό σύστημα της χώρας. Έτσι, για πρώτη φορά στα ελληνικά πολιτικά χρονικά, εκλέχθηκαν ανεξάρτητοι μουσουλμάνοι βουλευτές στους νομούς Ροδόπης και Ξάνθης. Μέχρι τότε, στην ελληνική βουλή συμμετείχαν μουσουλμάνοι βουλευτές, οι οποίοι όμως εκλέγονταν πάντα με τα πολιτικά κόμματα που κατέρχονταν στην επικράτεια.

Αρχικά, εξελέγη ως ανεξάρτητος μειονοτικός βουλευτής ο Αχμέτ Σαδίκ. Η τρίτη εκλογική αναμέτρηση εκείνης της περιόδου, που έγινε τον Απρίλιο του 1990,

⁶³ Άρθρο στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας «Πρώτο Θέμα», *Απίστευτο: Το τουρκικό προξενείο Κομοτηνής κάνει έρανο για τη διαστημική υπηρεσία της Τουρκίας!*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.protothema.gr/politics/article/675563/apisteuto-to-tourkiko-proxeneio-komotinis-kanei-erano-gia-ti-diastimiki-upiresia-tis-tourkias/> (1.5.2017).

⁶⁴ Συρίγος Α., *Το ελληνικό κράτος και η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης*, 2014, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=427648> (27.4.2014).

επιβεβαίωσε την εκλογή δύο ανεξάρτητων μειονοτικών βουλευτών, του Αχμέτ Σαδίκ στη Ροδόπη και του Αχμέτ Φαϊκογλου στην Ξάνθη⁶⁵. Οι δύο βουλευτές εξελέγησαν με την αποκάλυπτη υποστήριξη του επίσημου κράτους της Τουρκίας. Όλος ο μηχανισμός του τουρκικού προξενείου της Κομοτηνής είχε κινητοποιηθεί υπέρ της εκλογής ανεξάρτητων μουσουλμάνων βουλευτών. Τα τουρκικά κρατικά, ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά κανάλια, το σήμα των οποίων φθάνει στην ελληνική Θράκη, εκτόξευαν απειλές κατά των μουσουλμάνων υποψηφίων άλλων κομμάτων. Παρά τα διαβήματα που έγιναν, ο υπουργός Εξωτερικών Μεσούτ Γιλμάζ αρνήθηκε να διακόψει τη δράση του προξενείου, με αποτέλεσμα δύο μήνες πριν τις κάλπες του Απριλίου 1990, το ελληνικό κράτος να χαρακτηρίσει τον τούρκο γενικό πρόξενο Κεμάλ Γκιούρ ως *persona non grata* και να προχωρήσει στην απέλασή του.⁶⁶

Η παρουσία δύο ανεξάρτητων βουλευτών στη βουλή της περιόδου 1990-93 θα μπορούσε να αποβεί καθοριστική. Η μόλις για μία ψήφο αυτοδυναμία της τότε κυβερνήσεως ήταν ιδιαίτερα ισχνή και ιδίως στα θερινά τμήματα της Βουλής οι δύο μουσουλμάνοι βουλευτές είχαν δυνητικώς την ευχέρεια να διαδραματίσουν κρίσιμο ρόλο.

Οι εκλογές του 1993 έγιναν με άλλο εκλογικό σύστημα που έθετε ως όριο σε ένα κόμμα για την κατάληψη βουλευτικής έδρας το 3% των έγκυρων ψήφων σε όλη την επικράτεια. Υπ' αυτές τις συνθήκες κατέστη αδύνατη η εκ νέου εκλογή ανεξάρτητων μουσουλμάνων υποψηφίων. Έκτοτε η μειονότητα εκπροσωπείται μέσα από τα υπάρχοντα πανελλαδικά κόμματα. Την αλλαγή σκηνικού έφερε και η αλλαγή προσώπων. Μετά το θάνατο του Αχμέτ Σαδίκ, ο Αχμέτ Φαϊκογλου δεν μπορούσε να σηκώσει το βάρος της πολιτικής του φανατισμού και της μισαλλοδοξίας.

Προσφάτως, κατά τις ελληνικές πολιτικές εκλογές του 2007 και του 2009, εξελέγησαν δύο βουλευτές από το χώρο της μειονότητας, με την ανοιχτή υποστήριξη του προξενείου (π.χ. συστηματική προβολή από την τουρκική κρατική τηλεόραση). Ο ένας εξ αυτών είχε διατελέσει αντιπρόεδρος του ακραίου εθνικιστικού κόμματος που είχε δημιουργήσει ο Αχμέτ Σαδίκ, με αποτέλεσμα μια έξαρση της τουρκικής εθνικιστικής ρητορικής.⁶⁷

⁶⁵ Ο Φαϊκογλου είχε εκλεγεί και στις εκλογές του 1985 βουλευτής, αλλά υπό τη σημαία του ΠΑ.ΣΟ.Κ.

⁶⁶ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, 2^η έκδοση, Αθήνα, Πατάκη, 2016, σελ. 410-411.

⁶⁷ Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, 2^η έκδοση, Αθήνα, Πατάκη, 2016, σελ. 698-699.

Η πολιτική παρέμβαση έγινε ολοφάνερη τον Ιούνιο του 2009 με τη «γραμμή» από την «Συμβουλευτική Επιτροπή» της μειονότητας, για λευκό στις Ευρωεκλογές και με την παρότρυνση και τελικά την κάθοδο στις εκλογές για την αυτοδιοίκηση στους δήμους Κομοτηνής, Ξάνθης και Ιάσμου. Για το ζήτημα αυτό, έγινε προφορικό διάβημα διαμαρτυρίας στον Τούρκο πρέσβη στην Αθήνα, από το υπουργείο Εξωτερικών.⁶⁸

Στις βουλευτικές εκλογές του 2012, εξελέγησαν στην περιοχή της Θράκης τρεις μειονοτικοί βουλευτές. Ο υποψήφιος με το ΠΑ.ΣΟ.Κ. Μπουρχάν Μπαράν κατήγγειλε, τόσο προεκλογικά, όσο και μετεκλογικά τις μεθοδεύσεις του προξενείου για στήριξη του Χουσεΐν Ζεϊμπέκ, ο οποίος εξελέγη στην Ξάνθη. Σε δηλώσεις του, ανέφερε ότι «η μειονότητα στη μεγάλη της πλειοψηφία άγεται και φέρεται από το τουρκικό προξενείο... αυτοί δεν με στήριξαν γιατί δεν τους προσκυνάω». Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο πρώην βουλευτής Ξάνθης Παναγιώτης Σγουρίδης συνεχάρη τον Μπαράν «για την παλικαρίσια εκλογική μάχη, μακριά από τις συνήθειες ξένες επιρροές». Δυστυχώς, σε τοπικό επίπεδο, ελάχιστοι είναι οι πολιτικοί που έχουν το σθένος να στηλιτεύσουν δημοσίως την πολιτική του προξενείου. Οι περισσότεροι υποψήφιοι, όπως και τα ίδια τα πολιτικά κόμματα, για ψηφοθηρικούς λόγους, επιδιώκουν την εύνοια του προξενικού μηχανισμού.

Στις ευρωεκλογές του Ιουνίου του 2014, επανεμφανίσθηκε θεαματικά το παντουρκιστικό εθνικιστικό κόμμα του Αχμέτ Σαδίκ, DEP (Κ.Ι.Ε.Φ. - Κόμμα Ισότητας Ελευθερίας και Φιλίας). Επιτυγχάνοντας την εκλογική του κυριαρχία στο νομό Ροδόπης με 41,68 % και την πρωτιά στο νομό Ξάνθης με 25,87 % πρόβαλε για μια ακόμη φορά την πραγματικότητα. Εκλέχθηκε τρίτο κόμμα στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης με 12%, ελέγχοντας την εκλογική συμπεριφορά της μειονότητας σε ποσοστό άνω του 85%.

Ακολούθησαν οι βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015, στις οποίες συνολικά στη Θράκη εκλέχθηκαν τέσσερις μειονοτικοί βουλευτές, από τους οποίους οι τρεις ανήκουν στην κυβερνητική πλειοψηφία.

⁶⁸ Μαλκίδης Θ., *Διπλωματικές και πολιτικές συνιστώσες της δραστηριότητας του Γενικού Προξενείου της Τουρκίας στην Κομοτηνή*, Γόρδιος, 2012, σελ. 92.

III. Η σημασία του Προξενείου για την Τουρκία

Το προξενείο της Κομοτηνής έχει ιδιαίτερη βαρύτητα για την Τουρκία. Η σημασία που αποδίδει η Άγκυρα αναδεικνύεται από τους διπλωμάτες που επιλέγονται να τοποθετηθούν στη θέση αυτή, η οποία αποτελεί συγχρόνως εφαλτήριο για διπλωματική καριέρα. Τα πρόσωπα που επιλέγονται για τη στελέχωσή του προξενείου έχουν πολυετή θητεία στο τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών και σε καίριες θέσεις για τα τουρκικά συμφέροντα στο εξωτερικό.

Θα πρέπει να τονισθεί ότι, μέχρι το 1930 τα στελέχη του τουρκικού προξενείου προέρχονταν κατά βάση από τις τάξεις των κρατικών υπαλλήλων και δεν είχαν την κατάλληλη μόρφωση. Μετά, καθιερώθηκαν εξετάσεις για την εισαγωγή στο διπλωματικό σώμα και για τις αποστολές (διπλωματικές και προξενικές) προς την Ελλάδα προκρίνονταν τα πιο έμπειρα πρόσωπα. Για παράδειγμα, ο Αχμέτ Μουχτάρ Μουλάογλου (Ahmet Muhtar Mullaoglu) ήταν ο πρώτος πρέσβης της Τουρκίας στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και αμέσως μετά τοποθετήθηκε ως επικεφαλής στην τουρκική πρεσβεία της Αθήνας.⁶⁹

Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με το προξενείο της Κομοτηνής τα τελευταία είκοσι χρόνια. Ο πρόξενος Οσμάν Ντουράκ (Osman Durak), που ανέλαβε καθήκοντα το Νοέμβριο του 1995, είχε προϋπηρεσία στο NATO, στη Ρώμη και στο τουρκικό προξενείο στο Χαλέπι της Συρίας.

Ανάλογη προϋπηρεσία, που επιβεβαιώνει τον κανόνα που θέλει την Κομοτηνή ως τόπο καριέρας για τους Τούρκους διπλωμάτες είχαν και οι επόμενοι πρόξενοι. Ο Σακί Τουρουνλάρ (Saki Turunlar) προήλθε από το Λονδίνο και ύστερα από μακρόχρονη θητεία σε σημαντικότερα διπλωματικά κέντρα της Τουρκίας σε όλο τον κόσμο. Τον Ιούνιο του 1999 τον διαδέχθηκε ο Μεχμέτ Μουνίς (Mehmet Munis Dirik), μέχρι και το 2001, για να συνεχίσει τη σταδιοδρομία του στη Νυρεμβέργη (γενικός πρόξενος 2003-2005) και στο Έσσεν (γενικός πρόξενος 2005-2007).

Μετά από διάφορες διπλωματικές αποστολές, μεταξύ των οποίων και στη Μόσχα, υπηρέτησε στο γενικό προξενείο Κομοτηνής την περίοδο 2001-2004 ο Χουσεΐν Αβνή Μποτσαλί (Avni Botsali). Στη συνέχεια, υπηρέτησε ως γενικός πρόξενος στη Μοσούλη και ως πρέσβης στο Κάιρο της Αιγύπτου.

⁶⁹ Χιδίρογλου Π., *Συμβολή στην Ελληνική Τουρκολογία*, Ηρόδοτος, Αθήνα, 1990, σελ. 19.

Ο διάδοχός του, Μουσταφά Σαρνίτς (Moustafa Sarnic), είχε προϋπηρεσία στο Κοσσυφοπέδιο, όπου διαχειρίστηκε και συντόνισε τις δραστηριότητες διάφορων μηχανισμών. Στα 'θετικά' του σημεία, καταλογίζεται η δημιουργία τουρκικής μειονότητας στο Κοσσυφοπέδιο, η αφομοίωση των Γκοράντσι και η λειτουργία του Τουρκικού Δημοκρατικού Κόμματος Κοσσόβου. Αφού εγκατέστησε τα δίκτυα της ΤΙΚΑ (Turkish Cooperation and Coordination Agency), προχώρησε και στη λειτουργία τουρκικής τράπεζας Turk Ekonomi Bankasi (TEB). Στο προξενείο της Κομοτηνής διατέλεσε ως επικεφαλής την περίοδο 2008-2012. Με αφορμή τη δραστηριότητα του, ο πολιτικός διευθυντής του υπουργείου Εξωτερικών, Τρ. Παρασκευόπουλος, προέβη σε διάβημα προς τον Τούρκο πρέσβη, Χ. Γκογκιούζ. Όπως ανέφερε τότε σε δημοσίευσμά της η εφημερίδα «Έθνος», η δραστηριότητα του προξένου «πολύ συχνά υπερβαίνει τα όρια των αρμοδιοτήτων του». Βέβαια, ο Σαρνίτς, από τα μέσα του 2015, τέθηκε στο στόχαστρο των τουρκικών μυστικών υπηρεσιών, καθόσον αποδείχθηκε ότι είχε σχέσεις με την κοινότητα του Γκιουλέν και απαλλάχθηκε από τα καθήκοντά του.

Το 2012 τοποθετήθηκε στη θέση του ο Αχμέτ Ιλχάν Σενέρ (Ilhan Sener) και έμεινε δύο χρόνια, προερχόμενος από αξιόλογη εμπειρία στο τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών από το 1997. Υπηρέτησε στην τουρκική πρεσβεία της ΠΓΔΜ τα έτη 2001 έως 2003 και στο γενικό προξενείο της Θεσσαλονίκης τα έτη 2003 έως 2006, επέστρεψε στο υπουργείο Εξωτερικών για δύο χρόνια (2006 – 2008) και κατά την περίοδο 2008 έως 2012 υπηρέτησε ως Α' γραμματέας και κατόπιν ως σύμβουλος στην τουρκική πρεσβεία της Αθήνας. Κατά την αποχώρησή του, έγραψε στο twitter «Αντίο στην αγαπημένη Δυτική Θράκη κάθε Τούρκου διπλωμάτη», αναρτώντας τις εικόνες της εισόδου του στην Τουρκία και συγκεκριμένα την τουρκική σημαία που βρίσκεται πάνω στη γέφυρα των Κήπων. Ανέδειξε έτσι τη σημασία που κατέχει η περιοχή μας για την τουρκική διπλωματία.⁷⁰

Τα τέλη Οκτωβρίου του 2014 τον διαδέχθηκε ο Αλή Ριζά Ακιντζί (Ali Riza Akinci). Ο Ακιντζί υπηρέτησε στην πρεσβεία της Τεχεράνης και του Καΐρου και τέλος στο προξενείο στο Ναχιτσεβάν (Μικρή Αυτόνομη Δημοκρατία που αποτελεί

⁷⁰ Αντίο στην αγαπημένη Δυτική Θράκη κάθε Τούρκου διπλωμάτη, ηλεκτρονική έκδοση τοπικής εφημερίδας Ροδόπης «Ο χρόνος», διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο www.xronos.gr/epikairotita/antio-stin-agapimeni-dytiki-thraki-kathe-toyrkoy-diplomati (4.11.2014)

θύλακα μέσα στο Αζερμπαϊτζάν που συνορεύει με Αρμενία, Τουρκία και Ιράν), από όπου και τοποθετήθηκε στην Κομοτηνή.

Την θέση του Αλή Ριζά Ακιντζί του οποίου η θητεία λήγει, αναμένεται να πάρει ο έμπειρος σε θέματα Μέσης Ανατολής, Βαλκανίων και Ευρώπης, διπλωμάτης του υπουργείου Εξωτερικών Μουράτ Ομέρογλου (Murat Omeroglu). Ο Μουράτ Ομέρογλου ανήκει στο τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών από το 1998. Έχει υπηρετήσει σε διάφορες θέσεις, όπως στο Μπισκέκ του Κιργιζιστάν, στη Νέα Υόρκη, στην πρεσβεία στο Βερολίνο, στην πρεσβεία στην Ινδία, ακολούθως στις Διευθύνσεις Βαλκανίων και Μέσης Ανατολής του υπουργείου Εξωτερικών και τελευταία στην Διεύθυνση Ναυτιλίας του υπουργείου Εξωτερικών.⁷¹

IV. Ο νεο-οθωμανισμός και η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης

Ο νεο-οθωμανισμός παρουσιάζει μία εμμονή στα «κατάλοιπα» του οθωμανικού παρελθόντος, στα οποία περιλαμβάνονται οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί που ζουν στα Βαλκάνια. Είναι αδιάφορα τα εθνοτικά χαρακτηριστικά και η εθνική ταυτότητα αυτών των πληθυσμών, αλλά βασικό στοιχείο αποτελεί το μουσουλμανικό τους θρήσκευμα. Η μειονότητα της Θράκης είναι το ιδανικό πεδίο για την επιβεβαίωση των αντιλήψεων του νεο-οθωμανισμού. Από τη μια πλευρά, πολλοί συνεργάτες του Ερντογάν κατάγονται από τη Θράκη. Από την άλλη πλευρά, οι μουσουλμάνοι της Θράκης είναι άμεσα συνδεδεμένοι με τη θρησκευτική τους ταυτότητα. Τα στοιχεία αυτά δίνουν ένα σημαντικό πλεονέκτημα στις κυβερνήσεις του Ερντογάν, με τις οποίες ένας μέσος μουσουλμάνος αισθάνεται ψυχολογικά κοντά, έναντι των προηγούμενων κεμαλικών καθεστώτων, που παραδοσιακά αντιμετώπιζε με δυσπιστία.⁷²

Το ενδιαφέρον σημείο είναι ότι ο Ερντογάν από το 2002 μέχρι και το 2010 είχε αφήσει τη Θράκη υπό τον έλεγχο εθνικιστικών μηχανισμών. Αυτό επέτρεψε τη δημιουργία δικτύων από απογευματινά «κορανικά σχολεία» (κουράν κουρσού) και τη διείσδυση στην περιοχή του Φετουλάχ Γκιουλέν. Μετά το 2010, οι ισλαμιστές του Ερντογάν άρχισαν να εμφανίζονται τακτικά στην περιοχή και να στήνουν τους δικούς

⁷¹ <http://tourkikanea.gr/2017/10/kons-242/>, (28.10.2017), αναδημοσίευση και μετάφραση άρθρου από το διαδικτυακό τόπο www.birlikgazetesi.net/haberler/13401-bakonsolos-akinci-bati-trakyaya-veda-etmeye-hazirlanirken-yerne-bakonsolos-oemerolu-gelyor.html (27.10.2017).

⁷² Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, 2^η έκδοση, Αθήνα, Πατάκη, 2016, σελ. 613.

τους μηχανισμούς. Το πρόβλημα είναι ότι, σε αντίθεση με τον μέσο μουσουλμάνο της Θράκης, τα προβεβλημένα στελέχη της μειονότητας εξακολουθούν να εμφορούνται από κεμαλικές αντιλήψεις και βλέπουν με καχυποψία τον Ερντογάν.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο, λοιπόν, ότι τον τελευταίο καιρό εντείνεται το τουρκικό ενδιαφέρον στην περιοχή της Θράκης. Πυκνώνουν οι επισκέψεις Τούρκων αξιωματούχων, με κορύφωση την επίσκεψη του Τούρκου πρωθυπουργού Γιλντιρίμ, και εμφανίζεται ένας περίεργος νεο-οθωμανικός αναθεωρητισμός, ακόμα και στη δημόσια ρητορική του Τούρκου Προέδρου Ταγίπ Ερντογάν, ο οποίος δε διστάζει σε κάθε ευκαιρία να μιλά για «δημοψήφισμα στη Θράκη», για «σύνορα της ψυχής που δεν ταυτίζονται με τα υφιστάμενα σύνορα», για «κατάργηση της Συνθήκης της Λωζάννης» ή αργότερα για «εφαρμογή της Συνθήκης της Λωζάννης», δίνοντάς της βεβαίως ένα εντελώς διαφορετικό περιεχόμενο.⁷³ Το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών, σε απάντηση των δηλώσεων, έσπευσε να τονίσει σε αυστηρό τόνο ότι «η δημόσια ανακίνηση ιστορικών και ειδικά συνοριακών ζητημάτων που η Συνθήκη της Λωζάννης έχει ρυθμίσει οριστικά και αμετάκλητα, διαμορφώνοντας αντικειμενικά δεδομένα δεσμευτικά για όλους, είναι προκλητική και υπονομεύει την περιφερειακή σταθερότητα». Πρόσθεσε ότι «ο σεβασμός του Διεθνούς Δικαίου και των Διεθνών Συνθηκών επιβάλλει τη διατύπωση υπεύθυνων θέσεων μακριά από παρωχημένους αναθεωρητισμούς», υπογραμμίζοντας ότι «η Θράκη είναι ελληνική, δημοκρατική και ευρωπαϊκή, ενώ οποιαδήποτε άλλη σκέψη είναι αδιανόητη και επικίνδυνη».⁷⁴

Ο πλήρης εκτουρκισμός της μουσουλμανικής μειονότητας, ώστε να αποκτήσει τουρκική εθνική συνείδηση, αποτελεί πάγια πολιτική του τουρκικού κράτους. Αυτό επιβεβαιώθηκε ακόμη μία φορά, στην πρόσφατη επίσκεψη του Έλληνα υπουργού Εξωτερικών στην Άγκυρα στις 24 Οκτωβρίου 2017. Ο κ. Κοτζιάς μίλησε για καλύτερη λειτουργία της μουσουλμανικής μειονότητας στη δυτική Θράκη και για καλύτερη παρουσία της ελληνικής μειονότητας στην Ίμβρο, την Τένεδο και την Κωνσταντινούπολη. Ο Τούρκος υπουργός Μελβούτ Τσαβούσογλου λίγο

⁷³ Στυλιανίδης Ευρ., *Θράκη: Το επόμενο βήμα...*, άρθρο στην εφημερίδα Realnews, 18.6.2017.

⁷⁴ ΥΠΕΞ: *Η Θράκη είναι ελληνική, δημοκρατική και ευρωπαϊκή. Οποιαδήποτε άλλη σκέψη είναι αδιανόητη και επικίνδυνη*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο www.huffingtonpost.gr/2016/10/17/politiki-yplex-thraki-turkey_n_12522294.html (17.10.2017).

αργότερα επέκρινε τον Έλληνα ομολόγό του, επειδή αναφέρθηκε σε «μουςουλμανική μειονότητα» και όχι «τουρκική μειονότητα», λέγοντας χαρακτηριστικά: «εμείς δεχόμαστε τον όρο ελληνική μειονότητα, εκείνοι γιατί δεν αποδέχονται τον όρο τουρκική μειονότητα;».⁷⁵

Λίγες μέρες αργότερα, στις 2 και 3 Νοεμβρίου 2017, ο αντιπρόεδρος της τουρκικής κυβέρνησης Χακάν Τσαβούσογλου επισκέφθηκε τη γενέτειρά του Κομοτηνή, και δεν δίστασε να μιλήσει ευθέως για τουρκική μειονότητα στη Θράκη, η οποία μάλιστα -κατά τον ίδιο- αριθμεί «150.000 Τούρκους μουςουλμάνους». Ο Τούρκος αντιπρόεδρος ανέφερε ότι η τουρκική μειονότητα δίνει αγώνα επιβίωσης, γνωρίζουν ότι έχει κάποια προβλήματα και ότι «η Ελλάδα για να λέγεται ευρωπαϊκή χώρα πρέπει να σέβεται τη δημοκρατία» και να αντιμετωπίζει τους μειονοτικούς «ως πρώτης κατηγορίας πολίτες κι όχι όπως γίνεται μέχρι τώρα». Στο πλαίσιο αυτό, διαβεβαίωσε ότι η Τουρκία είναι πάντοτε κοντά στην «τουρκική μειονότητα» της Δυτικής Θράκης, αναφέροντας ότι «εμείς, ως μητέρα πατρίδα, ως Τουρκία, δεν θα σας αφήσουμε μόνους σας και δεν σας αφήσαμε». Μάλιστα, επεσήμανε ότι το γεγονός πως η τουρκική κυβέρνηση έδωσε καθήκοντα σε έναν βουλευτή με καταγωγή από τη Δυτική Θράκη δείχνει ότι η κυβέρνηση Ερντογάν ενδιαφέρεται για τη μουςουλμανική μειονότητα της περιοχής.⁷⁶ Επισκέφθηκε και εκφώνησε λόγους στους συλλόγους της «Τουρκικής Ένωσης Ξάνθης» και «Τουρκικής Νεολαίας Κομοτηνής». Παρακάθισε σε δείπνο που παρέθεσε η «Ανώτατη Συμβουλευτική Μειονοτική Επιτροπή», ένα εντελώς άτυπο όργανο που προσπαθεί να καθοδηγήσει τη μειονότητα και καθοδηγείται από το τουρκικό προξενείο Κομοτηνής. Επισκέφθηκε το γραφείο του δήθεν «εκλεγμένου μουφτή» Αχμέτ Μετέ που έχει διορισθεί από το τουρκικό προξενείο Κομοτηνής και δεν αναγνωρίζεται από το ελληνικό κράτος. Ακολούθως σε όλη σχεδόν την περιοδεία του συνοδεύονταν από τους δύο ψευδομουφτήδες που λειτουργούσαν ως προπομποί του.

⁷⁵ Τασούλη Αλ., *Πρόκληση Τσαβούσογλου: Επιμένει να μιλά για τουρκική μειονότητα*, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://news247.gr/eidiseis/politiki/proklhsh-tsavousogloy-epimenei-na-mila-gia-toyrkikh-meionohta.4907654.html> (26.10.2017).

⁷⁶ Ελεύθερος Τύπος, *Προκλητικό σόου του Τσαβούσογλου στη Θράκη: Καθήκον η παρουσία μας σε αυτά τα εδάφη*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://www.eleftherostypos.gr/politiki/139402-proklitiko-sooy-toy-tsaboysoylo-sti-thraki-kathikon-i-paroyisia-mas-se-ayta-ta-edafi/> (4.11.2017).

Η αλήθεια είναι ότι οι επισκέψεις Τούρκων αξιωματούχων στην Ελλάδα είναι προς τη θετική κατεύθυνση της διατήρησης διαλόγου με την γείτονα χώρα. Ο διάλογος, όμως, πρέπει να υπόκειται σε κανόνες. Οι Τούρκοι αξιωματούχοι δεν μπορούν να αμφισβητούν την εσωτερική ελληνική έννομη τάξη. Δεν επιτρέπεται να εκφωνούν λόγους σε συλλόγους («Τουρκική Ένωση Ξάνθης» και «Τουρκική Νεολαία Κομοτηνής») που κατά το ελληνικό δίκαιο –καλώς ή κακώς– δεν υφίστανται νομικά με το συγκεκριμένο όνομα. Δεν επιτρέπεται να επικρίνουν σε ανοικτές δημόσιες συναθροίσεις την ελληνική πολιτική ενώπιον Ελλήνων πολιτών. Πρωτίστως, δεν καλλιεργούν και δεν ενθαρρύνουν τον αλυτρωτισμό μειονοτήτων. Όλα αυτά παραβιάσθηκαν κατά την επίσκεψη του Τούρκου αντιπροέδρου Χακάν Τσαβούσογλου στη Θράκη. Επισκέφθηκε την περιοχή συνοδευόμενος σχεδόν παντού από τους δήθεν «εκλεγμένους μουφτήδες» που έχουν διορισθεί από το τουρκικό προξενείο Κομοτηνής, σε μια περιοδεία που έμοιαζε με προεκλογική φιέστα του κυβερνώντος κόμματος στην Τουρκία.⁷⁷

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι, ο Χακάν Τσαβούσογλου ήταν από τους λιγότερο γνωστούς βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος, που ξαφνικά ορίστηκε τον περασμένο Ιούλιο αντιπρόεδρος της τουρκικής κυβέρνησης. Γεννήθηκε το 1972 στο χωριό Δειλινά του Δήμου Αρριανών Ροδόπης, δραστηριοποιήθηκε σε σύλλογο Δυτικοθρακιωτών της Προύσας και αναδείχθηκε πρόεδρος του συλλόγου Αλληλεγγύης Τούρκων Δυτικής Θράκης (Bati Trakya Türkleri Dayanışma Derneği). Ο συγκεκριμένος σύλλογος προσπαθεί να συσπειρώσει μουσουλμάνους από την ελληνική Θράκη που έχουν μετοικήσει στην Τουρκία. Η ρητορική του είναι αλυτρωτική. Στις εκδηλώσεις του Συλλόγου δεσπάζει πάντα η σημαία της υποτιθέμενης αυτόνομης δημοκρατίας της Θράκης που ιδρύθηκε το 1912.

Την ίδια γραμμή είχε ακολουθήσει και σε παλαιότερη δήλωσή του ο Τούρκος πρόξενος στην Κομοτηνή. Ο Αλή Ριζά Ακιντζή είχε αναφέρει: «βρε Έλληνες πολιτικοί που νομίζετε πως θα γράψετε μόνοι σας την ιστορία, πρέπει επιτέλους να το καταλάβετε ότι η μειονότητα στην Θράκη είναι ξεκάθαρα Τουρκική», αναδεικνύοντας το στόχο της τουρκικής διπλωματίας που προωθείται από το προξενείο της Κομοτηνής.

⁷⁷ Συρίγος Α., *Κανόνες φιλοξενίας για τα ελληνοτουρκικά*, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο www.kathimerini.gr/934137/opinion/epikairothta/politikh/kanones-filo3enias-gia-ta-ellhnotoyrkika (12.11.2017).

V. Η δράση των τουρκικών Προξενείων σε άλλα κράτη

Μια άλλη διάσταση των διπλωματικών και προξενικών δραστηριοτήτων του τουρκικού κράτους προέκυψε μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου του 2016. Έχει καλλιεργηθεί ένα κλίμα αντιπαράθεσης μεταξύ της Ευρώπης και του καθεστώτος Ερντογάν, που έχει λάβει πρωτοφανείς διαστάσεις. Στη Γερμανία, τον Ιανουάριο του 2017, ο ανώτατος εισαγγελέας της χώρας ξεκίνησε έρευνα για πιθανή κατασκοπική δράση κληρικών (ιμάμηδων) που στάλθηκαν στη Γερμανία από την τουρκική κυβέρνηση, ενώ τον Μάρτιο ξεκίνησε μια δεύτερη, ανεξάρτητη έρευνα, για πιθανή κατασκοπεία.⁷⁸

Μετά από ενδελεχή έρευνα, οι αρχές ασφαλείας επιβεβαίωσαν πως οι ιμάμηδες φακέλωναν Τούρκους και Κούρδους μετανάστες, ακόμα και εκείνους που έχουν πολιτογραφηθεί Γερμανοί. Ο αρχηγός της Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Αντικατασκοπίας (BfV) Χανς-Γκέοργκ Μάασεν ανακοίνωσε ότι «δεν θα επιτραπεί στις τουρκικές μυστικές υπηρεσίες να κατασκοπεύουν εντός της γερμανικής επικράτειας» και τόνισε ότι «δεν μπορούμε να δεχτούμε τουρκικές υπηρεσίες πληροφοριών να δρουν στη Γερμανία ενάντια στα γερμανικά συμφέροντα και γι' αυτό τον λόγο διαμαρτυρόμαστε». Στις αρχές Δεκεμβρίου του 2016, η γερμανική αστυνομία είχε συλλάβει έναν Τούρκο 31 ετών ως ύποπτο για παροχή πληροφοριών σε Τούρκους μυστικούς πράκτορες για Κούρδους που ζουν στη Γερμανία. Η ανακοίνωση του γραφείου της Ομοσπονδιακής Εισαγγελίας ανέφερε ότι «ο κατηγορούμενος βαρύνεται με σοβαρές υποψίες ότι δουλεύει για την τουρκική κατασκοπεία και παρέχει πληροφορίες για Κούρδους που διαβιούν στη Γερμανία, τις διευθύνσεις τους, τις επαφές τους και την πολιτική τους δραστηριότητα».

Σύμφωνα με άλλη αναφορά της γερμανικής υπηρεσίας πληροφοριών, μια τουρκικής καταγωγής γενική επιθεωρήτρια της γερμανικής αστυνομίας, απομακρύνθηκε από την θέση της, εξαιτίας των σχέσεών της με την ΜΙΤ. Η γερμανική υπηρεσία τεκμηρίωσε πως η συγκεκριμένη αξιωματικός συναντιόταν συχνά με τους πρόξενους της Φρανκφούρτης και του Μάινζ, διοχετεύοντας μέσω αυτών πληροφορίες. Ο πρόξενος που υπηρετούσε στην Φρανκφούρτη την περίοδο

⁷⁸ Καρβουνόπουλος Π., *Για πιθανή κατασκοπεία από την Τουρκία προειδοποιήθηκαν Γερμανοί βουλευτές*, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.militaire.gr/για-πιθανή-κατασκοπεία-από-την-τουρκία/> (28.6.2017).

2008-2012 είχε αναπτύξει στενή συνεργασία με την προαναφερόμενη και θεωρείται πως ήταν από τους επικεφαλής τη MIT στην νότια Γερμανία.⁷⁹

Την ίδια στιγμή, γερμανικά δημοσιεύματα (Spiegel, Die Welt) αναφέρουν ότι η Τουρκία κατασκοπεύει πολίτες της σε δεκάδες χώρες ανά τον κόσμο μέσω υπαλλήλων σε τουρκικές πρεσβείες και προξενία, επικαλούμενα διπλωματικές εκθέσεις. Μάλιστα, η γερμανική ομοσπονδιακή αστυνομία προειδοποίησε βουλευτές ότι μπορεί να έχουν πέσει θύματα κατασκοπείας από τις τουρκικές υπηρεσίες πληροφοριών και ότι είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν απειλές στην ασφάλειά τους από τούρκους εθνικιστές⁸⁰.

Η δράση των τουρκικών μυστικών υπηρεσιών επιβεβαιώνεται και στην περίπτωση της Ολλανδίας. Οι εθνικές αρχές ασφαλείας έχουν καταγγείλει ότι ιμάμηδες-πράκτορες φακελώνουν άτομα τουρκικής και κουρδικής καταγωγής και έχουν δηλώσει πως θα αντιμετωπίσουν αποφασιστικά κάθε παρέμβαση που επιχειρεί το «μακρύ χέρι» της Άγκυρας. Είναι ενδεικτικό ότι ο διπλωμάτης της Τουρκίας στη Χάγη εκλήθη στο υπουργείο των Εξωτερικών, όταν Τούρκος αξιωματούχος παραδέχτηκε ότι είχε συντάξει κατάλογο οπαδών του Γκιουλέν στην Ολλανδία.⁸¹

Τα στοιχεία που ήρθαν στο φως αποκαλύπτουν ότι η τουρκική μυστική υπηρεσία (MIT) έστησε τα προηγούμενα χρόνια ένα παγκόσμιο δίκτυο παρακολούθησης φερόμενων οπαδών του θρησκευτικού κινήματος Γκιουλέν, το οποίο θεωρείται από την τουρκική ηγεσία εγκέφαλος του αποτυχημένου πραξικοπήματος του Ιουλίου του 2016. Η Τουρκία δραστηριοποιείται μέσω της Υπηρεσίας Θρησκευτικών Υποθέσεων (Diyanet), η οποία όχι μόνο ελέγχει τα τζαμιά στην Τουρκία, αλλά στέλνει προσωπικό και στο εξωτερικό. Πολλές ευρωπαϊκές κυβερνήσεις έχουν εκφράσει ανοιχτά την ανησυχία τους ότι η κρατική Diyanet έχει

⁷⁹ Προξενείο, MIT και πράκτορες, αναδημοσίευση και μετάφραση άρθρου του διαδικτυακού τόπου (7.8.2017) ιστοσελίδα <https://anfturkce.net/kurdistan/mit-in-almanya-daki-sefi-terfi-etti-94428>, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://tourkikanea.gr/2017/08/mit-97/> (8.8.2017).

⁸⁰ Σύμφωνα με άρθρο της Die Welt της 28.6.2017.

⁸¹ Λυγερού Ν. και Σαββίδης Π., *Η MIT φακελώνει Έλληνες και πολίτες 38 χωρών*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο www.protothema.gr/greece/article/654457/-h-mit-fakelonei-ellines-kai-polites-38-horon- (15.2.2017).

εδώ και καιρό παρεκκλίνει από τα θρησκευτικά της καθήκοντα και έχει μετατραπεί σε άτυπο κατασκοπευτικό δίκτυο ελεγχόμενο από τη MIT.

Στις 20 Σεπτεμβρίου του 2016, η Διεύθυνση Θρησκευτικών Ζητημάτων της Τουρκίας (Diyanet) έδωσε εντολή στις τουρκικές διπλωματικές αντιπροσωπείες να στείλουν «αναλυτικές εκθέσεις για οργανωτικές δομές, δραστηριότητες, εκπαιδευτικά ιδρύματα» του κινήματος Γκιουλέν. Σε ενημέρωση, μάλιστα, τουρκικής κοινοβουλευτικής επιτροπής η εν λόγω υπηρεσία παραδέχτηκε ότι συγκέντρωσε, μέσω ιμάμηδων, πληροφορίες από 38 χώρες για τις δραστηριότητες «υπόπτων». Πιο συγκεκριμένα, ανέφερε ότι συγκέντρωσαν πληροφορίες και απέστειλαν εκθέσεις από την Αμπχαζία, τη Γερμανία, την Αλβανία, την Αυστραλία, την Αυστρία, το Αζερμπαϊτζάν, τη Λευκορωσία, το Βέλγιο, τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, τη Βουλγαρία, τη Δανία, την Εσθονία, τη Φινλανδία, τη Γεωργία, την Ολλανδία, τη Βρετανία, τη Σουηδία, την Ελβετία, την Ιταλία, την Ιαπωνία, το Μαυροβούνιο, το Καζακστάν, την Κένυα, το Κιργιστάν, το Κόσοβο, τη Λιθουανία, την ΠΓΔΜ, τη Μογγολία, τη Μαυριτανία, τη Νιγηρία, τη Νορβηγία, την Πολωνία, τη Ρουμανία, τη Σαουδική Αραβία, το Τατζικιστάν, την Τανζανία, το Τουρκμενιστάν και την Ουκρανία. Οι πληροφορίες αφορούσαν στο ποια σχολεία πρόσκεινται στο κίνημα Γκιουλέν, σε ποιες οργανώσεις δραστηριοποιούνται οι οπαδοί του και για ποια έντυπα γράφουν. Στις εκθέσεις περιγράφονται επίσης και οι σχέσεις των οπαδών του Γκιουλέν με την εκάστοτε κυβέρνηση.

Στις αναφορές οι Τούρκοι διπλωμάτες καταγράφουν ακόμη και λεπτομέρειες. Για παράδειγμα, στην έκθεση του, το γενικό προξενείο της Τουρκίας στο Σάλτσμπουργκ θεωρεί ύποπτα ακόμη και μαθήματα κολύμβησης για γυναίκες ενός συλλόγου που εκτιμάται ότι πρόσκειται στο κίνημα Γκιουλέν. Στην Ελβετία διπλωμάτης παρατηρεί πως οπαδοί του Γκιουλέν έχουν πάψει μετά το πραξικόπημα να επισκέπτονται τα τζαμιά. Και στην αναφορά της τουρκικής πρεσβείας στην Κοπεγχάγη καταγγέλλονται δημοσιογράφοι τουρκικής καταγωγής επειδή στο επίκεντρο της αρθρογραφίας τους δεν βρίσκεται ο «αγώνας του τουρκικού λαού για δημοκρατία» αλλά οι «απολυμένοι δημόσιοι υπάλληλοι».

Στο άρθρο του Spiegel εκφράζεται ο φόβος ότι αυτοί που αναφέρονται ονομαστικά στις εκθέσεις των τουρκικών διπλωματικών αρχών διατρέχουν τον κίνδυνο να συλληφθούν κατά την είσοδο τους στην Τουρκία. Μετά την απόπειρα πραξικοπήματος τον Ιούλιο του 2016, ο αριθμός των συλλήψεων στο αεροδρόμιο της Κωνσταντινούπολης -όχι μόνο Τούρκων αλλά και ξένων υπηκόων που εισέρχονται

στη χώρα- έχει αυξηθεί. Το γερμανικό υπουργείο Εξωτερικών γνωρίζει τουλάχιστον 10 περιπτώσεις Γερμανών, στους οποίους απαγορεύτηκε η είσοδος στην Τουρκία.⁸²

VI. Το Προξενείο και οι μυστικές υπηρεσίες

Είναι κοινός τόπος πλέον πως η Τουρκία επιχειρεί να θέσει υπό τον πολιτικό έλεγχό της, τις τουρκικές κοινότητες του εξωτερικού. Στο ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 6^{ης} Ιουλίου 2017 για την Τουρκία, αναφέρεται συγκεκριμένα ότι η Άγκυρα προσπαθεί «συστηματικά να κινητοποιήσει άτομα τουρκικής καταγωγής που διαμένουν σε κράτη-μέλη της Ε.Ε. για ίδιους σκοπούς». Παράλληλα, προσθέτει ότι οι τουρκικές υπηρεσίες στο εξωτερικό «ασκούν πίεση» και «παρακολουθούν» κάποια από αυτά τα άτομα.⁸³

Επομένως, δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι οι τουρκικές πρακτικές πίεσως και παρακολουθήσεων δεν περιορίζονται στη Γερμανία ή στην Ολλανδία, αλλά αναπτύσσονται και σε περιοχές με μεγαλύτερη εγγύτητα. Μια εικόνα της κατάστασης που έχει διαμορφωθεί αποτυπώνουν τα όσα εξελίσσονται στη γειτονική μας Βουλγαρία. Η Τουρκία ενοχλήθηκε από τις θέσεις του κεμαλικού αρχηγού του «Κινήματος Δικαιωμάτων και Ελευθεριών» Αχμέτ Ντογάν, που παραδοσιακά ψήφιζε η μουσουλμανική μειονότητα της χώρας. Με ευθεία παρέμβαση διέσπασε το κόμμα του και δημιούργησε ένα άλλο. Στις βουλγαρικές εκλογές του Μαρτίου του 2017 Τούρκοι θρησκευτικοί ηγέτες, καθώς και υπουργοί, βουλευτές και δήμαρχοι του κυβερνώντος τουρκικού κόμματος πραγματοποίησαν περιοδείες στη Βουλγαρία υποστηρίζοντας το νέο κόμμα. Μάλιστα, όσα στελέχη παρέμειναν πιστά στον Αχμέτ Ντογάν, διαπίστωσαν ότι τους είχε απαγορευθεί η είσοδος στην Τουρκία. Οι βουλγαροτουρκικές σχέσεις οξύνθηκαν και τελικώς η Βουλγαρία ανακάλεσε τον διπλωμάτη της από την Άγκυρα.

Ανάλογα δείγματα για τη δράση των τουρκικών υπηρεσιών, βέβαια, παρατηρούμε και στη Θράκη. Τον Φεβρουάριο του 2017, με αφορμή μια δικαστική διένεξη, αποκαλύφθηκε μέσα από τουρκικά δημόσια έγγραφα ότι το προξενείο

⁸² Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων - Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, *Spiegel: Η Τουρκία παρακολουθεί πολίτες της σε 35 χώρες*, Δημοσιογραφικό συγκρότημα «Μακεδονία», διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο makthes.gr/spiegel-η-τουρκία-παρακολουθεί-πολίτες-της-σ (1.4.2017).

⁸³ Συρίγος Α., *Η Θράκη και ο άλλος Τσαβούσογλου*, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο slpress.gr/ethnika/i-thraki-kai-o-allos-tsavousoglou (9.9.2017).

Κομοτηνής παρακολουθούσε συστηματικά τρεις Έλληνες δημοσιογράφους μέλη της μουσουλμανικής μειονότητας. Εκεί φάνηκε ότι το κυνήγι μαγισσών, που ξεκίνησε στην Τουρκία μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου 2016, έχει μεταφερθεί και στην ελληνική Θράκη. Στο τουρκόφωνο τμήμα της μειονότητας ο καθένας υποπευόταν τον άλλον ως πράκτορα του Γκιουλέν και (το πιο σημαντικό) ως εν δυνάμει εχθρό του Ερντογάν. Τα δίκτυα που επί χρόνια έστηνε το προξενείο Κομοτηνής αδρανοποιήθηκαν ή και διαλύθηκαν.⁸⁴

Ας τα πάρουμε όμως από την αρχή. Μετά από την απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία, απαγορεύτηκε η πρόσβαση σε πολλές ανεξάρτητες αριστερές και άλλες ειδησεογραφικές ιστοσελίδες. Οι δημοσιογράφοι, Εβρέν Ντεντέ (Evren Dede), Αϊντίν Μποσταντζί (Aydin Bostanci) και Φατίχ Ναζίφογλου (Fatih Nazifoglu) είναι εκδότες του περιοδικού «Azinlikca» στην ελληνική Θράκη και διαχειριστές των ιστοσελίδων azinlikca.net και trakyadan.com, που είναι από τις ελάχιστες τουρκόφωνες ιστοσελίδες της ελληνικής Θράκης, οι οποίες δεν βρίσκονται υπό τον έλεγχο του τουρκικού προξενείου.

Όταν, λοιπόν, ο Εβρέν Ντεντέ επιχείρησε να εισέλθει στην Τουρκία στις 29 Ιουλίου 2016, έμαθε στον μεθοριακό σταθμό των Κήπων ότι έχει εκδοθεί σε βάρος του απόφαση απαγόρευσης εισόδου στην Τουρκία, ως ατόμου το οποίο αποτελεί κίνδυνο για την εθνική ασφάλεια και δημόσια τάξη της γειτονικής χώρας. Το εντυπωσιακό, όμως, είναι ότι απαγορεύτηκε και η πρόσβαση Τούρκων χρηστών του διαδικτύου στην ιστοσελίδα του «Azinlikca». Προσέφυγε στα διοικητικά δικαστήρια της Τουρκίας για την απόφαση αυτή, αλλά η προσφυγή του απορρίφθηκε. Ωστόσο, μέσα από την δικαστική αυτή διαδικασία περιήλθε στην κατοχή του Εβρέν, ένα διαβαθμισμένο ως απόρρητο έγγραφο του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών⁸⁵, στο οποίο στηρίχθηκε και το τουρκικό δικαστήριο για να βγάλει την απορριπτική του απόφαση.

⁸⁴ Συρίγος Α., *Αποψη: Τι συμβαίνει στη Θράκη;*, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο www.kathimerini.gr/922576/article/epikairothta/politikh/apoyh-ti-symvainei-sth-brakh (14.8.2017).

⁸⁵ Το υπ' αριθ. KDYG-II-11214321 από 26.7.2016 έγγραφο της Γενικής Υποδ/νσης Βορειοανατολικής Μεσογείου του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών, το οποίο υπογράφεται από τον γενικό διευθυντή Μπούρας Οζουγκεργκίν και στάλθηκε στην αρμόδια κρατική υπηρεσία που ελέγχει το Διαδίκτυο, για να επιβάλει απαγόρευση πρόσβασης στην Τουρκία στα σάιτ και στις σελίδες κοινωνικής δικτύωσης τριών μειονοτικών δημοσιογράφων στη Θράκη.

Σε ένα επίσημο έγγραφο⁸⁶, κατηγορείται η ομάδα του Azinlikca (όπως αναφέρονται οι τρεις μειονοτικοί δημοσιογράφοι) ότι «είναι συνδεδεμένη με τη FETO/PDY του Γκιουλέν, αυξάνει τα δημοσιεύματα που κάνει, υπό τον έλεγχο της ελληνικής Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών και σκοπεύει να φέρει σε δύσκολη θέση ενώπιον της κοινής γνώμης, τους ηγέτες της τουρκικής μειονότητας δυτικής Θράκης. Με αυτό τον τρόπο, επιχειρεί να νομιμοποιούνται οι διορισμένοι μουφτήδες, οι εκπαιδευτικές και άλλες δραστηριότητες, που γίνονται υπό τον έλεγχο της 'ελληνικής διοίκησης'». ⁸⁷ Με τη φράση που χρησιμοποιεί, ουσιαστικά, απονομιμοποιεί την παρουσία της Ελλάδας στην Θράκη και κατά συνέπεια τις ενέργειες της ελληνικής πολιτείας.⁸⁸ Επίσης, από το προξενείο της Κομοτηνής αναφέρεται ότι, τα δημοσιεύματα της ομάδας Azinlikca, μεταφέρουν τις εξελίξεις όσον αφορά την Ελλάδα και έχουν τη δυνατότητα να επηρεάζουν μια συγκεκριμένη ομάδα της κοινής γνώμης στην Τουρκία, γι' αυτό προτείνει ότι θα πρέπει να επιβληθεί απαγόρευση πρόσβασης σε όλους τους λογαριασμούς κοινωνικής δικτύωσης και τα MME που ανήκουν και είναι εγγεγραμμένα στο όνομα αυτής της ομάδας.

Σε μια αντίστοιχη και πρόσφατη περίπτωση στην Ολλανδία, η Τουρκία ανακάλεσε διπλωμάτη της που υπηρετούσε στην τουρκική πρεσβεία της Χάγης, διότι του καταλογίσθηκαν κατηγορίες για κατασκοπευτικές δραστηριότητες. Ο Γιουσούφ Ατζάρ, που ήταν θρησκευτικός ακόλουθος (εκπρόσωπος της Διεύθυνσης Θρησκευμάτων) στην πρεσβεία της Τουρκίας στην Χάγη, είχε προκαλέσει συζητήσεις, διότι συγκέντρωνε στοιχεία για τα φρονήματα μουσουλμάνων τουρκικής καταγωγής πολιτών και είχε ετοιμάσει λίστα σχετικά με τις δομές του Γκιουλέν και τους υποστηρικτές της 15^{ης} Ιουλίου. Ο υπουργός Εξωτερικών της Ολλανδίας Μπερτ Κόεντερς είχε χαρακτηρίσει ως «απαράδεκτες» τις δραστηριότητες του Γιουσούφ Ατζάρ. Γι' αυτό κήρυξε «ανεπιθύμητο πρόσωπο» τον Ατζάρ, υποστήριξε πως ήταν το μακρύ χέρι του Ερντογάν στην Ολλανδία και ότι αυτό το περιστατικό αποτελεί

⁸⁶ Το σχετικό έγγραφο, δημοσίευσε μεταφρασμένο η εφημερίδα «Εθνος της Κυριακής».

⁸⁷ Λυγερού Ν. και Σαββίδης Π., *Η MIT φακελώνει Έλληνες και πολίτες 38 χωρών*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο www.protothema.gr/greece/article/654457/-h-mit-fakelonei-ellines-kai-polites-38-horon- (15.2.2017).

⁸⁸ Μαλκίδης Θ., *Η Τουρκία στη Θράκη εναντίον Ελλήνων πολιτών!*, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://tourkikanea.gr/2017/02/fanis-3/> (7.2.2017).

έκφραση της αυξανόμενης καθεστωτικής νοοτροπίας του. Σε κοινή επιστολή του υπουργού Εξωτερικών Μπερτ Κόεντερς και του υπουργού Εσωτερικών Λόντεβικ Ασέρ προς το ολλανδικό κοινοβούλιο, αναφέρεται πως οι δραστηριότητες συγκέντρωσης πληροφοριών του Γιουσούφ Ατζάρ «ήταν μια ανεπιθύμητη και απαράδεκτη επέμβαση στην ζωή Ολλανδών πολιτών».⁸⁹

Οι δράσεις του προξενείου όμως, δε σταματούν εδώ. Στις αρχές του Σεπτεμβρίου του 2016, η διεύθυνση του ιδιωτικού Μειονοτικού Γυμνασίου και Λυκείου Ξάνθης «Μουζαφέρ Σαλήχογλου», απέλυσε τον καθηγητή Νιχάτ Χότσικα μετά από υπόδειξη του τουρκικού προξενείου Κομοτηνής που τον κατηγόρησε για διασυνδέσεις με την οργάνωση του Φετουλάχ Γκιουλέν. Στην απόφαση, ο καθηγητής χαρακτηρίζεται ως «οπαδός της τρομοκρατικής οργάνωσης του Γκιουλέν», και γι' αυτό τον λόγο καταγγέλλεται η σύμβαση εργασίας του. Ο ίδιος, όχι μόνο αρνήθηκε τις κατηγορίες, αλλά προσέφυγε στη Δικαιοσύνη, αφού σύμφωνα με τη νομοθεσία οι απολύσεις σε ιδιωτικά σχολεία πρέπει να είναι αιτιολογημένες και η τυχόν καταχρηστικότητα τους κρίνεται από συμβούλιο του υπουργείου Παιδείας. Τέτοια απόφαση δεν υπήρχε στην περίπτωση του, με αποτέλεσμα να δικαιωθεί και να επιστρέψει στη θέση του παρά τις αντιδράσεις της διεύθυνσης του σχολείου.⁹⁰

Ο εσωτερικός διχασμός μεταξύ αυτών που είναι με το καθεστώς Ερντογάν και εκείνων που είναι με τον Γκιουλέν, έχει αποσαρθρωθεί τα δίκτυα επιρροής που εδώ και πολλά χρόνια συντηρεί το τουρκικό προξενείο στην Κομοτηνή. Αυτός ήταν ένας λόγος που ο Τούρκος πρωθυπουργός Γιλντιρίμ επισκέφθηκε τη Θράκη τον Ιούνιο του 2017. Η επίσκεψή του συνδέεται με την προσπάθεια αποκατάστασης της επιρροής της Τουρκίας μέσα στη μειονότητα. Το πιο ανησυχητικό, όμως, σημάδι για τις προθέσεις της Τουρκίας προέκυψε κατά τον ανασχηματισμό της τουρκικής

⁸⁹ <http://tourkikanea.gr/2016/12/kons-208/>, (24.12.2016), αναδημοσίευση και μετάφραση άρθρου από το διαδικτυακό τόπο <http://haber.sol.org.tr/dunya/turkiye-casusluk-iddialari-uzerine-laheydeki-diplomatini-geri-cagirdi-179878> (22.12.2016).

⁹⁰ Λυγερού Ν. και Σαββίδης Π., *Η ΜΙΤ φακελώνει Έλληνες και πολίτες 38 χωρών*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο www.protothema.gr/greece/article/654457/-h-mit-fakelonei-ellines-kai-polites-38-horon- (15.2.2017).

κυβερνήσεως την 19η Ιουλίου, όταν ο Χακάν Τσαβούσογλου ορίστηκε αντιπρόεδρος της κυβέρνησεως για προφανείς λόγους.⁹¹

Στην πολυσχιδή επεκτατική πολιτική που ασκεί η Τουρκία για αρκετές δεκαετίες, η Θράκη αποτελεί ένα εξαιρετικά ευαίσθητο μέτωπο. Το 1989, σε συνθήκες πολιτικής ρευστότητας και κλίματος διχασμού, στη Θράκη κατάφεραν να εκλεγούν δύο ανεξάρτητοι μουσουλμάνοι βουλευτές. Το αποτέλεσμα των εκλογών συνοδεύθηκε από επεισόδια και αυτό είχε ως επακόλουθο το πολιτικό σύστημα στην Αθήνα να ασχοληθεί επισταμένως με την κατάσταση στην περιοχή. Καρπός εκείνης της περιόδου είναι το καθεστώς ισονομίας και ισοπολιτείας που θεσπίστηκε το 1991. Τα προβλήματα όμως δεν λύνονται μόνο με τέτοιου είδους μέτρα. Υπάρχουν αφανείς διεργασίες μέσα στη μειονότητα που οργανώνονται από την Τουρκία και διαφεύγουν της προσοχής, που στοχεύουν στην αποσταθεροποίηση της ελληνικής κυριαρχίας στην περιοχή. Μια πρόσφατη προειδοποίηση αποτέλεσαν οι ευρωεκλογές του 2014, όταν οι δύο νομοί Ροδόπης και Ξάνθης είχαν το δικό τους ξεχωριστό χρώμα στον εκλογικό χάρτη της Ελλάδος.⁹²

Στη Θράκη υπάρχουν συγκεκριμένα προβλήματα και τα μηνύματα που στέλνονται από τις σύγχρονες εξελίξεις δεν μπορούν να παραβλεφθούν. Απαιτείται η εκπόνηση μιας συνολικής στρατηγικής για τη Θράκη, η οποία να τυγχάνει ευρείας κοινοβουλευτικής στήριξης και αποδοχής, ώστε η εφαρμογή της να μην ανατρέπεται από τις εκάστοτες κυβερνητικές αλλαγές.

⁹¹ Συρίγος Α., *Η Θράκη και ο άλλος Τσαβούσογλου*, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο slpress.gr/ethnika/i-thraki-kai-o-allos-tsavousoglou (9.9.2017).

⁹² Συρίγος Α., *Αποψη: Τί συμβαίνει στη Θράκη;*, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο www.kathimerini.gr/922576/article/epikairothta/politikh/apoyh-ti-symvainei-sth-8rakh (14.8.2017).

Κεφάλαιο 4^ο: Η στάση της Ελλάδας

Ι. Η ελληνική πολιτική στο ζήτημα της Θράκης

Από το 1922 και εντεύθεν η Ελλάδα ακολούθησε μία επαμφοτερίζουσα πολιτική στο θέμα της μειονότητας. Όπως προαναφέρθηκε, το πλέον εύπορο τμήμα της μειονότητας, σε μεγάλο ποσοστό, πούλησε την περιουσία του και έφυγε για την Τουρκία. Οι εναπομείναντες, κυρίως μικροκαλλιεργητές και κτηνοτρόφοι, δεν δημιουργούσαν ιδιαίτερα προβλήματα και δεν είχαν άλλες απαιτήσεις, εκτός από την διατήρηση των παραδόσεων και την προστασία της θρησκείας τους. Κατά συνέπεια, αυτή την πρώτη περίοδο, η πολιτική του ελληνικού κράτους εξαντλείται κυρίως στα θέματα εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση των μουσουλμανοπαίδων στα χρόνια πριν την ενσωμάτωση της Δυτικής Θράκης στο ελληνικό κράτος ήταν καθαρά θρησκευτική. Η ελληνική διοίκηση βρήκε το 1920 ογδόντα έξι (86) μεντρεσέδες, τούρκικα ιεροδιδασκαλεία, στα οποία διδασκόταν κυρίως το Κοράνι. Μέχρι το 1930 λειτουργούσαν τριακόσια πέντε (305) σχολεία στα οποία τα μαθήματα γίνονταν στην τουρκική γλώσσα. Δυστυχώς, μοναδικό αξιομνημόνευτο στοιχείο από εκείνη την περίοδο είναι η απόφαση της κυβέρνησης Βενιζέλου να εκδιώξει την ηγεσία των Παλαιομουσουλμάνων το 1930 από τη Θράκη, όπου είχε καταφύγει.

Την περίοδο που ακολούθησε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, συνεχίσθηκε ο εκτουρκισμός της παιδείας και ενισχύθηκε σημαντικά η επιρροή του τουρκικού κράτους στην περιοχή. Τα προβλήματα και των δύο χωρών, σε μια γενικότερα ταραγμένη περίοδο, δεν άφηναν περιθώρια για ενασχόληση με τέτοιου είδους ζητήματα.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1960 το κλίμα μεταξύ των δύο χωρών ήταν εξαιρετικά βεβαρημένο. Τα Σεπτεμβριανά του 1955, οι διακοινοτικές συγκρούσεις στην Κύπρο το 1963 και οι απελάσεις των Ελλήνων υπηκόων που ήταν εγκατεστημένοι στην Κωνσταντινούπολη το 1964, διατάραξαν σε πολλούς τομείς την προηγηθείσα φαινομενική ηρεμία στις σχέσεις τους. Το ελληνικό κράτος αναζητούσε τρόπους να ασκήσει πίεση στην Τουρκία για να σταματήσει τις διώξεις της ελληνικής ομογένειας. Προς το σκοπό αυτό υιοθέτησε μία σειρά μέτρων διακριτικής διοικητικής μεταχείρισης σε βάρος των Ελλήνων μουσουλμάνων της Θράκης. Η πολιτική αυτή αναπτύχθηκε πλήρως την περίοδο της δικτατορίας.

Για πρώτη φορά, λήφθηκαν συστηματικά κατασταλτικά μέτρα που έθιγαν τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα των μουσουλμάνων, μέσω ενεργών διακρίσεων και αυθαίρετων διοικητικών κατασταλτικών μέτρων.⁹³ Αρχικά εφαρμόστηκε με αυστηρότητα σε όλες τις μεταβιβάσεις κτημάτων μεταξύ των μουσουλμάνων ο μεταξικός νόμος 1366/1938 «περί απαγορεύσεως δικαιοπραξιών εις παραμεθορίους περιοχάς». Το μέτρο αυτό είχε στόχο να κρατήσει στάσιμη και, ει δυνατόν, να περιορίσει τη μουσουλμανική ιδιοκτησία στη Θράκη και αντιστοίχως να αυξήσει τις ιδιοκτησίες των χριστιανών. Ακολούθως, υιοθετήθηκε μία σειρά διοικητικών μέτρων, όπως η ουσιαστική άρνηση παροχής πολεοδομικών αδειών για επισκευές και ανεγέρσεις οικιών, οι δυσκολίες στην απόκτηση αδειών οδηγήσεων, αδειών κατοχής γεωργικών οχημάτων (τρακτέρ) και επαγγελματικών αδειών (π.χ. αγοραία οχήματα-ταξί, φορτηγά), καθώς και ο αποκλεισμός από αγροτικά και άλλα δάνεια. Ελάχιστες μόνον σχετικές αιτήσεις ικανοποιούνταν και αυτές πάντα με αδιαφανή κριτήρια. Τέλος, άρχισε η συστηματική εφαρμογή του άρθρου 19 του Κώδικα περί Ιθαγενείας για αφαίρεση των ιθαγενειών όσων μουσουλμάνων είχαν εγκαταλείψει οριστικά την Ελλάδα.

Εάν στόχος αυτής της πολιτικής ήταν η απομάκρυνση της μειονότητας από την Ελλάδα, τότε απέτυχε πλήρως. Τα μέτρα, οδήγησαν τη μειονότητα σε οικονομική καθήλωση και απομόνωση. Το ελληνικό κράτος απονομιμοποιήθηκε πλήρως και κατέστη εχθρικό στα μάτια όλων των μουσουλμάνων πολιτών συλλήβδην, ασχέτως της εθνοτικής τους ταυτότητας και της ιδεολογικής τους τοποθέτησης έναντι της Τουρκίας και των κεμαλικών αλλαγών. Το μουσουλμανικό στοιχείο αισθάνθηκε ανεπιθύμητο και συσπειρώθηκε καταργώντας τις διαχωριστικές ιδεολογικές γραμμές που έως τότε το χαρακτήριζαν. Σε αυτό το περιβάλλον βρήκε εύφορο έδαφος και έδρασε ο κεμαλικός εθνικισμός.⁹⁴

Τη μεταδικτατορική περίοδο, αξίζει να σημειωθεί ότι δεν έγινε ποτέ πιστή εφαρμογή των μέτρων. Στις προεκλογικές περιόδους, για ψηφοθηρικούς λόγους, προσφέρονταν αφειδώς άδειες πάσης φύσεως. Ο αντίκτυπος των διοικητικών

⁹³ Παπαδημητρίου Π., *Οι Πομάκοι της Ροδόπης: Από τις εθνικές σχέσεις στους βαλκανικούς εθνικισμούς (1870-1990)*, Αδελφοί Κυριακίδη α.ε., 2003, σελ. 179.

⁹⁴ Συρίγος Α., *Το ελληνικό κράτος και η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης*, 2014, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=427648> (27.4.2014).

διακρίσεων και της ελληνικής πολιτικής της περιόδου, ήταν ότι στα τέλη της δεκαετίας του 1980, τα μουσουλμανικά χωριά ήταν σε γενικές γραμμές παραμελημένα από πλευράς έργων υποδομής σε σύγκριση με τα γειτονικά χριστιανικά χωριά. Η μεγαλύτερη επίπτωση ήταν ότι, απομονώθηκε το μουσουλμανικό στοιχείο και ορθώθηκαν υψηλότερα τείχη ανάμεσα στους χριστιανούς και τους μουσουλμάνους της Θράκης.

II. Η αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων

Η Τουρκία καλλιεργεί εντυπώσεις θέτοντας ευθέως το θέμα προστασίας των μειονοτικών δικαιωμάτων, προκειμένου να παρουσιάσει στη διεθνή κοινή γνώμη την παραδοχή του δήθεν έννομου συμφέροντος και αξιοποιεί την πολιτική συγκρότηση της μειονότητας ως μοχλό πίεσης στην εσωτερική πολιτική της Ελλάδας. Σε διεθνές επίπεδο επικαλείται μεταγενέστερες διεθνείς συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα - που η ίδια βέβαια παραβιάζει - με στόχο να θεωρηθεί ξεπερασμένη η Συνθήκη της Λωζάννης. Προσπαθεί με τον τρόπο αυτό, να καταστήσει το μειονοτικό ζήτημα μέρος των ελληνοτουρκικών διαφορών και σε διεθνές επίπεδο να επωφεληθεί από τη διαρκώς αυξανόμενη ευαισθησία της παγκόσμιας κοινότητας και των θεσμών της, για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των μειονοτήτων και να καταστήσει διεθνές ζήτημα τη Θράκη. Πρωταγωνιστικό ρόλο κρατά το τουρκικό προξενείο της Κομοτηνής, που παρεμβαίνει σε εκπαιδευτικά, κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα των μουσουλμανικών μειονοτήτων και χρηματοδοτεί άμεσα ή έμμεσα έντυπα, πρόσωπα, συλλόγους, σωματεία για την εξυπηρέτηση των σκοπών του.

Τα ζητήματα για τα οποία η Τουρκία κατηγορεί την Ελλάδα είναι ότι δεν σέβεται τα μειονοτικά δικαιώματα του μουσουλμανικού πληθυσμού, αρνείται να ιδρύσει μειονοτικά σχολεία σε όλα τα επίπεδα και αρνείται να αναγνωρίσει τους τοπικά εκλεγμένους μουφτήδες.⁹⁵

α. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων της μειονότητας. Για την υποτιθέμενη καταπίεση της μειονότητας της Θράκης θα μπορούσαμε να παραδεχθούμε ότι παλαιότερα υπήρχαν κάποιες μορφές διακρίσεων, αλλά σήμερα υφίσταται πλήρης

⁹⁵ Δριμύτατη επίθεση της Τουρκίας στην Ελλάδα για τη μουσουλμανική μειονότητα, 2016, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.skai.gr/news/greece/article/315104/drimutati-epithesi-tis-tourkias-stin-ellada-gia-ti-mousoulmaniki-meionotita/#ixzz4qlBW0EZ0> (18.5.2016)

ισονομία και ισοπολιτεία. Το 1990, κατόπιν συσκέψεων των τριών αρχηγών των πολιτικών κομμάτων που συμμετείχαν στην κυβέρνηση αποφασίσθηκε να ληφθούν μέτρα που θα εξομαλύνουν την κατάσταση διοικητικά προς όφελος της μειονότητας. Αμέσως μετά τη σύσκεψη ακολούθησε δήλωση του τότε πρωθυπουργού Ξενοφώντα Ζολώτα, που ανακοίνωνε «την κατάργηση των διοικητικών και άλλων οχλήσεων αι οποίαι όχι μόνον απεδείχθησαν ατελέσφοροι, αλλά επέτυχαν αντίθετα αποτελέσματα των επιδιωκομένων και συνάμα μάς εκθέτουν διεθνώς».

Τα μέτρα αυτά άρχισαν να εφαρμόζονται μετά το 1991 και έμειναν γνωστά ως μέτρα ισονομίας και ισοπολιτείας χριστιανών και μουσουλμάνων. Με αυτή τη θετική εξέλιξη, καταργήθηκαν οι απαράδεκτες διοικητικές ποσοστώσεις που εφαρμόζονταν σε ορισμένους τομείς. Πλέον ήταν φανερό πως οι μειονοτικοί, και κυρίως η κρίσιμη εθνότητα των Πομάκων, έπρεπε να ενσωματωθούν στην ελληνική κοινωνία και η τουρκική διείσδυση στην παιδεία και τη θρησκεία να αντιμετωπισθεί. Στην κατεύθυνση αυτή αναλήφθηκαν πρωτοβουλίες για τη δημιουργία μειονοτικών σχολείων και τόπων θρησκευτικής λατρείας, καθώς και την παροχή δασκάλων, ιερέων και ιεροδιδασκάλων που θα ελέγχονταν από το ελληνικό κράτος κι όχι από την Τουρκία. Επίσης, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην οικονομική ανάπτυξη ολόκληρης της Θράκης, με ιδιαίτερη μνεία στις περιοχές της μειονότητας. Στόχος αυτής της πολιτικής ήταν η ενσωμάτωση της μειονότητας στην κοινωνία και η εξαφάνιση των φαινομένων απομονωτισμού.

Οι επόμενες κυβερνήσεις κατά τη δεκαετία του '90 συνέχισαν την πολιτική ισονομίας και ισοπολιτείας και πήραν επιπρόθετα μέτρα. Τον Νοέμβριο του 1995 καταργήθηκε ο έλεγχος εισόδου στην επιτηρούμενη ζώνη στα Πομακοχώρια της Ξάνθης. Ακολούθησε το 1996 η απόφαση του υπουργού Παιδείας Γ. Παπανδρέου, με την οποία καθορίστηκε ποσοστό θέσεων 0,5% για εισαγωγή στα ΑΕΙ και ΤΕΙ των φοιτητών που προέρχονται από τη μειονότητα. Τέλος, το 1998 καταργήθηκε το άρθρο 19 του Κώδικα περί Ιθαγενείας, με το οποίο μπορούσε να αφαιρεθεί η ιθαγένεια σε αλλογενείς που είχαν εγκαταλείψει οριστικώς τη χώρα.

Σήμερα, ένας σημαντικός αριθμός μουσουλμάνων απασχολούνται είτε με σύμβαση ιδιωτικού δικαίου, είτε ως μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι σε υπηρεσίες του δημοσίου τομέα στη Θράκη. Οι μουσουλμάνοι που έχουν τα τυπικά προσόντα συμμετέχουν στους διαγωνισμούς που γίνονται μέσω του Ανωτάτου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ) για την πλήρωση θέσεων στο Δημόσιο. Περισσότεροι από 350 μουσουλμάνοι υπηρετούν ως εκπαιδευτικοί, πυροσβέστες, στελέχη της

κτηνιατρικής υπηρεσίας, της Αγροφυλακής και τραπεζικοί υπάλληλοι. Πολλοί επίσης απασχολούνται σε εποχιακές εργασίες δημοσίων φορέων, όπως τα δασαρχεία Ξάνθης και Σταυρουπόλεως, ενώ υπάρχουν μουσουλμάνοι γιατροί και φαρμακοποιοί.

Παράλληλα, σε πολλές περιπτώσεις παρά τη θέληση μειονοτικών κύκλων που επηρεάζονται από το προξενείο και επιθυμούν να προπαγανδίζουν περί εσκεμμένης εγκαταλείψεως των μουσουλμάνων, πραγματοποιήθηκαν στις μουσουλμανικές περιοχές συστηματικά έργα υποδομής με διανοίξεις και ασφαλτοστρώσεις δρόμων, πλήρη επέκταση της ηλεκτροδοτήσεως, τηλεφωνικές συνδέσεις κ.λπ. Ως απόρροια όλων των παραπάνω, στις αρχές του 21ου αιώνα η περιοχή της Θράκης συνολικά δεν υστερεί από πλευράς έργων υποδομής συγκριτικά με άλλες περιοχές της Ελλάδας και οι μουσουλμάνοι δεν υφίστανται πλέον τις διακρίσεις του παρελθόντος.

β. Η μειονοτική εκπαίδευση. Δυστυχώς, εξακολουθούν να υφίστανται προβλήματα εντός της μειονότητας. Η κοινωνική πραγματικότητα, δείχνει ότι αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο, οι ασθενέστερες ομάδες να γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης των ισχυρότερων για οικονομικά και πολιτικά οφέλη. Το πρόβλημα εντείνεται όταν οι ασθενέστεροι είναι αμόρφωτοι και η Τουρκία έχει φροντίσει μέσω του τουρκικού προξενείου, να αφήσει τους μουσουλμάνους αγράμματους, παρά τις προσπάθειες της ελληνικής πολιτείας. Η Άγκυρα επιχείρησε σκόπιμα να κρατήσει χαμηλά το μορφωτικό επίπεδο, γι' αυτό ήταν συχνό το φαινόμενο των κλειστών σχολείων με διαρκή αποχή των μαθητών και η σκληρή αντίδραση για τα αναγνωστικά της τουρκικής γλώσσας, που γράφτηκαν και τυπώθηκαν από το ελληνικό κράτος. Βέβαια, μέρος της ευθύνης έχουν και οι χριστιανοί δάσκαλοι, οι οποίοι θεωρούσαν την τοποθέτηση ή μετάθεσή τους στα μειονοτικά σχολεία ως εξορία. Πλέον οι νόμοι 2341/1995 για τη μειονοτική εκπαίδευση και 2413/1996 για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση έδωσαν ώθηση στη μόρφωση των μουσουλμανοπαίδων και άνοιξαν νέους ορίζοντες, προβλέποντας μάλιστα κατά παρέκκλιση εισαγωγή των παιδιών αυτών σε ποσοστό 0,5% επί του συνόλου των εισακτέων στα ελληνικά πανεπιστήμια και τεχνολογικά ιδρύματα, ενώ προσδιορίστηκαν κίνητρα για τους δασκάλους της μειονοτικής εκπαίδευσης.⁹⁶ Το 1997, ξεκίνησε ένα μεγάλο μεταρρυθμιστικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη

⁹⁶ Βλ. αναλυτικά και Σγουρίδης Π., *Θράκης προβληματισμοί στο κατώφλι του 21ου αιώνα*, Καστανιώτη, 2000, σελ.53-57 .

μειονότητα της Θράκης, το «Πρόγραμμα Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων» (ΠΕΜ). Η συνολική αυτή αλλαγή πολιτικής απέναντι στη μειονότητα και, ειδικότερα, τα συγκεκριμένα μέτρα για την εκπαίδευση αλλάζουν σημαντικά τις εκπαιδευτικές πρακτικές και στοχεύσεις της μειονότητας. Η ελληνομάθεια αποτελεί πλέον ισχυρή προσδοκία και επιλογή των γονέων, οι οποίοι την αντιμετωπίζουν ως το βασικό μέσο κοινωνικής ένταξης και ανοδικής κινητικότητας για τα παιδιά τους. Η σχολική διαρροή παρουσιάζει σημαντική μείωση (αν και παραμένει υψηλή σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο), παρατηρείται παράλληλη αύξηση της φοίτησης στο γυμνάσιο με ταυτόχρονη θεαματική στροφή προς τη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση και για πρώτη φορά οι μαθητές της μειονότητας επιτυγχάνουν την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, γεγονός που συνδυάζεται με αντίστοιχη μείωση της εκπαιδευτικής μετανάστευσης προς την Τουρκία.⁹⁷

γ. Το ζήτημα των μουφτήδων. Το θέμα των μουφτήδων, θεωρείται ένα από τα υποτιθέμενα σημεία τριβής της μουσουλμανικής μειονότητας με την ελληνική πολιτεία. Παρότι η συντριπτική πλειοψηφία των μουσουλμάνων διαμένει στους νομούς Ξάνθης και Ροδόπης, υπάρχουν τρεις μουφτείες, σε Ξάνθη, Κομοτηνή και Διδυμότειχο. Οι μουφτήδες είναι θρησκευτικοί ηγέτες, που πέραν των ιερατικών τους καθηκόντων, είναι επιφορτισμένοι και με αστικά καθήκοντα, όπως η διευθέτηση διαφορών, η έκδοση διαζυγίων, κληρονομικές υποθέσεις κ.λπ. Το δικαίωμα αυτό τους εκχωρήθηκε από το ελληνικό κράτος, καθιστώντας τους ουσιαστικά δημόσιους λειτουργούς, που χρηματοδοτούνται από τη χώρα μας.

Με το νόμο 2345/1920 η ανάδειξη του μουφτή ορίστηκε ότι θα γινόταν μέσω εκλογών, που θα προκηρύσσονταν από τον αρμόδιο Νομάρχη. Δικαίωμα ψήφου θα είχαν όλοι οι μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα πολίτες που ήταν εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους, ενώ προϋποθέσεις για να θέσει κανείς υποψηφιότητα θα ήταν η ελληνική ιθαγένεια, το μουσουλμανικό θρήσκευμα και η κατοχή διπλώματος θρησκευτικού σπουδαστηρίου ή σχολής. Ωστόσο, κανένας μουσουλμάνος ηγέτης δεν έχει ποτέ εκλεγεί με βάση αυτό το νόμο, ο οποίος κατέστη ανενεργός με τη Συνθήκη της Λωζάννης. Στην πράξη διατηρήθηκε ο προηγούμενος τρόπος του διορισμού Μουφτή από την κυβέρνηση, συνήθως μετά από υπόδειξη των μουσουλμάνων

⁹⁷ Νοταράς Α., *Εκπαιδευτικές πρακτικές και διλήμματα ταυτότητας στη μειονότητα της Θράκης: η περίπτωση της Ξάνθης*, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, Τόμ. 127, 2008, σελ. 11

βουλευτών της περιοχής.⁹⁸ Με το πέρασμα των χρόνων, λόγω της ενίσχυσης της δράσης του τουρκικού προξενείου στην περιοχή και της στροφής της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στην κατεύθυνση προσέγγισης της Τουρκίας, το προξενείο απέκτησε λόγο στην επιλογή των μουφτήδων και έφτασε να υποδεικνύει τα πρόσωπα που θα αναλάμβαναν τις θέσεις, μέσω συνεννοήσεων με την εκάστοτε κυβέρνηση.

Στα μέσα της δεκαετίας του '90, προέκυψε θέμα αντικατάστασης των αποβιώσαντων μουφτήδων Ξάνθης και Κομοτηνής. Ο διορισμός του Mecio Cemali, ως τοποτηρητή μουφτή Κομοτηνής, το 1985 μετά το θάνατο του θρησκευτικού ηγέτη Mustafa Huseyin, αμφισβητήθηκε από έναν αριθμό εθνικιστών και οργάνων του τουρκικού προξενείου Κομοτηνής. Οι εξτρεμιστικοί κύκλοι ζητούσαν επίμονα την εφαρμογή του νόμου 2345/1920 για την εκλογή νέου μουφτή.⁹⁹

Όταν λοιπόν τέθηκε το θέμα της άμεσης εκλογής των μουφτήδων από τη μειονότητα, που στην πραγματικότητα ήταν σαφές ότι μπορούσε να ελεγχθεί πλήρως από τα όργανα του προξενείου, το ελληνικό κράτος προχώρησε στην ψήφιση του νόμου 1920/1991. Με το νέο καθεστώς, τη διαδικασία ανάδειξης ξεκινά ο αρμόδιος Νομάρχης (πλέον ο Περιφερειάρχης Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης μετά τη μεταφορά των αρμοδιοτήτων που επέφερε ο νόμος 3852/2010), ο οποίος προεδρεύει 11μελούς επιτροπής που εξετάζει τις υποψηφιότητες. Για την υποβολή υποψηφιότητας υπάρχουν πέντε προϋποθέσεις: ελληνική ιθαγένεια, μουσουλμανική πίστη, πτυχίο ανώτατης ισλαμικής σχολής ή κατοχή διπλώματος ή προϋπηρεσία Ιμάμη τουλάχιστον μιας δεκαετίας, ήθος και θεολογική κατάρτιση και ανυπαρξία των κωλυμάτων διορισμού των δημοσίων υπαλλήλων. Μετά την επιλογή προσώπου, που πραγματοποιείται από έγκριτους μουσουλμάνους, ο Μουφτής διορίζεται με προεδρικό διάταγμα, μετά από εισήγηση του υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Σε ό,τι αφορά το ζήτημα εκλογής των μουφτήδων, πρέπει να λεχθεί ότι ακόμη και στις χώρες όπου το Ισλάμ επικρατεί, ο μουφτής διορίζεται και δεν εκλέγεται.

⁹⁸ Πριν το συγκεκριμένο νόμο, οι Μουφτήδες διορίζονταν και παύονταν με βασιλικό διάταγμα και η επιλογή του προσώπου γινόταν με τη συνεργασία της μουσουλμανικής κοινότητας και του αρμόδιου Υπουργού.

⁹⁹ Αλεξανδρής Αλ., *Το μειονοτικό ζήτημα 1954-1987* σε Αλεξανδρής Αλ., Βερέμης Θ., Καζάκος Π. κ.ά., *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*, Γνώση, Αθήνα, 1988, σελ. 531.

Στην ίδια την Τουρκία ο μουφτής διορίζεται και παύεται από το Νομάρχη κατά την κρίση του. Ιερονομική ρήτρα του ισλαμικού νόμου προβλέπει ότι σε μη μουσουλμανική χώρα ο μουφτής μπορεί να διορισθεί από την Πολιτεία εφόσον αυτή δεν αναμιγνύεται στα θρησκευτικά έθιμα των μουσουλμάνων. Ένας επιπρόσθετος λόγος για τον διορισμό του μουφτή εκ μέρους της διοίκησης είναι ότι ασκεί ορισμένα δικαστικά καθήκοντα σε θέματα οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου που αφορούν στις διαπροσωπικές σχέσεις των μουσουλμάνων.

Φυσικά η Τουρκία δεν αντέδρασε θετικά στην πρωτοβουλία της ελληνικής κυβέρνησης. Για να αποτρέψει την πορεία αυτή των πραγμάτων η Τουρκία απαίτησε την επαναφορά του νόμου 2345/1920, κάτι που δεν έγινε δεκτό. Αντιθέτως, η Ελλάδα προχώρησε σε άμεση εφαρμογή του νόμου και οι τρεις πρώτοι μουφτήδες του νέου νομικού καθεστώτος εξελέγησαν.

Άμεσα, το τουρκικό προξενείο και άνθρωποι του δήλωσαν ότι δεν αναγνωρίζουν τους συγκεκριμένους μουφτήδες και προχώρησαν στην επιλογή δικών τους μουφτήδων, που χαρακτηρίστηκαν «ψευδομουφτήδες». Στη μεν Ξάνθη επελέγη ο υιός του αποθανόντος Μουφτή, ο Μεχμέτ Εμίν Αγγά, στη δε Κομοτηνή επελέγη ο Ιμπραήμ Σερίφ, στενός συνεργάτης του πολιτευτή Αχμέτ Σαδίκ. Έκτοτε εκδίδουν κηρύγματα θρησκευτικού και πολιτικού περιεχομένου στα οποία υπογράφουν ως μουφτήδες του Νομού τους, για να διαβασθούν από τους ιμάμηδες στα τζαμιά, και νοσφίζονται κάποιες από τις εξουσίες που ασκεί ένας μουφτής. Μέχρι και σήμερα, το τουρκικό κράτος, μέσω του προξενείου, επιδιώκει την εκλογή των μουφτήδων και όχι το διορισμό τους από την ελληνική πολιτεία.

III. Αξιολόγηση της στάσης της ελληνικής πολιτείας

Το γενικότερο συμπέρασμα, από τη συνολική συμπεριφορά της Ελλάδας απέναντι στην Τουρκία είναι ότι απ' τη δεκαετία του 1990 και εντεύθεν, ακολουθεί μια κατευναστική διπλωματική πολιτική. Η διπλωματική της στάση μπορεί να χαρακτηριστεί από συντηρητική έως και παθητική, με το ιδιαίτερο βάρος να δίνεται στην τήρηση των κανόνων διεθνούς δικαίου και στην αποφυγή προκλητικών ενεργειών που θα μπορούσαν να δυναμιτίσουν τις διμερείς σχέσεις.¹⁰⁰ Στο ίδιο μήκος κύματος, βρίσκονται οι πολιτικές που αναπτύσσει στην περιοχή της Θράκης, η οποία

¹⁰⁰ Διακαντώνης Μ., *Το τέλος των ψευδαισθήσεων στις ελληνοτουρκικές σχέσεις*, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο diem25.org (24.2.2017).

για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν αποκλεισμένη από τους εθνικούς σχεδιασμούς.

Το ίδιο το υπουργείο Εξωτερικών, με κατηγορηματικό τρόπο διακηρύσσει ότι «η ελληνική Πολιτεία, πέραν της πλήρους και έμπρακτης συμμόρφωσης με τις ειδικότερες προβλέψεις της Συνθήκης της Λωζάννης και του διεθνούς δικαίου εν γένει, σέβεται τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες των τριών συνιστωσών της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη και επιφυλάσσει στους Έλληνες πολίτες, μέλη της μειονότητας, πλήρη ισονομία και ισοπολιτεία. Αφουγκραζόμενη τις επιθυμίες των Ελλήνων μουσουλμάνων, που κατοικούν στη Θράκη, και διαβουλευόμενη μαζί τους, σχεδιάζει και εφαρμόζει μία συνεπή και συνεκτική πολιτική για την καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση των αναγκών τους σε όλους τους τομείς. Οι τουρκικές απόπειρες σφετερισμού της ταυτότητας της μειονότητας και ισοπέδωσης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της κάθε συνιστώσας αντιστρατεύονται το διεθνές δίκαιο και καταλήγουν σε παραβίαση των δικαιωμάτων των μελών της μειονότητας. Την καλύτερη και ηχηρότερη απάντηση στις απόπειρες αυτές δίνει η ίδια η μειονότητα, με την ενεργή και γόνιμη συνεισφορά της στο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό γίγνεσθαι της χώρας».¹⁰¹

Εκείνο που η ελληνική κυβέρνηση δείχνει ακόμα ότι δεν έχει συνειδητοποιήσει πλήρως, είναι ότι η Θράκη αποτελεί το «νωτιαίο μυελό» της Ελλάδας. Με τα φυσικά ή επίκτητα πλεονεκτήματά της, μπορεί είτε να σηκώσει στην πλάτη της την ανασυγκρότηση της εθνικής οικονομίας και την επιστροφή της Ελλάδας σε νέους διεθνείς πρωταγωνιστικούς ρόλους, είτε να κληροδοτήσει στη νεότερη γενιά το μεγαλύτερο εθνικό ζήτημα. Γι' αυτό πρέπει να δοθεί μεγαλύτερο βάρος στην περιοχή, για να περιορισθούν οι όποιες ελλείψεις της πολιτείας, που δίνουν έρεισμα για εξωτερικές παρεμβάσεις.

IV. Η αντίδραση του κράτους για το ρόλο του Προξενείου

Η αλήθεια είναι ότι ελάχιστες είναι οι φορές που υπήρξε επίσημη αντίδραση για το τουρκικό προξενείο της Κομοτηνής. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, το πολιτικό σύστημα της χώρας αρκείτο σε δηλώσεις και υποβολή προβληματισμών και ερωτήσεων στη Βουλή για τα τεκταινόμενα στην περιοχή της Θράκης.

¹⁰¹ Επίσημος διαδικτυακός τόπος ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών <http://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/>.

Τα πράγματα ωθήθηκαν στα άκρα, στις αρχές του 1990, όταν μετά από μια σειρά γεγονότων απελάθηκε ο Τούρκος πρόξενος. Στις 20 Ιανουαρίου 1990, η συντονιστική επιτροπή της μειονότητας κήρυξε αποχή των μαθητών από τα σχολεία, ζητώντας τουρκικά σχολικά βιβλία. Όλοι έλεγαν ότι επρόκειτο για αφορμή, διότι ουσιαστικά έγινε για να ασκηθεί πίεση υπέρ του Σαδίκ και του «ψευδομουφτή» Κομοτηνής Σερίφ, που είχαν παραπεμφθεί σε δίκη για παλαιότερα αδικήματά τους. Στις 26 Ιανουαρίου 1990, καταδικάστηκαν και οι δύο πρωτοδίκως σε 18 μήνες φυλάκιση. Τρεις μέρες αργότερα, πραγματοποιήθηκαν διαδηλώσεις μουσουλμάνων, δημιουργήθηκαν επεισόδια και το κλίμα οξύνθηκε επικίνδυνα. Ομάδες χριστιανών έκαναν αντισυγκεντρώσεις, σπάζοντας κάποιες βιτρίνες καταστημάτων που άνηκαν σε μουσουλμάνους, αλλά τελικά επικράτησε η λογική.

Η Τουρκία προσπάθησε να εκμεταλλευτεί τα θλιβερά επεισόδια για να κατηγορήσει διεθνώς την Ελλάδα με την επιστολή Γιλμάζ προς όλες τις κυβερνήσεις. Ακολούθησε η προκλητική ενέργεια του τούρκου Προξένου στην Κομοτηνή, Κεμάλ Γκιουρ, ο οποίος στέλνει στη νομαρχία Ροδόπης ένα έγγραφο με το οποίο ζητά να αναγνωριστούν οι Έλληνες πολίτες, μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα, ως Τούρκοι πολίτες που απλά ζουν στη Θράκη. Προκαλείται μεγάλη αναταραχή και η κυβέρνηση ζητά εξηγήσεις από την Τουρκία, η οποία όμως τον καλύπτει. Ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών, Αντ. Σαμαράς, εκδίδει μια ανακοίνωση με την οποία ουσιαστικά καταγγέλλει την εμμονή της τουρκικής διπλωματίας να χαρακτηρίζει ως Τούρκους τους μουσουλμάνους της Θράκης. Η επιστολή του Σαμαρά αναφέρει ότι «αποτελεί ωμή παραβίαση της Συνθήκης της Λωζάννης, η οποία αναγνωρίζει στη μειονότητα θρησκευτικό και μόνο χαρακτήρα» και τονίζει ότι πρόκειται «για ωμή παραβίαση της τουρκικής κυβέρνησης στα εσωτερικά της Ελλάδας». Τελικά, διατάσσει την απέλαση του Τούρκου πρόξενου στην Κομοτηνή στις αρχές Φεβρουαρίου, με αποτέλεσμα η Άγκυρα να απαντήσει στις 4 του ίδιου μήνα με την απέλαση του Έλληνα πρόξενου στην Κωνσταντινούπολη.

Το 1998 και πάλι, τέθηκε ευθέως θέμα υπέρβασης του πλαισίου αρμοδιοτήτων από το τουρκικό προξενείο. Κατά τη διάρκεια περιόδου στη Θράκη, ο τότε υπουργός Εξωτερικών Θ. Πάγκαλος είχε αποκαλέσει το προξενείο «φωλιά φιδιού», ενώ σε άλλη δήλωσή του είχε αναφέρει πως πρόκειται για «μεγάλο σφάλμα ότι επιτράπη η ίδρυση του προξενείου στη Κομοτηνή». Ουσιαστικά, άφηνε στη διακριτική ευχέρεια του ελληνικού κράτους το κλείσιμό του. Στο ίδιο πνεύμα

ήταν και οι δηλώσεις του, το 2010 ως αντιπρόεδρος της κυβέρνησης, χωρίς ωστόσο να παρθούν κάποια περαιτέρω μέτρα για περιορισμό της δράσης του.

Ακόμα μια περίπτωση αφορά στην ηγεσία του υπουργείου Εξωτερικών το 2012, όταν υπήρξε διάβημα προς τον Τούρκο πρέσβη στην Αθήνα για τη δράση του Τούρκου προξένου στην Κομοτηνή και για την εμπλοκή του στις απειλές που δεχόταν ο ιμάμης του Σώστη. Ο ιμάμης του Σώστη του νομού Ξάνθης, Μπιλάλ Καραχαλίλ, σε γραπτή του αναφορά προς τον υπουργό Εξωτερικών κατήγγειλε ότι απειλείται και συκοφαντείται από συντοπίτες του ως «εγκάθετος της Ελλάδας και προδότης» και ότι προσφεύγει στη Δικαιοσύνη για την αντιμετώπιση της διαπόμπευσής του από συνεργάτη του τουρκικού προξενείου της Κομοτηνής. Ισχυρίζεται μάλιστα ότι δέχτηκε πιέσεις από τον πρόξενο για να αποσύρει την προσφυγή του στη Δικαιοσύνη κατά του συγχωριανού του. Το Υπουργείο Εξωτερικών κάλεσε τον πρέσβη της Τουρκίας στην Ελλάδα, προς τον οποίο επιδόθηκε επίσημο διάβημα της ελληνικής κυβέρνησης, για «ενέργειες του εκπροσώπου της Τουρκίας στην Κομοτηνή καθ' υπέρβαση των προξενικών του καθηκόντων», οι οποίες «προκαλούν τριβές και εντάσεις μεταξύ των δύο χωρών».

Αυτές οι ενέργειες, ωστόσο, ουδόλως πτόησαν το τουρκικό προξενείο. Οι Τούρκοι πρόξενοι συνεχίζουν είναι παρόντες σε κάθε πανηγύρι, σε κάθε εκδήλωση, και θρησκευτική δραστηριότητα στην Ξάνθη και την Κομοτηνή. Συμπεριφέρονται με την ανοχή της Ελληνικής πολιτείας, περισσότερο ως τοπικοί άρχοντες, παρά ως διπλωματικοί εκπρόσωποι ξένης χώρας, η παρουσία των οποίων υπόκειται σε όρους και κανόνες που προβλέπονται από τη Σύμβαση της Βιέννης και η αρμοδιότητα τους περιορίζεται στην παροχή προξενικών υπηρεσιών.¹⁰²

V. Η αντίδραση της κοινωνίας της Θράκης

Πολλές φορές, η κοινωνία της Θράκης, έχει δείξει έμπρακτα την αντίθεσή της στις πρακτικές του προξενείου, που υπονομεύει την αρμονική συνύπαρξη των κατοίκων της περιοχής.

Στις 14 Σεπτεμβρίου 2009, μία μικρή ομάδα Κομοτηναίων υπό το Σωματείο Αντιφωνητής προέβησαν σε μία πολιτική διαμαρτυρία για την παρουσία του

¹⁰² Μελέτης Ν., *Το Τουρκικό Προξενείο ρυθμιστής της πολιτικής ζωής*, 2014, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://mignatiou.com/2014/05/to-tourkiko-proxenio-rithmistis-tis-politikis-zois/>, (8.5.2014) και δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «Επίκαιρα» (1.5.2014).

τουρκικού κράτους στην Θράκη. Με την ανάρτηση ενός πανό στην είσοδο της πόλης λίγο πριν την έναρξη του ποδοσφαιρικού αγώνα της τοπικής ομάδας της Κομοτηνής, αλλά και σε περίοπτη θέση εντός του γηπέδου κατά την διάρκεια του παιχνιδιού, τα μέλη της Κίνησης κατάφεραν και εξασφάλισαν πανελλαδική δημοσιότητα και ζήτησαν να σταματήσει επιτέλους η παράνομη, παρακρατική και διχαστική για τον λαό της μειονότητας δραστηριότητα του τουρκικού προξενείου Κομοτηνής με το σύνθημα «Προξενείο – Στοπ», ενώ παράλληλα ξεκίνησαν διαδικτυακή συλλογή υπογραφών για το θέμα. Στις δράσεις αυτών των πρωτοβουλιών, περιλαμβάνονταν και εκδηλώσεις σε πόλεις της Θράκης και της ανατολικής Μακεδονίας και η δημιουργία της ενημερωτικής ιστοσελίδας proxeneio-stop.org.

Οι καταγγελίες τους εστίαζαν στη λειτουργία του τουρκικού προξενείου της Κομοτηνής. Υποστήριζαν ότι δεν είναι δυνατόν να συνεχίσει να υφίσταται, γιατί διαταράσσει την κοινωνική γαλήνη, αμφισβητεί την ελληνική κυριαρχία στην περιοχή και είναι ένας διαρκής κίνδυνος για οποιαδήποτε προβοκάτσια. Ακολουθεί σταθερή ανθελληνική πολιτική, η οποία είναι ανυπόστατη σε μία περίοδο κατά την οποία διαπιστώνεται πως τα προβλήματα στην περιοχή έχουν εξομαλυνθεί. Η πολιτική του είναι εθνικιστική και ο τρόπος λειτουργίας του επιδρά καταλυτικά και στη στάση των μειονοτήτων. Στόχος της πρωτοβουλίας ήταν την έναρξη ενός δημόσιου διαλόγου, με στόχο την ενημέρωση και την ένταση των πιέσεων ολόκληρης της ελλαδικής κοινωνίας για περιορισμό της δράσης του τουρκικού προξενείου.

Προσφάτως, μετά από τις εμπρηστικές δηλώσεις των Τούρκων ανώτατων αξιωματούχων που επισκέφθηκαν την περιοχή, υπήρξε παρέμβαση των μητροπολιτών Διδυμοτείχου, Ξάνθης, Αλεξανδρουπόλεως και Μαρωνείας. Στις 13 Νοεμβρίου 2017 σε κοινή δήλωσή τους, στηλίτευσαν τη δραστηριότητα του προξενείου της Κομοτηνής αναφέροντας χαρακτηριστικά ότι «εδώ και δεκαετίες, υπερβαίνει τις διπλωματικές αρμοδιότητές του και έχει μετατραπεί σε όπλο άσκησης εθνικιστικής παρέμβασης της Τουρκίας. Αμφισβητώντας την κατοχυρωμένη από την Ελληνική Πολιτεία ανεξιθρησκία, την ελευθερία διακίνησης ιδεών, τα ατομικά δικαιώματα και την ιδιωτική πρωτοβουλία, επιχειρεί με επιθετικές, προκλητικές και ανήθικες πρακτικές να επιτύχει την εργαλειοποίηση των μουσουλμανικών μειονοτήτων, με στόχο την ομογενοποίησή τους και την μετατροπή τους σε “τουρκική εθνική μειονότητα”».

Πασίδηλο είναι ότι η κοινωνία της Θράκης δεν επιθυμεί το διχασμό. Η αρμονική συμβίωση χριστιανών και μουσουλμάνων πρέπει να διατηρηθεί

ανεπηρέαστη από εξωτερικούς παράγοντες αποσταθεροποίησης και να αποτελέσει για άλλες χώρες το πρότυπο μια ανοιχτής δημοκρατικής κοινωνίας.

VI. Η διεθνής πρακτική στις προξενικές σχέσεις

Επιβεβλημένη κρίνεται η παρατήρηση της διεθνούς πρακτικής των κρατών, αναφορικά με τις μεταξύ τους προξενικές σχέσεις. Τι γίνεται όταν ορισμένα πρόσωπα λειτουργούν εκτός του πλαισίου του προξενικού δικαίου και υπερβαίνουν τις αρμοδιότητές τους; Στο παρελθόν έχουν υπάρξει αρκετά περιστατικά, στα οποία προξενικοί υπάλληλοι έχουν υπερβεί τα όρια των καθηκόντων τους, με αποτέλεσμα να λαμβάνονται μέτρα από τα κράτη διαμονής. Η διεθνής πρακτική δείχνει ότι είναι σύνηθες φαινόμενο, να απομακρύνονται τα πρόσωπα αυτά από τις θέσεις τους.

Η απόφαση ενός κράτους, για τερματισμό των προξενικών καθηκόντων, έχει ιδιαίτερη πολιτική βαρύτητα και σημαντικό αντίκτυπο στις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Γι' αυτό, η συμπεριφορά που θα οδηγήσει σε μια τέτοια απόφαση, πρέπει να ξεφεύγει αρκετά από τα ανεκτά όρια δράσης του προξενικού υπαλλήλου. Οι πρόσφατες περιπτώσεις απέλασης προξένων και ανάκλησης του εκτελεστηρίου εγγράφου τους, υποδηλώνουν ότι τέτοιες δράσεις σε βάρος ενός προξένου λαμβάνονται κυρίως όταν διαπιστώνεται ανάμιξη στις εσωτερικές υποθέσεις μιας χώρας ή εμπλοκή σε δραστηριότητες κατασκοπείας.

Για παράδειγμα, το 1957 η Συρία ζήτησε την απέλαση του αμερικανού υποπροξένου στη Δαμασκό με την κατηγορία ότι σχεδίαζε την ανατροπή της κυβέρνησης. Η Γιουγκοσλαβία το 1949 απέλασε τον αναπληρωτή πρόξενο στο Ζάγκρεμπ με την κατηγορία ότι παρακίνησε εχθρικά στοιχεία να διαπράξουν εγκλήματα κατά του κράτους. Σε μερικές υποθέσεις, η ανάκληση των προξενικών υπαλλήλων και το κλείσιμο των προξενικών γραφείων έχει ζητηθεί σαν μέτρο αντιποίνων. Έτσι, τη σύλληψη Γάλλων προξένων στην Πολωνία το 1949 ακολούθησε μια σειρά από μέτρα αντιποίνων από τη Γαλλία. Παρομοίως, οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ζήτησαν από την Τσεχοσλοβακία να κλείσει τα προξενεία της στο Σικάγο, τη Νέα Υόρκη, το Κλίβελαντ και το Πίτσμπουργκ σαν αντίποινα στην απόφαση της Τσεχοσλοβακίας να κλείσει αμερικανικά προξενεία στην δική της περιφέρεια.¹⁰³

¹⁰³ Sen B., *A diplomat's handbook of International Law and practice*, Martinus Nijhoff, Χάγη, 1965, σελ. 271.

Στις εργασίες της για την κωδικοποίηση του προξενικού δικαίου, η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου έλαβε υπόψη της την πρακτική των κρατών. Στις διατάξεις της σύμβασης πρότεινε ότι αν η συμπεριφορά του επικεφαλής της προξενικής αρχής ή ενός μέλους του προξενικού προσωπικού δίνει βάση για παράπονα, το κράτος διαμονής να γνωστοποιεί στο κράτος αποστολής ότι το συγκεκριμένο πρόσωπο δεν είναι πια αποδεκτό. Το κράτος αποστολής τότε, μπορεί είτε να ανακαλέσει το συγκεκριμένο πρόσωπο ή να το απαλλάξει από τα καθήκοντά του και αν αρνηθεί, το κράτος της διαμονής μπορεί να ανακαλέσει το εκτελεστήριο έγγραφο ή να παύσει να θεωρεί το συγκεκριμένο πρόσωπο ως μέλος του προξενικού προσωπικού.¹⁰⁴ Οι προτάσεις της έγιναν δεκτές με τη Σύμβαση της Βιέννης του 1963 και πλέον διέπουν τις προξενικές σχέσεις σε συντρέχουσα περίπτωση.

Πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Χακάν Κιβάντς (Hakan Kivanc), γενικού προξένου της Τουρκίας στο Ντίσελντορφ, πρωτεύουσα του κρατιδίου της Βόρειας Ρηνανίας Βεστφαλίας. Σύμφωνα με τις καταγγελίες σε βάρος του, ο πρόξενος προέβη σε υποτιμητικά σχόλια για τους Γερμανούς σε ιδιωτικό δείπνο με συμπατριώτες του, που πραγματοποιήθηκε στις 22 Φεβρουαρίου 2009. Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια του δείπνου φέρεται να είπε ότι «οι Γερμανοί έχουν ναζιστικό αίμα και μεταχειρίζονται τους Τούρκους όπως οι Ναζί μεταχειρίστηκαν τους Εβραίους». Ακόμα, ότι «εάν κόψετε το σώμα ενός Γερμανού, το αίμα που θα χυθεί θα είναι φαιό (το χρώμα των Ναζί)» και πως εάν μπορούσαν, οι Γερμανοί θα χάραζαν με τατουάζ ένα «T» σε κάθε Τούρκο και θα του έκαναν ό,τι οι Ναζί στους Εβραίους. Δυο μάρτυρες βεβαίωσαν ενόρκως ότι ο τούρκος γενικός πρόξενος προέβη στις παραπάνω δηλώσεις, με τον ίδιο να αρνείται τις κατηγορίες.

Το περιστατικό έλαβε μεγάλες διαστάσεις και χριστιανοδημοκράτες βουλευτές έκαναν επερώτηση στη Βουλή της Γερμανίας για το τί προτίθεται να κάνει η κυβέρνηση. Το γερμανικό υπουργείο Εξωτερικών ήλθε σε επαφή με ανώτερους αξιωματούχους στην Άγκυρα για το θέμα, με αποτέλεσμα να ανακληθεί άμεσα στην Τουρκία ο γενικός πρόξενος.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Sen B., *A diplomat's handbook of International Law and practice*, Martinus Nijhoff, Χάγη, 1965, σελ. 272.

¹⁰⁵ Βλ. επίσης *Ανακλήθηκε ο Τούρκος πρόξενος στο Ντίσελντορφ*, άρθρο διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο www.capital.gr/epikairota/735262/anakliithike-o-tourkos-proxenos-sto-ntiselntorf (14.5.2009)

Συμπεράσματα-Προτάσεις

Από όσα εκτέθηκαν στην παρούσα εργασία, καθίσταται σαφές ότι το προξενείο φέρει μεγάλο μερίδιο ευθύνης για την κατάσταση στη Θράκη. Με τις δράσεις και τους μηχανισμούς που αναπτύσσει, επιχειρεί να δημιουργήσει την εικόνα ότι είναι ισότιμο των κρατικών οργάνων και πολλές φορές ότι έχει τον έλεγχο στην περιοχή. Συνακόλουθα, δίνει την εντύπωση πως αποτελεί θεσμό «συνδιοίκησης» και, ίσως, τον μόνο θεσμό στην περιοχή που μπορεί να αφουγκραστεί τα προβλήματα της μειονότητας και να της παρέχει μία αίσθηση ασφάλειας. Το ερώτημα που γεννάται είναι αν η δράση του είναι σύμφωνη με τους διεθνείς κανόνες του προξενικού δικαίου. Η πραγματικότητα, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, δείχνει ότι το προξενείο υπερβαίνει τα όρια της δικαιοδοσίας του. Απόρροια αυτού, είναι να υπάρχουν φωνές που επιθυμούν την απομάκρυνσή του από την περιοχή, ενδεχόμενο, όμως, που θα επέφερε και τις ανάλογες συνέπειες.

Από τη μία πλευρά, το πλήγμα θα ήταν άμεσο σε επίπεδο ψυχολογίας και εντυπώσεων. Η Ελλάδα θα έδειχνε εμπράκτως μια σθεναρή στάση, στέλνοντας ένα ηχηρό μήνυμα μη ανοχής απέναντι στην προωθούμενη τουρκική αλυτρωτική πολιτική. Δεν θα άφηνε περιθώριο στις βλέψεις της Τουρκίας για διείσδυση ή δημιουργία παράλληλου κράτους στη Θράκη.

Από την άλλη πλευρά, θα ήταν αναμενόμενο το «κέντρο ελέγχου και εντολών» της περιοχής να μεταφερθεί κάπου αλλού, όπως για παράδειγμα στη Θεσσαλονίκη ή την Αθήνα και να συνεχισθεί η προσπάθεια επιρροής της μειονότητας. Σε επίπεδο προξενικών σχέσεων και σε απάντηση μιας τέτοιας κίνησης, η Τουρκία θα έκλεινε ένα ελληνικό προξενείο. Εύκολο να υποθέσουμε ότι δε θα προτιμούσε το προξενείο της Σμύρνης, με το οποίο βρίσκεται μεν σε αντιστοιχία, στερείται δε ανάλογης σημασίας. Πιθανότερη επιλογή θα αποτελούσε το προξενείο της Κωνσταντινούπολης. Το γεγονός αυτό θα πυροδοτούσε μια αλυσιδωτή αντίδραση, με την Ελλάδα να προβαίνει σε κλείσιμο του προξενείου της Θεσσαλονίκης και ούτω καθεξής, και τελικά να υπάρξει μια κλιμάκωση εντάσεων και ενεργειών μεταξύ των δύο κρατών. Όσον αφορά τη μειονότητα, πολλοί υποστηρίζουν ότι το μόνο που θα επέφερε μια τέτοια πρωτοβουλία, θα ήταν η

και Mohit J., *Turkey withdraws consul from Germany after controversy*, άρθρο διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο topnews.in/turkey-withdraws-consul-germany-after-controversy-2166674 (14.5.2009).

περαιτέρω αποξένωση των μειονοτικών πληθυσμών και ο κίνδυνος αντιποίνων στην πολύπαθη ελληνική μειονότητα της Κωνσταντινούπολης, η οποία ούτως ή άλλως έχει μειωθεί δραματικά τις τελευταίες δεκαετίες.

Τα προρρηθέντα συνηγορούν ότι το κλείσιμο του προξενείου, τη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία, θα διατάρασσε σε μεγάλο βαθμό τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Οι λανθασμένες επιλογές και οι χαμένες ευκαιρίες στο παρελθόν του ελληνικού κράτους, να ξεκαθαρίσει την κατάσταση στη θρακική περιοχή, είναι βέβαιο ότι δεν διορθώνονται με παρορμητικές και σπασμωδικές αντιδράσεις, οι οποίες θα είχαν σημαντικό κόστος και στη διεθνή εικόνα της χώρας. Απαιτείται ψυχραιμία και ορθολογισμός και καλά σχεδιασμένες πολιτικές κινήσεις.

Εκεί που πρέπει να εστιάσει το ελληνικό κράτος, με αποφασιστικότητα, σταθερότητα και συνέπεια, είναι η μειονότητα, η οποία για μεγάλο χρονικό διάστημα είχε παραδοθεί αποκλειστικά στην εξωθεσμική δράση του τουρκικού προξενείου. Για το σκοπό αυτό, οφείλει να αναλάβει πρωτοβουλίες για περιορισμό του προξενείου στις αυστηρά λειτουργικές και προξενικές του αρμοδιότητες. Να σταθεί στο πλευρό των καταπιεσμένων μειονοτικών και να προσπαθήσει να δώσει λύσεις στα προβλήματα που τους ταλανίζουν. Θα πρέπει να τους παρέχει ένα ασφαλές περιβάλλον, που θα εγγυάται την ομαλή διαβίωση, την ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή και την προάσπιση της ιδιαίτερης πολιτιστικής τους ταυτότητας. Υπό αυτές τις συνθήκες, μπορεί να ευνοηθεί η ανάπτυξη εμπιστοσύνης και αποδοχής μεταξύ κράτους και μειονοτικών.

Συγκεκριμένα, θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για να σταματήσει η καταπίεση μέρους των μειονοτικών από την πλειοψηφούσα ομάδα της μειονότητας και να δοθούν ευκαιρίες προκειμένου οι ετερόκλητες ομάδες της μουσουλμανικής μειονότητας να διασώσουν τον δικό τους πολιτισμό και τα δικά τους ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, είτε μέσω της εκπαίδευσης, είτε με άλλους τρόπους που θα εναρμονίζονται με τους θεσμούς της χώρας μας. Ατυχώς, η ελληνική πολιτεία παρουσιάζει, γενικά, υπερβολική ελαστικότητα στις απαιτήσεις και στη δράση του προξενείου, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται συνθήκες εκμετάλλευσης της μειονότητας, γεγονός που αναιρεί την αρχή της ισότητας μεταξύ των πολιτών. Γι' αυτό πρέπει να καταστεί απολύτως σαφές ότι όλοι οι Έλληνες πολίτες έχουν τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις, ανεξαρτήτως θρησκειότητας, καταγωγής ή φυλής.

Η εξαγγελία μέτρων κατάργησης (Νοεμβριος 2017) της υποχρεωτικής εφαρμογής της Σαρία για τις οικογενειακές και κληρονομικές υποθέσεις των μελών

της μειονότητας της Θράκης συνιστά μία μεταρρύθμιση, η οποία αν πραγματοποιηθεί, θα αποτελέσει μία από τις σημαντικότερες εξελίξεις στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της μειονότητας της Θράκης. Στην ουσία, στόχος είναι να καταστεί η δικαιοδοσία του μουφτή προαιρετική, δηλαδή οι μουσουλμάνοι της μειονότητας να έχουν το δικαίωμα επιλογής.

Η Ελλάδα είναι η μόνη ευρωπαϊκή χώρα που εφαρμόζει ακόμη ιερό δίκαιο για τις έννομες σχέσεις μερίδας πολιτών της, γεγονός που κατακρίνεται από πληθώρα διεθνών οργανισμών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα που πλήττονται είναι κυρίως αυτά των γυναικών και των παιδιών, οπότε η συγκεκριμένη πρωτοβουλία φαίνεται να κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση. Ωστόσο, η ελληνική πολιτεία πρέπει να αναλογιστεί την πληθώρα των ζητημάτων που μπορεί να επηρεαστούν από μια τέτοια απόφαση (π.χ. το ζήτημα της εκλογής μουφτή). Ως εκ τούτου, κρίνεται απαραίτητο αυτή η απόφαση να αποτελέσει αντικείμενο εποικοδομητικού και συναινετικού διάλογου, για την ανάδειξη του σεβασμού και του ενδιαφέροντος της πολιτείας προς την ιδιαίτερη πολιτιστική και θρησκευτική ταυτότητα της μειονότητας και την αποφυγή ενδεχόμενων παθογενειών.

Μία ακόμη παράμετρος που θα πρέπει να συνεκτιμηθεί στους σχεδιασμούς της ελληνικής πολιτικής είναι ο λόγος που η Τουρκία θα ήθελε τη Θράκη ενωμένη υπό τουρκική επιρροή και μελλοντικά επικυριαρχία. Είναι έκδηλο ότι σχετίζεται με τα πλεονεκτήματα της γεωγραφικής της θέσης και της γεωοικονομίας. Από τη Θράκη σχεδιάζονται να διέλθουν οι αγωγοί φυσικού αερίου από την Κασπία με προορισμό τα κράτη της Ε.Ε., ενώ δυνητικά, διέρχεται και ο εμπορικός άξονας Ανατολής – Δύσης, παρακάμπτοντας μάλιστα το Βόσπορο. Είναι μια περιοχή που μπορεί εν δυνάμει να εξελιχθεί σε ένα διεθνή ενεργειακό και εμπορικό κόμβο, στοιχείο το οποίο αυξάνει κατακόρυφα την αξία της στο χρηματιστήριο της γεωοικονομίας.

Η Θράκη, με τις λεπτές ισορροπίες συνύπαρξης χριστιανών και μουσουλμάνων, δεν θα πρέπει να αποτελεί το άκρο της Ελλάδος και να θεωρείται μια απομακρυσμένη περιοχή, όπου πολλές φορές τη θυμούνται μόνο σε προεκλογικές εξαγγελίες και αμέσως μετά την ξεχνούν. Πρέπει να αποτελεί το πρότυπο μιας ανοιχτής δημοκρατικής κοινωνίας, όπου χριστιανοί και μουσουλμάνοι, Αρμένιοι, Πομάκοι, Ρομά και Τουρκογενείς, ζουν αρμονικά, παρά τις ελάχιστες υποκινούμενες περιστασιακές εντάσεις στο παρελθόν. Τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα, από μόνα τους, μπορούν να της δώσουν την ώθηση που αναζητούν οι κάτοικοι τα τελευταία

χρόνια. Για το λόγο αυτό, οφείλει η πολιτεία να ασχοληθεί επισταμένα και να αναπτύξει ένα εθνικό σχέδιο δράσης, το οποίο δεν θα αφήνει κανένα περιθώριο παρέμβασης και βλέψεις για αλλότριους σκοπούς.

Επίλογος

Η Θράκη στη σύγχρονη ιστορία, παρά τις διαχρονικές θυσίες των κατοίκων της, άλλαζε πάντα χέρια όχι με πολέμους, αλλά με υπογραφές. Με την εφαρμογή της Συνθήκης της Λωζάννης και την ανταλλαγή των μειονοτικών πληθυσμών, δημιουργήθηκε ένα καθεστώς στην περιοχή που ευνοούσε την Τουρκία, η οποία προσπάθησε με κάθε ευκαιρία να το εκμεταλλευτεί.

Η Τουρκία χρησιμοποίησε και συνεχίζει να χρησιμοποιεί στην ελληνική Θράκη μεθόδους που έχουν σαν σκοπό τη συνένωση και των εκτουρκισμό των μουσουλμανικών μειονοτήτων, έτσι ώστε να αποκτήσουν τεχνητή τουρκική συνείδηση, θεωρώντας την ως «μητέρα πατρίδα». Επιδιώκει, με άλλα λόγια, την αναγνώριση των μουσουλμανικών μειονοτικών ομάδων ως μία εθνική τουρκική μειονότητα. Επιχειρεί την υπονόμευση κάθε προσπάθειας διαφορετικότητας μέσα στους μουσουλμάνους, τρομοκρατώντας, με κάθε τρόπο, τις προσπάθειες των Πομάκων και των Ρομά για ανάκτηση της ταυτότητάς τους και απεμπλοκής από τους τουρκικούς μηχανισμούς. Μάλιστα σε κάθε δοθείσα αφορμή γίνεται αναφορά από την Τουρκία, στη μία και ενιαία μειονότητα, δηλαδή την «τουρκική» και στον αγώνα που πρέπει να συνεχιστεί ώστε «να γίνει η δυτική Θράκη τουρκική». Ακόμα, αποβλέπει στη δημιουργία πολιτικών δεσμών και επιδιώκει με αλυτρωτικές τακτικές, πολιτιστικές και, τώρα, και οικονομικές σχέσεις μεταξύ «δυτικής και ανατολικής Θράκης».¹⁰⁶

Εδώ θα πρέπει να προστεθεί ότι είναι πάγια τακτική των εκάστοτε Τούρκων αξιωματούχων που επισκέπτονται τη Θράκη, να συνοδεύονται από τους μουφτήδες και από πρόσωπα του προξενείου, ώστε να παρουσιάζουν την εικόνα των αληθινών ηγετών των μουσουλμάνων.

Το γενικό προξενείο της Κομοτηνής, από την πρώτη στιγμή της ύπαρξής του, επιχείρησε να λειτουργήσει σαν εγγυητής εφαρμογής της Συνθήκης της Λωζάννης και προστάτης των δικαιωμάτων της μειονότητας. Έτσι, δίνει την εντύπωση ότι «συνδιοικεί», δίπλα στο επίσημο κράτος για τα ζητήματα που αφορούν τη μειονότητα, υπερβαίνοντας τα όρια δράσης μιας προξενικής αρχής. Οι παρεμβάσεις του στις διάφορες εκφάνσεις της ζωής στη Θράκη, όπως στην κοινωνία, την πολιτική,

¹⁰⁶ Μαλκίδης Θ., *Φασισμός στην Τουρκία, Τουρκικός Φασισμός στη Θράκη*, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο tourkikanea.gr/2017/02/fanis-4/ (15.2.2017)

την εκπαίδευση, τη θρησκεία και προσφάτως την οικονομία, μαρτυρούν αυτήν ακριβώς την προσπάθεια υποκατάστασης των ελληνικών αρχών.

Το ελληνικό κράτος, με την πολιτική του, έδωσε περιθώριο δράσης στο προξενείο και τους μηχανισμούς του. Η εχθρική στάση απέναντι στη μειονότητα, η αδιαφορία για την ακριτική περιοχή, σε συνδυασμό με τα εσωτερικά προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει τον προηγούμενο αιώνα, αποτέλεσαν ανασταλτικό παράγοντα. Μόλις το 1991, με τα μέτρα ισονομίας και ισοπολιτείας άρχισε να ανακτάται η εμπιστοσύνη των κατοίκων της περιοχής και ιδίως της μειονότητας, που είχε αφεθεί στα χέρια της κυρίαρχης μειονοτικής ομάδας.

Το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου 2016 έδωσε μια νέα δυναμική. Αποκαλύφθηκε η δραστηριότητα τουρκικών μυστικών υπηρεσιών σε στενή συνεργασία με τις αντίστοιχες διπλωματικές και προξενικές αρχές. Σε επίσημες εκθέσεις των διαφόρων κρατικών υπηρεσιών πληροφοριών, περιγράφεται ο τρόπος λειτουργίας τους, με επακόλουθο τις έντονες διαμαρτυρίες των χωρών προς το υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας. Οι παρακολουθήσεις έχουν επεκταθεί και στη χώρα μας, με το προξενείο της Κομοτηνής και τους μηχανισμούς του, να έχουν ενεργό συμμετοχή.

Ο ρόλος του προξενείου αποτελεί μια συνιστώσα, η οποία καθιστά κρίσιμη και καθοριστική κάθε πολιτική που αναπτύσσεται από όλους τους φορείς στην περιοχή και δεν αφήνει περιθώρια στην ελληνική κυβέρνηση για επιπολαιότητες ή αδιαφορία. Η αστάθεια που χαρακτηρίζει το διεθνές γίνεσθαι και οι μετασχηματισμοί που συντελούνται σε περιφερειακό επίπεδο, πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη. Η γεωστρατηγική, και όχι μόνο, σημασία της Θράκης, αναμένεται να καθορίσει τις εξελίξεις, γεγονός που απαιτεί έναν συνεπή, προσεκτικό και κοινά αποδεκτό εθνικό στρατηγικό σχεδιασμό.

Πηγές - Βιβλιογραφία

Πηγές

A. Διεθνείς Συμβάσεις - Νόμοι

Νόμος 90/1975 (Φ.Ε.Κ. τεύχος Α΄ 150/23.7.1975), «Περί κυρώσεως της εν Βιέννη την 24^{ην} Απριλίου 1963 υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως επί των Προξενικών Σχέσεων».

Σύμβασις περί ανταλλαγής των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών και Πρωτόκολλο (30.1.1923).

Συνθήκη Ειρήνης (24.7.1923).

Σύμβασις περί της μεθορίου της Θράκης (24.7.1923).

B. Ιστοσελίδες

Πληροφορίες για την ελληνική εξωτερική πολιτικής, από την ιστοσελίδα του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών: <http://www.mfa.gr/>

Βιβλιογραφία

A. Ελληνόγλωσση

Αλεξανδρή Αλ., *Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων 1923-1954 και Το μειονοτικό ζήτημα 1954-1987* σε Αλεξανδρή Αλ., Βερέμης Θ., Καζάκος Π. κ.ά, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*, Γνώση, Αθήνα 1988.

Ασημακοπούλου Φ., Χρηστίδου – Λιοναράκη Σ., *Η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Λιβάνη, Αθήνα, 2002.

Ασκούνη Ν., *Η εκπαίδευση της μειονότητας στη Θράκη*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2006.

Κοσματόπουλος Α., *Ταξίδι στην Αλεξανδρούπολη*, Κέδρος, Αθήνα, 1994.

Κούφα Κ., *Η ετεροδικία προξενικού υπαλλήλου*, Αρμενόπουλος, τ.9, 1981.

Μαλκίδης Θ., *Διπλωματικές και πολιτικές συνιστώσες της δραστηριότητας του Γενικού Προξενείου της Τουρκίας στην Κομοτηνή*, Γόρδιος, 2012.

- Μαλκίδης Θ., *Η διαμάχη «παλαιομουσουλμάνων»- κεμαλικών στην ελλαδική Θράκη στην περίοδο του Μεσοπολέμου*, Νέα Κοινωνιολογία, τ. 39, 2004.
- Μαλκίδης Θ. – Κόκκας Ν. (επιμ.), *Μετασχηματισμοί της συλλογικής ταυτότητας των Πομάκων*, Ξάνθη, 2006.
- Νάσκου – Περράκη Π., Ζάικος Ν., *Εισαγωγή στο Δίκαιο των Διπλωματικών και Προξενικών Σχέσεων*, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 2003.
- Νοταράς Α., *Εκπαιδευτικές πρακτικές και διλήμματα ταυτότητας στη μειονότητα της Θράκης: η περίπτωση της Ξάνθης*, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, Τόμ. 127, 2008.
- Οικονομίδης Κ., *Εισαγωγή στο διπλωματικό και προξενικό δίκαιο: Τα όργανα του Κράτους στις διεθνείς σχέσεις*, Σάκκουλας, Αθήνα, 1991.
- Παπαδημητρίου Π., *Οι Πομάκοι της Ροδόπης: Από τις εθνοτικές σχέσεις στους βαλκανικούς εθνικισμούς (1870-1990)*, Αδελφοί Κυριακίδη α.ε., Θεσσαλονίκη, 2003.
- Παπακώστας Α., *Δίκαιο Διπλωματικών & Προξενικών Σχέσεων*, Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1989.
- Ρούκουνας Εμμ., *Δημόσιο Διεθνές*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η έκδοση, Αθήνα, 2015.
- Σαρίογλου Ειρ. - Σαρίογλου Καίτη, *Πενήντα Χρονία Απο Τα Σεπτεμβριανά: Κωνσταντινούπολη πριν – τότε – μετά*, Ελληνικό Ιδρυμα Ιστορικών Μελετών, Αθήνα, 2012.
- Σγουρίδης Π., *Θράκης προβληματισμοί στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα*, Καστανιώτη, Αθήνα, 2000.
- Στοφορόπουλος Θ., *Η Θράκη μία άλλη Κύπρος;*, Πρακτικά Παγκοσμίου Θρακών, Αλεξανδρούπολη, 1994.
- Στυλιανίδης Ευρ., *Θράκη: Το επόμενο βήμα...*, Μίνωας, Αθήνα, 2016.
- Συρίγος Α., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Πατάκη, δεύτερη έκδοση, Αθήνα, 2016.
- Τσιούμης Κ., *Η μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις (1923-1940)*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 1994.

- Τσιούμης Κ., *Η μουσουλμανική μειονότητα 1950-1960. Πολιτικοκοινωνικές διεργασίες και εκπαιδευτική πολιτική*, Αντ. Σταμούλης, Θεσσαλονίκη, 2007.
- Τσουκάτου Π., *Σεπτεμβριανά 1955: Η Νύχτα των Κρυστάλλων Του Ελληνισμού Της Πόλης*, εκδ. Τσουκάτου, Αθήνα, 1998.
- Χιδίρογλου Π., *Συμβολή στην Ελληνική Τουρκολογία*, Ηρόδοτος, Αθήνα, 1990.
- Χρηστίδης Χ., *Τα Σεπτεμβριανά, Κωνσταντινούπολη και Σμύρνη 1955*, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα, 2000.

B. Ξενόγλωσση

- Gore – Booth L., *Satow's guide to diplomatic practice*, Longman Group Limited, London & New York 1979.
- Sen B., *A diplomat's handbook of International Law and practice*, Martinus Nijhoff, Χάγη, 1965.

Γ. Ηλεκτρονική αρθρογραφία

- www.capital.gr
- www.diem25.org
- www.eleftherostypos.gr
- www.enet.gr
- www.huffingtonpost.gr
- www.kathimerini.gr, ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας «Καθημερινή».
- <http://mignatiou.com>
- www.news247.gr
- www.protothema.gr, ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας «Πρώτο Θέμα»
- www.skai.gr

- <https://slpress.gr>
- <https://stavroslygeros.gr>
- www.xronos.gr ηλεκτρονική έκδοση της τοπικής εφημερίδας Ροδόπης «Ο χρόνος».

Παράρτημα

Σημαντικές ρυθμίσεις της Συνθήκης της Λωζάννης (24/7/1923)

I. Σύμβασις περί ανταλλαγής των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών (30/1/1923)

Άρθρον 1

Από 1ης Μαΐου 1923 θέλει διενεργηθεί η υποχρεωτική ανταλλαγή των Τούρκων υπηκόων, ελληνικού ορθοδόξου θρησκεύματος, των εγκατεστημένων επί των τουρκικών εδαφών, και των ελλήνων υπηκόων, μουσουλμανικού θρησκεύματος, των εγκατεστημένων επί των ελληνικών εδαφών. Τα πρόσωπα ταύτα δεν θα δύνανται να έλθωσιν ίνα εγκατασταθώσιν εκ νέου εν Τουρκία ή αντιστοίχως εν Ελλάδι, άνευ της αδείας της Τουρκικής Κυβερνήσεως ή αντιστοίχως της Ελληνικής Κυβερνήσεως.

Άρθρον 2

Δεν θα περιληφθώσιν εις την εν τω πρώτω άρθρω προβλεπομένην ανταλλαγήν: α) οι Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινουπόλεως· β) οι Μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης.

Θέλουσιν θεωρηθή ως έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινουπόλεως, πάντες οι Έλληνες οι εγκατεστημένοι ήδη προ της 30ης Οκτωβρίου 1918, εν τη περιφερεία της Νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως, ως αυτή καθορίζεται δια του νόμου του 1912. Θέλουσιν θεωρηθή ως μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης, πάντες οι Μουσουλμάνοι οι εγκατεστημένοι εν τη περιοχή ανατολικώς της μεθορίου γραμμής της καθορισθείσης τω 1913 δια της Συνθήκης του Βουκουρεστίου.

II. Συνθήκη Ειρήνης (24/7/1923)

Μέρος Α΄ Πολιτικοί όροι

Άρθρον 1

Από της ενάρξεως της ισχύος της παρούσης Συνθήκης, η κατάσταση Ειρήνης θα αποκατασταθή οριστικώς μεταξύ της Βρεττανικής Αυτοκρατορίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Ιαπωνίας, της Ελλάδος, της Ρουμανίας, του Σερβο-Κροατο-

Σλοβενικού Κράτους, αφ' ενός, και της Τουρκίας, αφ' ετέρου, ως και μεταξύ των οικείων υπηκόων.

Εκατέρωθεν θα υφίστανται επίσημοι σχέσεις εν ταις οικείαις δε χώραις, οι διπλωματικοί και προξενικοί πράκτορες θα απολαύωσιν υπό την επιφύλαξιν συναφθησομένων ιδιαιτέρων συμφωνιών, των καθιερωμένων προνομίων υπό των γενικών αρχών του Διεθνούς Δικαίου.

Τμήμα Α' Εδαφικοί όροι

Άρθρον 2

Από του Ευξείνου Πόντου προς το Αιγαίον τα σύνορα της Τουρκίας ορίζονται ως έπεται: (όρα χάρτην υπ' αριθ. 1).

1όν μετά της Βουλγαρίας:

Από της εκβολής του Ρέζβαγια μέχρι του Έβρου, το σημείο ενώσεως των συνόρων Τουρκίας, Βουλγαρίας και Ελλάδος:

τα νότια σύνορα της βουλγαρίας, ως είναι νυν καθωρισμένα.

2ον Μετά της Ελλάδος:

Εκείθεν μέχρι της συμβολής του Άρδα και του Έβρου:

ο ρους του Έβρου·

Εκείθεν προς τα άνω του Άρδα μέχρι σημείο επί του ποταμού τούτου ορισθησομένου επί του εδάφους εγγύτατα προς το χωρίον Τσουρέκ-κιοϊ:

ο ρους του Άρδα·

Εκείθεν Νοτιοανατολικούς μέχρι σημείου επί του Έβρου εις απόστασιν ενός χιλιομέτρου προς τα κάτω του Βόσνα κιοϊ:

γραμμή αισθητώς ευθεία αφίνουσα εν Τουρκία το χωρίον Βόσνα-κιοϊ. Το χωρίον Τσουρέκ-κιοϊ θα παραχωρηθή εις την Ελλάδα ή εις την Τουρκίαν, καθ' όσον η πλειονότης του πληθυσμού ήθελεν αναγνωρισθή ελληνική ή τουρκική υπό της εν τω άρθρω 5 προβλεπομένης επιτροπής, μη συνυπολογιζομένων των μεταναστευσάντων εις το χωρίον τούτο μετά την 11 ην Οκτωβρίου 1922.

Εκείθεν μέχρι του Αιγαίου: ο ρους του Έβρου.

ΤΜΗΜΑ Ε΄

Προστασία των μειονοτήτων

Άρθρον 37.

Η Τουρκία αναλαμβάνει την υποχρέωσιν όπως αι εν τοις άρθροις 38 - 44 περιεχόμεναι διατάξεις αναγνωρισθώσιν ως θεμελιώδεις νόμοι, όπως ουδείς νόμος ή κανονισμός ή επίσημος τις πράξις διατελώσιν εν αντιφάσει ή εν αντιθέσει προς τας διατάξεις ταύτας και όπως ουδείς νόμος ή κανονισμός ή επίσημος τις πράξις κατισχύωσιν αυτών.

Άρθρον 38.

Η Τουρκική Κυβέρνησις αναλαμβάνει την υποχρέωσιν να παρέχη εις πάντας τους κατοίκους της Τουρκίας πλήρη και απόλυτον προστασίαν της ζωής και της ελευθερίας αυτών, αδιακρίτως γεννήσεως, εθνικότητος, γλώσσης, φυλής ή θρησκείας.

Πάντες οι κάτοικοι της Τουρκίας δικαιούνται να πρεσβεύωσιν ελευθέρως, δημοσία τε και κατ' ιδίαν, πάσαν πίστιν, θρησκείαν ή δοξασίαν ων η άσκησις δεν ήθελεν είναι ασυμβίβαστος προς την δημόσιαν τάξιν και τα χρηστά ήθη.

Αι μη μουσουλμανικά μειονότητες θα απολαύωσιν πλήρως της ελευθερίας κυκλοφορίας και μεταναστεύσεως, υπό την επιφύλαξιν των εφαρμοζομένων, εφ' όλου ή μέρους του εδάφους, εις άπαντας τους τούρκους υπηκόους μέτρων άτινα, ήθελον τυχόν ληφθή υπό της Τουρκικής Κυβερνήσεως χάριν της εθνικής αμύνης και της τηρήσεως της δημοσίας τάξεως.

Άρθρον 39.

Οι ανήκοντες εις μη μουσουλμανικάς μειονότητας υπήκοοι τούρκοι θα απολαύωσι των αυτών αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων ων και οι μουσουλμάνοι.

Πάντες οι κάτοικοι της Τουρκίας, άνευ διακρίσεως θρησκευματος, θα ώσιν ίσοι απέναντι του νόμου.

Η διαφορά θρησκείας, δοξασίας ή πίστεως δεν οφείλει να αποτελέση κώλυμα δι' ουδένα τούρκον υπήκοον ως προς την απόλαυσιν των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων και ιδία την παραδοχήν εις τας δημοσίας θέσεις, αξιώματα και τιμάς ή την εξάσκησιν των διαφόρων επαγγελματων και βιομηχανιών.

Ουδείς περιορισμός θέλει επιβληθή κατά της ελευθέρως χρήσεως παρά παντός τούρκου υπηκόου οιασδήποτε γλώσσης, είτε εν ταις ιδιωτικαίς ή εμπορικαίς σχέσεσιν, είτε ως προς την θρησκείαν τον τύπον και πάσης φύσεως δημοσιεύματα, είτε εν ταις δημοσίαις συναθροίσεσιν.

Παρά την ύπαρξιν της επισήμου γλώσσης, θα παρέχωνται αι προσήκουσαι ευκολίαι εις τους τούρκους υπηκόους, τους λαλούντες γλώσσαν άλλην ή την τουρκικήν, δια την προφορικήν χρήσιν της γλώσσης, αυτών ενώπιων των δικαστηρίων.

Άρθρον 40.

Οι τούρκοι υπήκοοι, οι ανήκοντες εις μη μουσουλμανικάς μειονότητας, θα απολαύωσι “νομικώς” και πραγματικώς της αυτής προστασίας και των αυτών εγγυήσεων των απολαύουσι και οι λοιποί τούρκοι υπήκοοι, θα έχωσιν ιδίως ίσον δικαίωμα να συνιστώσι, διευθύνωσι και εποπτεύωσιν, ιδίαις δαπάναις, παντός είδους, φιλανθρωπικά, θρησκευτικά ή κοινωφελή ιδρύματα, σχολεία και λοιπά εκπαιδευτήρια μετά του δικαιώματος να ποιούνται ελευθέρως εν αυτοίς χρήσιν της γλώσσης των και να τελώσιν ελευθέρως τα της θρησκείας των.

Άρθρον 41.

Εν ταις πόλεσι και περιφερείαις, ένθα διαμένει σημαντική αναλογία υπηκόων, μη μουσουλμάνων η Τουρκική Κυβέρνησις θα παρέχη ως προς την δημοσίαν εκπαίδευσιν, τας προσήκουσας ευκολίας προς εξασφάλισιν της εν τοις δημοτικοίς σχολείοις παροχής εν τη ιδία αυτών γλώσση, της διδασκαλίας εις τα τέκνα των εν λόγω τούρκων υπηκόων. Η διάταξις αύτη δεν κωλύει την Τουρκικήν Κυβέρνησιν να καταστήση υποχρεωτικήν την διδασκαλίαν της τουρκικής γλώσσης εν τοις ειρημένοις σχολείοις.

Εν ταις πόλεσι και περιφερείαις, ένθα υπάρχει σημαντική αναλογία τούρκων υπηκόων ανηκόντων εις μη μουσουλμανικάς μειονότητας, θέλει εξασφαλισθή εις τας μειονότητας ταύτας δικαία συμμετοχή εις την διάθεσιν των χρηματικών ποσών, άτινα τυχόν θα εχορηγούντο εκ του δημοσίου χρήματος υπό του προϋπολογισμού του Κράτους ή των δημοτικών και λοιπών προϋπολογισμών επί εκπαιδευτικώ θρησκευτικώ ή φιλανθρωπικώ σκοπώ.

Τα ποσά ταύτα θα καταβάλλωνται εις τους αρμοδίους αντιπροσώπους των ενδιαφερομένων καθιδρυμάτων και οργανισμών.

Άρθρον 42.

Η Τουρκική Κυβέρνησις δέχεται να λάβη απέναντι των μη μουσουλμανικών μειονοτήτων, όσον αφορά την οικογενειακήν ή προσωπικήν αυτών κατάστασιν, πάντα τα κατάλληλα μέτρα, όπως τα ζητήματα ταύτα κανονίζονται συμφώνως προς τα έθιμα των μειονοτήτων τούτων.

Τα μέτρα ταύτα θέλουσιν επεξεργασθή ειδικαί επίτροποι, αποτελούμεναι εξ ίσου αριθμού αντιπροσώπων της Τουρκικής Κυβερνήσεως και μιας εκάστης των ενδιαφερομένων μειονοτήτων. Εν περιπτώσει διαφωνίας, η Τουρκική Κυβέρνησις και το Συμβούλιον της Κοινωνίας των Εθνών θέλουσι διορίσει, από κοινού, επιδιαιτητήν εκλεγόμενον μεταξύ των ευρωπαίων νομομαθών.

Η Τουρκική Κυβέρνησις υποχρεούται να παρέχη πάσαν προστασίαν εις τας εκκλησίας, συναγωγάς, νεκροταφεία και λοιπά θρησκευτικά καθιδρύματα των ειρημένων μειονοτήτων. Εις τα ευαγή καθιδρύματα ως και τα θρησκευτικά και φιλανθρωπικά καταστήματα των αυτών μειονοτήτων, των ήδη ευρισκομένων εν Τουρκία, θα παρέχεται πάσα ευκολία και άδεια, η δε Τουρκική Κυβέρνησις, προκειμένου περί ιδρύσεως νέων θρησκευτικών και φιλανθρωπικών καθιδρυμάτων, ουδεμίαν θέλει αρνηθή εκ των αναγκαίων ευκολιών, αίτινες έχουσιν εξασφαλισθή εις τα λοιπά ιδιωτικά καθιδρύματα ομοίας φύσεως.

Άρθρον 43.

Οι εις τας μη μουσουλμανικάς μειονότητας ανήκοντες τούρκοι υπήκοοι δεν θα ώσιν υποχρεωμένοι να εκτελώσι πράξεις αποτελούσας παράβασιν της πίστεως ή των θρησκευτικών των εθίμων, ούτε θα περιπίπτωσιν εις ανικανότητα τίνα αρνούμενοι να παραστώσιν ενώπιον των δικαστηρίων ή να εκτελέσωσι νόμιμόν τίνα πράξιν κατά την ημέραν της εβδομαδιαίας των αναπαύσεως.

Ουχ ήττον, η διάταξις αυτή δεν απαλάσσει τους τούρκους τούτους υπηκόους των υποχρεώσεων, αίτινες επιβάλλονται εις πάντας τους λοιπούς τούρκους υπηκόους προς τήρησιν της δημοσίας τάξεως.

Άρθρον 44.

Η Τουρκία παραδέχεται όπως αι διατάξεις των προηγουμένων άρθρων του παρόντος Τμήματος, εφ' όσον αφορώσιν εις τους μη μουσουλμάνους υπηκόους της Τουρκίας, αποτελέσωσιν υποχρεώσεις διεθνούς συμφέροντος και τεθώσιν υπό την εγγύησιν της Κοινωνίας των Εθνών. Αι διατάξεις αύται δεν δύνανται να

τροποποιηθώσιν άνευ της συγκαταθέσεως της πλειοψηφίας του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών.

Η Βρεττανική Αυτοκρατορία, η Γαλλία, η Ιταλία και η Ιαπωνία υποχρεούνται δια της παρούσης Συνθήκης να μη αρνηθώσι την συγκατάθεσιν αυτών εις πάσαν τροποποίησιν των ειρημένων άρθρων, ην ήθελε κατά τους νομίμους τύπους αποφασίσει η πλειοψηφία του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών.

Η Τουρκία δέχεται όπως παν Μέλος του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών έχη το δικαίωμα να επισύρη την προσοχήν του Συμβουλίου επί πάσης παραβάσεως ή κινδύνου παραβάσεως οιασδήποτε των υποχρεώσεων τούτων και όπως το Συμβούλιον δύναται να ενεργή καθ' οιονδήποτε τρόπον και παρέχη οιασδήποτε οδηγίας κρινόμενος καταλλήλους και αποτελεσματικός εν τη περιστάσει.

Η Τουρκία δέχεται προς τούτοις όπως, εν περιπτώσει διχογνωμίας επί νομικών ή πραγματικών ζητημάτων αφορώντων τα άρθρα ταύτα, μεταξύ της Τουρκικής Κυβερνήσεως και μιας οιασδήποτε των λοιπών υπογραψασών την παρούσαν Συνθήκην Δυνάμεων ή πάσης άλλης Δυνάμεως Μέλους του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών, η τοιαύτη διχογνωμία θεωρηθή ως διεθνούς χαρακτήρας διαφορά κατά το γράμμα του άρθρου 14 του Συμφώνου της Κοινωνίας των Εθνών.

Η Τουρκική Κυβέρνησις δέχεται όπως πάσα τοιούτου είδους διαφορά, επί τη αιτήσει του ετέρου των Μερών, παραπέμπηται εις το Διαικές Δικαστήριον Διεθνούς Δικαιοσύνης.

Η απόφασις του Διαικούς Δικαστηρίου θα η ανέκκλητος, θα έχη δε την ισχύν και το κύρος αποφάσεως εκδοθείσης δυνάμει του άρθρου 13 του Συμφώνου.

Άρθρον 45.

Τα αναγνωρισθέντα δια των διατάξεων του παρόντος Τμήματος δικαιώματα εις τας εν Τουρκία μη μουσουλμανικάς μειονότητας, αναγνωρίζονται επίσης υπό της Ελλάδος εις τας εν τω εδάφει αυτής ευρισκομένας μουσουλμανικάς μειονότητας.

III. ΣΥΜΒΑΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΡΙΟΥ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Άρθρον 1

Τα από του Αιγαίου μέχρι του Ευξείνου Πόντου εδάφη, τα διήκοντα εκατέρωθεν των συνόρων, άτινα χωρίζουσι την Τουρκίαν από της Βουλγαρίας και

της Ελλάδος, θα ουδετεροποιηθώσιν εις βάθος τριάκοντα περίπου χιλιομέτρων, περιλαμβανόμενον εντός των κάτωθι ορίων (Ορα συνημμένον χάρτην).

1ον) Επί Τουρκικού εδάφους, από του Αιγαίου μέχρι του Ευξείνου Πόντου: γραμμή αισθητώς παράλληλος προς την μεθόριον της Τουρκίας μετά της Ελλάδος και της Βουλγαρίας, ως καθωρίσθη εν τω άρθρω 2 παράγρ. 1 και 2 της υπό σημερινήν χρονολογίαν Συνθήκης Ειρήνης. Η γραμμή αυτή θέλει χαραχθή εις απόστασιν τριάκοντα τουλάχιστον χιλιομέτρων από της εν λόγω μεθορίου, πλην της περιοχής Σαράντα Εκκλησιών, ένθα δέον να αφήση έξω της ουδετεροποιουμένης ζώνης αυτήν ταύτην την πόλιν μετά περιμέτρου πέντε τουλάχιστον χιλιομέτρων, υπολογιζόμενης από του κέντρου της πόλεως ταύτης. Η γραμμή αυτή αρχομένη από του ακρωτηρίου Ιμπριτζέ - Μπουρνού, επί του Αιγαίου, θέλει καταλήξει εις το ακρωτήριο Σερμπές - Μπουρνού, επί του Ευξείνου Πόντου.

2ον) Επί Ελληνικού εδάφους, από του Αιγαίου μέχρι της Ελληνο-βουλγαρικής μεθορίου:

γραμμή αναχωρούσα από του άκρου του ακρωτηρίου Μάκρης (του χωρίου Μάκρη εξαιρουμένου), ακολουθούσα προς βορράν διεύθυνσιν αισθητώς παράλληλον προς τον ρουν του Έβρου μέχρι του Ταχταλή, και εξικνουμένη είτα προς ανατολάς του Μεχέρ - κόζ εις σημείον καθοριστέον επί της ελληνοβουλγαρικής μεθορίου, δέκα πέντε περίπου χιλιόμετρα δυτικώς του Κιουτσούκ - Δερμπέντ.

3ον) Επί Βουλγαρικού εδάφους, από της Ελληνοβουλγαρικής μεθορίου μέχρι του Ευξείνου Πόντου:

γραμμή αναχωρούσα εκ του ανωτέρου ορισθέντος σημείου, τέμνουσα την οδόν Αδριανουπόλεως εις Κοσή - Καβάκ, πέντε χιλιόμετρα δυτικώς του Παπάς -κοϊ, είτα προχωρούσα εις απόστασιν τριάκοντα τουλάχιστον χιλιομέτρων από της ελληνοβουλγαρικής και της τουρκοβουλγαρικής μεθορίου, πλην της περιοχής του Χαρμανλή, ένθα δέον να αφήση έξω της ουδετεροποιουμένης ζώνης αυτήν ταύτην την πόλιν μετά περιμέτρου πέντε τουλάχιστον χιλιομέτρων, υπολογιζόμενης από του κέντρου της ειρηνένης πόλεως, και καταλήγουσα επί του Ευξείνου Πόντου εις τον μυχόν του όρμου του κείμενου βορειοδυτικώς του Αμπερλέρ.